

ความเป็นเอกในบริบทพหุวัฒนธรรม: ศึกษากรณี หมู่บ้านใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ

นางสาว สุพรรณษา อติประเสริฐกุล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามนุษยวิทยามหาบัณฑิต

สาขาวิชามนุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

NYEU ETHNICITY IN CULTURAL PLURALISM CONTEXT: A CASE STUDY OF BANYAI
SISAKET PROVINCE

Miss Supansa Atiprasertkul

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Anthropology

Department of Sociology and Anthropology

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ความเป็นเอกในบริบทพหุวัฒนธรรม: ศึกษากรณี หมู่บ้าน
ใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ

โดย

นางสาวสุพรรณษา อติประเสริฐกุล

สาขาวิชา

มานุษยวิทยา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธุ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.จรัส สุวรรณมาลา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธุ์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ปภาณี ฐิติวัฒนา)

ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุพรรณษา อติประเสริฐกุล : ความเป็นเยอในบริบทพหุวัฒนธรรม: ศึกษากรณี หมู่บ้าน
ใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ. (NYEU ETHNICITY IN CULTURAL PLURALISM
CONTEXT: A CASE STUDY OF BANYAI SISAKET PROVINCE) อ. ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลัก : รศ. ดร. ปรีชา คุณินทร์พันธุ์, 105 หน้า.

งานวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเยอ และอัตลักษณ์
ความเป็นเยอผ่านภาษา ประเพณีที่สำคัญในครอบครัวและชุมชน ตลอดจนศึกษาถึงอัต
ลักษณ์ความเป็นเยอผ่านการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆในอำเภอราศีไศล โดยนำ
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การปรับตัว การผสมผสานทาง
วัฒนธรรม บูรณาการทางวัฒนธรรม และการแสดงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในกระบวนการ
ปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจ สำหรับระเบียบวิธีวิจัยใช้วิธีการ
ค้นคว้าจากเอกสารประกอบการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในงาน
พิธีกรรมต่างๆของชาวบ้าน งานพระยาทศศีลารำลึก และการสัมภาษณ์เจาะลึกบุคคลที่
ชาวบ้านให้ความนับถือ เป็นต้น

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบวิถีชีวิตทั่วไปของชาวเยอนั้น ยังประกอบอาชีพการเกษตร
เป็นหลักและมีการปลูกผักเป็นอาชีพเสริมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนประเพณีของชุมชนก็มี
ความใกล้เคียงกับฮีตสิบสองของชาวลาวอีสาน แต่ก็มีงานประเพณีระลึกบรรพบุรุษ “พระยา
ทศศีลารำลึก” ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเยอออกมาอย่างชัดเจน โดยจุดมุ่งหมายของการจัด
งานนี้ขึ้นมา เพื่อให้ลูกหลานได้แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและสืบสานวัฒนธรรมของ
ชาวเยอ ภายในงานนี้จะเห็นอัตลักษณ์ของชาวเยออย่างเด่นชัด เช่น การใช้ภาษาเยอ การแต่ง
กายด้วยชุดชาวเยอ การรำเซ็งสะไนเพื่อเซ่นไหว้บรรพบุรุษของชาวเยอ รวมทั้งการจัดการ
แข่งขันพูดภาษาเยอ และการแข่งขันเป่าสะไนซึ่งเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวเยอ
นอกจากนี้ยังพบว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆของชาวเยอนั้นมีการปรับตัวได้ดี มี
การรับวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นและอยู่ร่วมกันกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆในอำเภอราศีไศลได้จนถึง
ทุกวันนี้

ภาควิชา.....สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.....ลายมือชื่อนิสิต.....สุพรรณษา อติประเสริฐกุล.....
สาขาวิชา.....มานุษยวิทยา.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
ปีการศึกษา 2552.....

4981151324 : MAJOR ANTHROPOLOGY

KEYWORDS : IDENTITY / ETHNICITY / NYEU / PLURALISM

SUPANSA ATIPRASERTKUL : NYEU ETHNICITY PLURALISM CONTEXT: A CASE STUDY OF BANYAI SISAKET PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF.PREECHA KUWINTPANT,Ph.D., 105 pp.

This research aims to study the ethnic life of Nyeu people culture and their identity through language and some important family and community traditions as well as to study the identity of Nyeu through the interaction with other ethnic groups in Rasi Salai. Theories and concepts about ethnicity, identity, cultural adaptation, and cultural integration have been employed to study the Nyeu ethnic identity in the process of interaction. The methods employed are documentary data collection qualitative field of research with the observation in group rituals such as ritual the Ceremony Phrayakatasila and indepth interviews with community leader are crucial.

The results show that the life of Nyeu is centred on agriculture. The villagers have been growing vegetables as they do in the past. The way of life the Nyeu is similar to Lao Isan that Heed Sibsong. The "Heed Sibsong" the traditional ceremony of life of the Lao has been adopted by the Nyeu and has been practiced around the Nyeu. They obviously show their particular Nyeu identity through the ritual of Phrayakatasila ceremony to pay respect to their ancestors. The ceremony intends to teach children to express their gratitude to the anoestors and learn the culture practice of Nyeu. The Nyeu's language and traditional dress are symbolic of their identity. Traditional dance the Sa Ni the dance symbolized the ancestral worship as well as contest speaking Nyeu contest have been performed in the ceremony.

In conclusion, Though the interaction with other ethnic groups, the Nyeu can adapt themselves with the other cultural groups preservatation of the Nyeu identity have been intertwined in the same process and social integration has been achiered.

Department :Sociology and Anthropology
Field of Study : ..Anthropology.....
Academic Year : 2009.....

Student's Signature SUPANSA ATIPRASERTKUL
Advisor's Signature *Preecha Kuwintpant*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลแวดล้อมมากมาย ทั้งด้าน ข้อมูล กำลังใจและความช่วยเหลืออื่นๆ ดังนั้นจึงขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาผู้คอยให้คำแนะนำเพื่อการปรับปรุงครั้งแล้วครั้งเล่าเพื่อให้งานวิจัย ออกมาสมบูรณ์ที่สุด ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์ ประธานกรรมการและรอง ศาสตราจารย์ปภาณี ฐิติวัฒนา กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย ผู้ให้คำแนะนำแก้ไขในส่วนที่ยัง บกพร่อง รวมทั้งกราบขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะ รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ปมเพาะความรู้ให้แก่ศิษย์มาตลอด

ขอบคุณนักวิชาการท้องถิ่นและประชาชนชาวบ้านที่ให้ข้อมูลภาคสนามในมุมมองของคนใน อาทิ อาจารย์วิฑิต กตะศิลา อาจารย์วาสนา กตะศิลา และคุณกิตติ วรรณวงษ์ และขอบคุณ ชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งให้การต้อนรับอย่างเป็นมิตร

ขอบคุณเพื่อนๆ ในภาควิชาที่คอยเป็นผู้ช่วยเหลือทั้งการลงภาคสนามและเป็นที่ปรึกษา ด้านเทคนิคได้เป็นอย่างดี ตลอดจนสมาชิกในครอบครัวดีประเสริฐกุลทุกคน เริ่มต้นด้วยคุณพ่อ จรูญ คุณแม่เนติยาที่ให้โอกาสทางการศึกษา เป็นกำลังใจที่สำคัญและให้ความสนับสนุนเรื่อยๆ มา รวมทั้งทุกคนที่แอบเป็นกำลังใจหรือเป็นแรงผลักดันอยู่เงียบๆ ที่มิได้เอ่ยนาม ณ ที่นี้ ความสำเร็จใน ครั้งนี้จึงขอมอบให้กับทุกคนที่มีส่วนร่วม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
2.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group).....	4
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการร่ำงชาติพันธุ์ (Ethnicity).....	7
2.3 แนวคิดอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Ethnic Identity).....	9
2.4 แนวคิดพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism).....	12
2.4.1 การปรับตัว (Adaptation).....	12
2.4.2 การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural integration).....	13
2.4.3 การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation).....	15
งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	17
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	23
พื้นที่ในการศึกษาวิจัย.....	23
ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant).....	23
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	24
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	26

บทที่ 4	ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์เยอ.....	27
	ประวัติความเป็นมาของชาวเยอ.....	27
	ตำนาน เรื่องเล่า ที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์เยอที่เป็นเรื่องเล่าของชาวบ้าน.....	29
	จังหวัดศรีสะเกษ.....	32
	อำเภอราษีไศล.....	33
บทที่ 5	วิถีชีวิตของชาวเยอ.....	35
	สภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้าน.....	35
	สภาพทางเศรษฐกิจ.....	42
	วิถีชีวิตการทำมาหากินของชาวเยอ.....	44
	ประเภทการหาของป่า.....	44
	ประเภทที่หากินอยู่ในกุด ในหนอง ในแม่น้ำมูล.....	45
	การเลี้ยงวัวควาย.....	46
	การทำไร่.....	47
	การทำนา.....	47
	อาชีพรับจ้าง.....	49
	การปลูกผัก.....	50
	วิถีชีวิตทางด้านประเพณี.....	52
	เดือนอ้าย ทำบุญข้าวกรรม(บุญบิณฑบาตกรรมของพระสงฆ์).....	52
	เดือน ๑๑ บุญออกพรรษา.....	55
	ประเพณีแข่งเรือยาว(บุญเหือสว่าง).....	59
	ประเพณีคิดถึงบรรพบุรุษ(พระยากตะศิลารำลึก).....	60
	อาหารการกินของชาวเยอ.....	61
บทที่ 6	งานพระยากตะศิลารำลึก.....	63
	สะโนเครื่องดนตรีของชาวเยอ.....	63
	ความเชื่อเกี่ยวกับสะโน.....	64
	ประวัติที่มาของสะโน.....	65

ลักษณะของสะโน.....	65
โอกาสที่จะใช้สะโน.....	65
ลายของสะโน.....	66
ภาษาเยอ.....	67
การแต่งกายของชาวเยอ.....	68
งานพระยากตะศิลารำลึก.....	70
ลำดับขั้นตอนในพิธีกรรม.....	72
พิธีกรรมในวันแรก.....	72
พิธีกรรมในวันที่สอง.....	75
บทที่ 7 ความเป็นเยอในความหลากหลายทางชาติพันธุ์.....	82
ความเป็นเยอในสังคมบ้านใหญ่.....	82
ความเป็นเยอกับการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์.....	83
ความเป็นเยอในสถานที่ราชการและโรงเรียน.....	84
ความเป็นเยอในตลาด.....	87
ความเป็นเยอกับอาชีพรับจ้าง.....	88
ความเป็นเยอในบริบทพิธีกรรมต่างๆ.....	89
การผสมกลมกลืนของชาวเยอบ้านใหญ่.....	91
บทที่ 8 บทวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา.....	94
ความเป็นเยอในบ้านใหญ่.....	94
การอ้างชาติพันธุ์ของชาวเยอ.....	97
การผสมกลมกลืนของชาวเยอ.....	98

รายการอ้างอิง.....	101
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	105

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

	หน้า
รูปที่ 1. แผนที่จังหวัดศรีสะเกษ.....	33
รูปที่ 2. แผนที่อำเภอราชีไศล.....	34
รูปที่ 3. แผนที่แสดงรายตำบล อำเภอราชีไศล.....	35
รูปที่ 4. แผนที่จากที่ว่าการอำเภอไปถึงบ้านใหญ่.....	36
รูปที่ 5. แผนที่บริเวณหมู่บ้านใหญ่.....	37
รูปที่ 6. ศาลปู่ตา.....	40
รูปที่ 7. ศาลเจ้าจีน.....	40
รูปที่ 8. คอกวัวภายในบริเวณบ้าน.....	47
รูปที่ 9. ชาวบ้านกำลังเก็บผัก.....	52
รูปที่ 10. แปลงผักภายในบริเวณบ้าน.....	52
รูปที่ 11. ชาวบ้านตัดบาตรงานบุญปรีวาสกรรม.....	55
รูปที่ 12. พระสงฆ์เลือกตัดอาหารไปฉัน.....	55
รูปที่ 13. ชาวบ้านถวายเป็นปราสาทผึ้ง.....	58
รูปที่ 14. บ้านที่ใช้ในงานวันลอยแพ.....	58
รูปที่ 15. เรือของบ้านใหญ่ที่ใช้ในการลงแข่ง.....	60
รูปที่ 16. สะไ้ในเครื่องดนตรีของชาวเขม.....	67
รูปที่ 17. ผ้าไหมย้อมมะเกลือ.....	70
รูปที่ 18. ลูกมะเกลือ.....	70
รูปที่ 19. พระกำลังทำพิธีเจิมที่หัวเรือ.....	75
รูปที่ 20. เรือจำลองที่ใช้แหในวันงาน.....	75
รูปที่ 21. แสดงตำแหน่งภายในงานบวงสรวงพระยากตะศิลา.....	76
รูปที่ 22. เครื่องเซ่นไหว้พระยากตะศิลา.....	77
รูปที่ 23. ศาลพระยากตะศิลา.....	77
รูปที่ 24. ภาพนางรำรำบวงสรวง.....	80
รูปที่ 25. ชาวบ้านปิดทองรูปปั้นพระยากตะศิลา.....	80
รูปที่ 26. การแข่งเป่าสะไ้.....	81
รูปที่ 27. การแข่งเป่าแคน.....	81

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

อีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือถือเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งถิ่นมากแห่งหนึ่งของประเทศไทย นอกจากนี้จะเป็นแหล่งรวมของชนกลุ่มใหญ่คือ กลุ่ม ไทย-ลาวแล้ว ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ไม่ได้เรียกตนเองหรือเรียกตนเองว่า “ลาว” อีกมากมายที่กระจายตัวอยู่ทั่วไปในแถบนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่เป็นหัวเมืองอีสานตอนล่างในอดีต นับตั้งแต่จังหวัด นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ซึ่งเคยปรากฏชื่อในประวัติศาสตร์ไทยว่า “หัวเมืองเขมรป่าดง” นั้น ค่อนข้างจะมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ของภูมิภาคนี้ ทั้งในด้านประชากรและวัฒนธรรม กล่าวคือ ประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณแถบนี้ เป็นกลุ่มที่เรียกตนเองว่า ไทย-กวย(กวย) ไทย-เขมร ไทย-โคราช โดยมีประชากรที่เป็นกลุ่มไทย-ลาวอยู่เพียงบางส่วนเท่านั้น และแต่ละกลุ่มที่กล่าวมานี้ต่างก็มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะเป็นของตนเอง ดังจะเห็นได้จากวิถีชีวิต จารีตประเพณี และระบบความเชื่อต่างๆ ที่ถูกรักษาไว้และสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง

จังหวัดศรีสะเกษ ถือเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน และเคยเป็นชุมชนที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมานับพันปีนับตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ แต่เดิมศรีสะเกษมีสภาพเป็นป่าดงที่ดกทึบมีความอุดมสมบูรณ์มาก มีแม่น้ำไหลผ่านหลายสาย อาทิ แม่น้ำมูล และมีสัตว์ป่าแทบทุกชนิดอาศัยอยู่ เหมาะสำหรับการตั้งถิ่นฐานจึงมีชนเผ่าต่างๆอพยพมาตั้งรกรากในบริเวณนี้ ทำให้มีประชากรหลายเผ่าพันธุ์ ประกอบด้วย ลาว เขมร เยอ ไทย จีน เขก แต่ส่วนใหญ่ที่เป็นชนพื้นเมืองจะประกอบด้วย ลาว เขมร ลว ยะเยอ จังหวัดศรีสะเกษจึงจัดได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

ชาวเยอ จัดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกกลุ่มที่พบในบริเวณแถบอีสานใต้และอีสานเหนือ บางส่วน รวมทั้งพื้นที่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ชาวเยอจัดเป็นชนชาติพันธุ์หนึ่งของชาวกวยที่พูดภาษาในตระกูลมอญ-เขมร มีเลือดผสมระหว่างเวดิด (Vedid) กับเมลานีเซียน ในอดีตชาวกวยเยอที่เป็นหนึ่งในสี่ของชาวกวย (ถูกแบ่ง โดยอาศัยสำเนียง ภาษา และสภาพภูมิศาสตร์เป็นหลัก) มีถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณเมืองอัตตะปือ แสนปาง จำปาศักดิ์และสารวันซึ่งเป็นแขวงที่อยู่ทางภาคใต้ของ

ลาวในปัจจุบัน และได้อพยพเข้าสู่ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2224 (เดิม วิชาคหวิทยา, 2546: 40)

ปัจจุบันบริเวณภาคอีสานของไทยที่ชาวเยออาศัยอยู่มากที่สุดก็คือจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่ง การตั้งหมู่บ้านของชาวเยอส่วนใหญ่ จะอยู่ในเขตลำนํ้าหรือลำห้วย เช่น บ้านเมืองคง บ้านท่าโพธิ์ บ้านใหญ่ บ้านกลาง บ้านโนน บ้านฮ่องโลก บ้านหลุมโมก บ้านดอนเรือ บ้านหนองบาก บ้าน ห้วน อำเภอรามัน ไร่ไศล ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล บ้านโนนแกด บ้านขมิ้น อำเภอมือศรีสะเกษ บ้าน โพธิ์ศรี ตำบลโนนเพ็ก อำเภอยุทธ์ ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มห้วยแอด บ้านปราสาทเยอ บ้านโพธิ์ปลัด บ้าน เขวา ตำบลปราสาทเยอ ตั้งที่ราบลุ่มห้วยทา บ้านกุง บ้านวังไฮ บ้านขาม บ้านกลาง บ้านจิก ตั้งอยู่ บริเวณที่ราบลุ่มลำนํ้าเสียว เป็นต้น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544: 35)

ชาวเยอ จึงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในหลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งแต่ละเผ่าพันธุ์จะมีลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตน แต่ในปัจจุบันนี้ สังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไป กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกันมีการปรับตัวผสมรวมของ กันและกันและมีการปรับตัวผสมรวมจากกลุ่มชนที่ใหญ่กว่า จึงนำไปสู่ประเด็นที่ว่า ชาวเยอในจังหวัด ศรีสะเกษปัจจุบันนี้พวกเขายังคงดำรงความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองอย่างไร เพราะชาวเยอถือเป็น กลุ่มชนที่มีจำนวนน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มชนอื่นๆที่อาศัยอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ

ด้วยประเด็นที่กล่าวมา จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เยอ และด้วยตัวผู้วิจัยเป็นคนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษและเห็นว่าในจังหวัดศรีสะเกษมีหลายกลุ่มชาติ พันธุ์อาศัยอยู่ จึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เยอ เพราะในอำเภอที่ผู้วิจัย อาศัยอยู่นั้นไม่มีชาวเยออาศัยอยู่มีแต่ชาวส่วยกับชาวเขมร ผู้วิจัยจึงได้เลือกที่จะศึกษาชาวเยอ โดยการค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นจากศูนย์วัฒนธรรมศรีสะเกษทำให้ทราบว่า ที่หมู่บ้านใหญ่ยังมีชาว เยออาศัยอยู่ทั้งหมด ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาชาวเยอที่บ้านใหญ่ อำเภอรามัน ไร่ไศล โดยศึกษา ประวัติ ความเป็นมา วิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันผู้วิจัยเห็นว่าสังคมมีการ เปลี่ยนแปลงมาก ชาวเยอเขาดำรงอยู่ได้อย่างไรท่ามกลางความหลากหลายทางชาติพันธุ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเยอ หมู่บ้านใหญ่ หมู่ที่ 4 ตำบลเมืองคง อำเภอราชสีห์ไศล จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นเยอผ่าน ภาษา ประเพณีที่สำคัญในครอบครัวและชุมชน
3. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นเยอผ่านการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ลาวอีสาน(คนไทยที่อาศัยอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พูดสำเนียงลาว) และชาวจีน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเป็นเยอในบริบทพหุวัฒนธรรม: ศึกษากรณี หมู่บ้านใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ” ในด้านขอบเขตเนื้อหา นั้น เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวเยอว่า เป็นมาอย่างไร และศึกษารูปแบบวิถีชีวิตทางสังคมวัฒนธรรมของชาวเยอว่ามีการปรับตัวปรับเปลี่ยนหรือรับวัฒนธรรมอื่นมากน้อยแค่ไหน และศึกษาอัตลักษณ์ของชาวเยอในบริบทต่างๆ และพิธีกรรมต่างๆ ที่ชาวเยอแสดงออกมา ซึ่งในส่วนนี้จะศึกษาจากงานพระยากตะศิลารำลึกเป็นหลัก เพื่อดูว่าชาวเยอรำรงความเป็นชาติพันธุ์ไว้ได้อย่างไรในสังคมที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายกลุ่มอาศัยอยู่ในอำเภอราชสีห์ไศล

สำหรับขอบเขตด้านพื้นที่นั้น ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ อำเภอราชสีห์ไศล เนื่องจากข้อมูลเบื้องต้นพบว่าบริเวณอำเภอราชสีห์ไศลเป็นพื้นที่แรกที่ชาวเยออพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ และยังคงจัดเป็นพื้นที่ที่มีชาวเยอกระจายตัวอยู่อย่างหนาแน่นในเขตอำเภอราชสีห์ไศล ซึ่งที่น่าจะทำให้สะท้อนภาพลักษณ์ของชาวเยอออกมาได้อย่างชัดเจน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ความรู้ความเข้าใจประวัติความเป็นมา การใช้ชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมจากชีวิตประจำวัน พิธีกรรมสำคัญต่างๆ และความเป็นอัตลักษณ์อันเป็นข้อมูลปฐมภูมิของชาวเยออย่างแท้จริง ในฐานะเป็นชนกลุ่มน้อยอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งอาจนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ได้ต่อไป

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ 2 นี้ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมด้วยกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อเป็นแนวสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยตามประเด็นดังนี้

- 2.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group)
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการอ้างชาติพันธุ์ (Ethnicity)
- 2.3 แนวคิดอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Ethnic Identity)
- 2.4 แนวคิดพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism)
 - 2.4.1 การปรับตัว (Adaptation)
 - 2.4.2 การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural integration)
 - 2.4.3 การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation)

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group)

อมรา พงศาพิชญ์ (2541) ได้ให้ทฤษฎีในการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์เอาไว้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมมีลักษณะเด่น คือ เป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน ในที่นี้หมายถึง บรรพบุรุษทางสายเลือดและบรรพบุรุษทางวัฒนธรรม ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อมๆกันไป อันจะช่วยสร้างเอกลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถเข้าอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นับถือศาสนาเดียวกัน ความคิดทางชาติพันธุ์นี้ Keyes (อ้างถึงในอมรา พงศาพิชญ์, 2541: 157) มองว่าอาจพิจารณาแยกได้เป็น 2 รูปแบบคือ แบบที่ชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานใกล้เคียง พึ่งพาอาศัยกัน และแบบที่ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์แบบชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่ โดยอาจอธิบายด้วยแนวคิด 2 แนวคิดคือ 1) แนวคิดระบบรวม (system approach) เป็นการวิเคราะห์โครงสร้างหน้าที่และการปรับตัวทางชาติพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์ย่อยถือเป็น องค์ประกอบของโครงสร้างหรือระบบรวมของสังคม ในระยะแรกๆ จึงมีการพยายามรวมกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ ในแง่

ความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่ จะเป็นไปเพื่อให้สังคมส่วนรวมได้มีลักษณะร่วมกันและไม่เกิดความขัดแย้ง การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์จะมีหลายรูปแบบเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไปความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จำเป็นต้องเปลี่ยน ทำให้เกิดการประเมินสถานการณ์และประเมินตนเอง อาจเห็นได้จากการที่บุคคลสร้างเอกลักษณ์ใหม่หรือปรับความหมายของเอกลักษณ์เดิม ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด การปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจะถึงจุดสมดุลและทำให้เกิดเสถียรภาพได้พอควร แต่บางครั้งการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่เกิดขึ้นด้วยเหตุผลว่าวัฒนธรรมไม่เข้ากัน เช่น ความแตกต่างทางศาสนา แต่ก็มีลักษณะการปรับตัวที่สามารถอยู่ในสังคมเดียวกันได้ โดยไม่มีความขัดแย้งรุนแรง และเกิดบูรณาการทางวัฒนธรรมได้ และ 2) แนวคิดเรื่องลักษณะกายภาพหรือสีผิว และทฤษฎีความขัดแย้งเรื่องอคติ และการเลือกปฏิบัติ แนวคิดเรื่องการแตกต่างทางเชื้อชาติมีผลทำให้การกีดกันและการยอมรับในความไม่เสมอภาค แนวคิดนี้เป็นการมองจากแง่มุมของทฤษฎีว่าด้วยความขัดแย้ง และความเข้ากันไม่ได้ของกลุ่มคนที่ที่มีลักษณะทางกายภาพต่างกัน ซึ่งปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มักเกิดขึ้นโดยที่กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ มักจะถูกเหยียดหยามชนกลุ่มน้อยว่าด้อยกว่าทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และการที่ชนกลุ่มน้อยมีความรู้สึกมีปมด้อยและรู้สึกไม่ได้รับความยุติธรรมจึงเป็นเรื่องที่มีมูลที่นำไปสู่การขัดแย้งที่รุนแรงได้ ทั้งสองทฤษฎีสามารถนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ได้ใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เข้ากันได้ซึ่งมักจะใช้ทฤษฎีที่เน้นเรื่องระบบรวม หรือการประสานประโยชน์กับอีกลักษณะหนึ่งคือ ลักษณะที่เข้ากันไม่ได้ ซึ่งมักจะใช้ทฤษฎีความขัดแย้ง

สุเทพ สุนทรภัสส์ (2548) คำว่า “เกี่ยวกับชาติพันธุ์” (Ethnic) เป็นคำคุณศัพท์ที่มีการอ้างถึงเชื้อชาติและประชาชาติ และลักษณะสำคัญทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ศาสนา หรือการมีภาษาร่วมกัน ซึ่งคำดังกล่าวให้ความรู้สึกถึงความเป็นชนกลุ่มหนึ่ง อันเป็นความหมายดั้งเดิมของคำ “Ethnic” ซึ่งมาจากคำภาษากรีกคลาสสิก “Ethnos” คำนี้ในภาษากรีกปัจจุบันก็ยังคงรักษาความหมายเดิมเอาไว้ โดยครอบคลุมความหมายในภาษาอังกฤษเกี่ยวกับประชาชาติและกลุ่มชาติพันธุ์เอาไว้ ส่วนคำว่า “Ethnos” ในภาษากรีกมีความหมายเกี่ยวข้องกับคำว่า “Nation” ในภาษาอังกฤษสมัยใหม่ เช่นเดียวกับคำว่า “กลุ่มชน” หรือเผ่าชน (Tribes) หรือวรรณะ (Castes) ต่างประเทศ โดยการเติมคำคุณศัพท์ว่า “แห่งชาติ” (National) หรือ “ต่างชาติ” (Foreign) เข้าไปข้างหน้า สำหรับคำว่า “เผ่าชน” ในปัจจุบันหันมาใช้คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” แทน

คำว่า “ชาติพันธุ์” (Ethnic) มีความหมายเกี่ยวกับ “คนต่างชาติ” พจนานุกรมอ็อกซฟอร์ด (อ้างถึงในสุเทพ สุนทรภัสร์, 2548: 15) ได้ให้คำอธิบาย “Ethnic” ว่ามาจากคำ “Ethnikos” ที่เป็นคำภาษากรีก ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับคนนอกศาสนา ทั้งๆที่ในความจริงคำนี้เป็นคำคุณศัพท์ในภาษากรีกมีความหมายชัดเกี่ยวกับความเป็นชาติหรือประชาชาติ (National) เมื่อคำว่า “Ethnic” หรือคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันเข้ามาอยู่ในคำภาษาอังกฤษ ก็หมายถึงคนต่างชาติและคนนอกศาสนาตลอด พจนานุกรมอ็อกซฟอร์ดที่อ้างแล้วข้างต้นยังได้กล่าวถึงความหมายที่สอง ซึ่งเป็นความหมายทั่วไปว่า ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ความหมายเกี่ยวกับคนนอกศาสนามาค่อยๆหายไป และคำว่า “Ethnic” ก็ได้รับการนิยามในความหมายที่เกี่ยวกับเชื้อชาติมาโดยตลอด

Cohen (อ้างถึงในสุเทพ สุนทรภัสร์, 2548: 81) ได้ให้ความหมายคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (Ethnic Group) ว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่เป็นทางการ (Informal Interest Group) ที่สมาชิกของกลุ่มมีความแตกต่างที่เด่นชัดจากสมาชิกกลุ่มอื่นๆในระบบสังคมเดียวกัน โดยที่สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวต่างก็มีสิ่งนี้อาจเรียกรวมๆได้ว่า “สถาบันพื้นฐาน” (Basic Institutions) จำนวนหนึ่ง เป็นต้นว่า ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ลัทธิความเชื่อ หรือพิธีกรรมทางศาสนา ร่วมกัน นอกจากนี้สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ยังต้องมีระบบสื่อสารที่จะทำให้สามารถติดต่อกันได้โดยง่าย โดยสาระสำคัญแล้ว ตามความเห็นของ Cohen กลุ่มชาติพันธุ์อาจนิยามได้ว่าเป็นกลุ่มชนที่ 1) มีแบบแผนพฤติกรรมที่ยอมรับเป็นประจักษ์ฐานร่วมกัน หมายถึงรูปแบบและการกระทำด้านต่างๆ ด้านสัญลักษณ์ (Symbolic Forms and Actions) ที่เราจะพบในบริบทของความสัมพันธ์ทางเครือญาติและการแต่งงาน รวมทั้งพิธีกรรมและการเฉลิมฉลองด้านต่างๆ และ 2) รวมกันเป็นส่วนหนึ่งของประชากรส่วนใหญ่ และมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ ที่อยู่ภายในระบบสังคมเดียวกัน

ยศ สันตสมบัติ (2548) นิยามความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ว่า หมายถึง กลุ่มคนที่พูดภาษาเดียวกันเป็นหน่วยทางสังคมการเมืองและระบบเครือญาติเดียวกัน ผ่านประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ชุดเดียวกัน และมีแบบแผนทางวัฒนธรรมที่คล้ายกัน อย่างไรก็ตาม งานวิชาการด้านมานุษยวิทยาที่ผ่านมามักนำเอาภาษากับชนชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ไปโยงกันอย่างแยกไม่ออก จึงต้องระมัดระวังในการจำแนกแยกแยะระหว่าง “ภาษา” กับ “กลุ่มชาติพันธุ์” เพราะกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งอาจพูดได้หลายภาษา หรือคนสองกลุ่มที่พูดภาษาเดียวกัน ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันเสมอไป

แนวความคิดกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นแนวความคิดที่ใช้ในการจำแนกกลุ่มชนต่างๆออกจากกัน เพื่อประโยชน์ในการศึกษา วิเคราะห์เปรียบเทียบ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะของการเป็นกลุ่มคน คือ มีความรู้สึกผูกพันร่วมกันว่าเป็นกลุ่มเดียวกันหรือเป็นกลุ่มที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น มีสถาบัน สังคมและวัฒนธรรมที่ผูกพันสมาชิกไว้ด้วยกันและแยกจากกลุ่มอื่น ในการศึกษาชาวเยอครั้งนี้ ประเด็นการศึกษาอยู่ที่การให้ความหมายต่อการนิยามความเป็นชาติพันธุ์ตนเอง ในความเป็นชาติพันธุ์เยอซึ่งสามารถนำแนวคิดการนิยามทางชาติพันธุ์กระแสต่างๆมาอธิบายร่วมกัน โดยพิจารณาว่ากลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ ทราบถึงความเป็นชาติพันธุ์ที่มีมาตั้งแต่อดีตได้โดยเห็นจากร่องรอยทาง วัฒนธรรมที่ยังคงเหลืออยู่ เช่น ภาษา ประวัติศาสตร์ ชุมชน ประเพณี หรืออะไร แล้วในส่วนลึก สมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์เยอยังระลึกอยู่เสมอว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ใด ซึ่งจะมีความสำคัญต่อการร่วมมือกันหรือการรักษาความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการอ้างชาติพันธุ์ (Ethnicity)

คำว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” (Ethnicity) Cohen (อ้างถึงในสุเทพ สุนทรเกสซ์, 2548: 81) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า เป็นการต่อสู้อับเฉยระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ภายในระบบสังคมหนึ่ง ซึ่งในการต่อสู้อับเฉยดังกล่าวสมาชิกในแต่ละกลุ่มจะเน้นความสำคัญของอัตลักษณ์ (Identity) และความแตกต่าง (Distinctiveness) ของตนเป็นหลัก Cohen ยังเห็นว่าชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นเรื่องของ ขีดขั้นหรือความมากน้อย (Degree) แทนที่จะถือว่ามีคุณสมบัติในตัวเอง กล่าวคือลักษณะ ชาติพันธุ์สัมพันธ์จะขึ้นอยู่กับสถาบันพื้นฐาน (Basic Institution) เช่น ครอบครัว ระบบเครือญาติ พิธีกรรมทางศาสนาและการเฉลิมฉลองต่างๆ และขึ้นอยู่กับระบบการสื่อสารและความสะดวกในการติดต่อระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม และยังขึ้นอยู่กับการมีผลประโยชน์ร่วมกันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งความเข้มข้นทางด้านต่างๆดังกล่าวควรจะได้รับพิจารณาไม่ใช่ในแง่ ที่มีความสมบูรณ์ภายในกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง แต่ควรพิจารณาว่ามีมากน้อยเพียงใดในความสัมพันธ์ กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

Abner Cohen (1974, อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2546: 11) ชี้ให้เห็นถึงความ จำเป็นที่ต้องศึกษาการอ้างชาติพันธุ์ เพราะว่าเผ่าพันธุ์ กลุ่มชนเร่ร่อน และชุมชนหมู่บ้านที่ ห่างไกลในส่วนต่างๆ ของโลกได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐประชาชาติใดรัฐหนึ่ง และกลายเป็นกลุ่ม ชาติพันธุ์ ซึ่งมีแบบแผนพฤติกรรมร่วมกันในบริบทความเป็นเครือญาติและเพื่อน ตลอดจนพิธีกรรมและมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ซึ่งร่วมสังคมหรือรัฐเดียวกันทำให้เกิด

สภาวะการดำรงชาติพันธุ์ (ethnicity) ซึ่งหมายถึง ระดับขั้นของการยึดถือบรรทัดฐานของกลุ่ม โดยสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ ในตอนแรกสัญลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นี้อาจมีลักษณะเป็นจิตวิสัย แต่พัฒนากลายเป็นวัตถุวิสัย ในแง่ที่ดำรงอยู่ และเป็นที่ยอมรับของทั้งคนในกลุ่มและนอกกลุ่ม และเป็นข้อกำหนดในเชิงพฤติกรรม สำหรับปัจเจกบุคคลที่ต้องมาเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์กัน ข้อสังเกตสำคัญของ Abner Cohen ก็คือ มโนทัศน์ “ethnicity” จะไร้ประโยชน์ในการศึกษาความแตกต่างทางวัฒนธรรมของสังคมที่ไม่ได้มีการปฏิสัมพันธ์กัน

นัยยะของความคิด Cohen ก็คือว่า ในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่ต่างกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ละฝ่ายก็แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ซึ่งอาจมีระดับขั้นไม่เท่ากัน และการแสดงออกอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในระดับที่ไม่เท่ากันก็เกี่ยวข้องเชื่อมโยงอื่น ๆ เช่น ความสัมพันธ์ทางการเมืองหรือความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ในทัศนะของ Cohen มโนทัศน์ “ethnicity” จะช่วยทำให้มองเห็นปรากฏการณ์ได้ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะในเมืองที่สังคมซับซ้อนและมีความเป็นพลวัตสูง ซึ่งมีกลุ่มต่างๆ ที่มีบรรพบุรุษมาจากประเทศต่างๆ อาจจะถูกแยกมาเป็นรุ่นที่ 2 หรือที่ 3 แล้ว ยังรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ได้บ้าง ก็อาจจะใช้เป็นสัญลักษณ์ในการพัฒนากลุ่มผลประโยชน์ขึ้นมาให้แข็งแกร่งขึ้นมีพลังทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

แนวความคิดความเป็นชาติพันธุ์คือ การมีจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นจากสภาวะที่เกิดความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง โดยมีการสร้างตัวตนให้มีลักษณะเฉพาะเพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์กับคนอื่นที่เกี่ยวข้องว่า เขาเป็นใคร แตกต่างจากคนอื่นอย่างไร เพื่อยืนยันถึงการมีอำนาจในการควบคุมหรือกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ดังนั้นความเป็นชาติพันธุ์จึงไม่ได้พิจารณาจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ที่มักจะมองกันเฉพาะด้านที่ตายตัว ได้แก่ เครื่องแต่งกาย ภาษา การอยู่ร่วมดินแดนเดียวกันหรือการมีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมบางอย่าง แต่จะพิจารณาจากการตีความประวัติศาสตร์ที่แท้จริงของเผ่าพันธุ์

2.3 แนวคิดอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Ethnic Identity)

อัตลักษณ์ (identity) มีรากศัพท์มาจากภาษาลาติน คือ identitas เดิมใช้คำว่า idem ซึ่งมีความหมายว่าเหมือนกัน (the same) อย่างไรก็ตามโดยพื้นฐานทางภาษาอังกฤษแล้ว อัตลักษณ์มีความหมายสองนัยยะด้วยกัน คือ ความเหมือนและความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไป คือ การตีความหมายเหมือนกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์และการเปรียบเทียบกัน ระหว่างคนหรือสิ่งของในสองแง่มุมมองคือ ความคล้ายคลึงและความแตกต่าง นอกจากนั้นแล้ว Jenkins (2004) ยังชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มียู่แล้วในตัวของมันเอง หรือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีลักษณะของความเป็นพลวัต อยู่ตลอดเวลา

อัตลักษณ์มีทั้งที่เป็นระดับปัจเจก (individual) และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (collective) ในปัจเจก บุคคลคนหนึ่งอาจมีหลายอัตลักษณ์ในตนเอง เช่น เพศสภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ ชาติ ชั่วชั้นทางสังคม อาชีพ เป็นต้น ในขณะที่อัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้น ความเป็นอัตลักษณ์ร่วมถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกในกลุ่ม อย่างไรก็ตามบนพื้นฐานของความเหมือนกันของกลุ่มนั้น ย่อมมีความแตกต่างกับกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์ร่วมของสมาชิกของกลุ่มคนในสังคมเดียวกัน ซึ่งแตกต่างออกไปจากกลุ่มอื่นๆ

อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2546: 1) เสนอว่า อัตลักษณ์ (Identity) มักถูกกล่าวควบคู่ไปกับ มโนทัศน์อำนาจและกลุ่มชาติพันธุ์ จึงมีความสำคัญ เนื่องจากเป็นปริมาตรที่เชื่อมต่อระหว่างข้อทั้งสอง ในด้านหนึ่งอัตลักษณ์คือ ความเป็นปัจเจก ที่เชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม (social aspect) อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ (symbolic aspect) ด้วย เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่างๆมักจะกระทำผ่านระบบสัญลักษณ์หลายแบบ และอีกด้านหนึ่งคือ มิติภายใน ความเป็นตัวเราทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึก นึกคิด เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายเกี่ยวกับตัวเองในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลก ดังนั้นจากแนวโน้มทางทฤษฎียุคหลังสมัยใหม่ (postmodernism) การนิยามความหมายของอัตลักษณ์ (Identity) จึงสามารถเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท

อัตลักษณ์ หรือตัวตน หมายถึงเราเป็นใคร มาจากสมาชิกของกลุ่มใด มีที่มาประวัติร่วมกัน ประสบการณ์ร่วมกัน มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิด คำนิยามอัตลักษณ์ เอ็ดมันด์ อารีลิส เรื่องการข้ามไปมาระหว่างวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่แปรผันตาม

สถานการณ์มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ส่วน Fredrik Barth เสนอเรื่อง เส้นขอบเขตอันยืดหยุ่นของความเป็นชาติพันธุ์เกิดจากการที่สมาชิกในกลุ่มสามารถที่จะเลือกใช้คุณสมบัติทางวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีอยู่ การนิยามความเป็นตัวตนของตนเองก็ดี วัฒนธรรมก็ดี จึงไม่ใช่แบบแผนปฏิบัติหรือความเชื่ออันเดียวกัน แต่เป็นพหุวัฒนธรรม (cultures) ที่คนเลือกและปรับเปลี่ยนเพื่อนำมานิยามตนเองและกลุ่มขอบเขตหรือความเป็นสมาชิกภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงเป็นสิ่งที่ขยับเขยื้อน และเปลี่ยนแปลงไปมา (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546)

Harold Isaacs (อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547: 25-26) ว่า “ethnic identity” จะได้มาโดยกำเนิดจากการเป็นสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง และเป็นพื้นฐานสำคัญให้มีความรู้สึกผูกพันกับคนอื่น ๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน โดยผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและร่วมพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งสืบทอดอดีตและกำหนดสถานการณ์ปัจจุบัน และมีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์และชีวิตของบุคคล ซึ่งไอแซคได้เสนอว่าองค์ประกอบสำคัญของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มี 2 มิติ คือ “ร่างกาย” (body) และ “นาม” (name) เขาอธิบายว่า “ร่างกาย” มีรากฐานทางชีวภาพ ซึ่งแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงได้บ้าง แต่ก็ยังบ่งบอกชาติพันธุ์ของคนอยู่ เช่น สีผิว และลักษณะรูปร่างหน้าตา ร่างกายจึงเป็นตัวการสำคัญในการระบุอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ส่วน “นาม” ก็เป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งและ “นาม” มักจะดำรงนานกว่า “ตัวสิ่งของ” (thing) และซ่อนความหมายในเชิงประวัติศาสตร์ไว้ด้วย

Barth (1969, อ้างถึงในสุเทพ สุนทรภัสซ์, 2548: 30) เสนอว่า อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (Ethnic identity) เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ได้โดยการรักษาสิ่งที่เขาเรียกว่า “พรมแดนทางชาติพันธุ์” (Ethnic Boundaries) ซึ่งเป็นเส้นที่แบ่งกลุ่มหนึ่งออกจากอีกกลุ่มหนึ่ง เส้นแบ่งดังกล่าวไม่ได้อาศัยความแตกต่างโดยทั่วไปทางวัฒนธรรม (Cultural Differences) เป็นเครื่องแบ่ง เช่น ก. เป็นกลุ่มที่พูดภาษา ก. แต่อาศัยพฤติกรรมทางสังคม (Social Behavior) ที่มีการเกี่ยวพันกับการยอมรับสมาชิกและการสร้างความแตกต่างของกลุ่ม ตัวของวัฒนธรรม (Cultural Item) ที่ใช้สร้างความแตกต่างย่อมจะแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่ม และอาจจะเป็นเพียงองค์ประกอบส่วนย่อยของวัฒนธรรมในส่วนรวม ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า “ก. เป็นกลุ่มชนที่ไม่ใช่ ข. และการพูดภาษา ก. ก็เพื่อที่จะให้รู้และแสดงให้เห็นว่าพวกเขาเป็น ก.”

Edmund Leach (1954, อ้างถึงในอาานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543: 190) มองว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งไม่คงที่ หากแต่สามารถลื่นไหลไปมาได้ เขาศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนไตกับคนคะฉิ่น ในพื้นที่รัฐคะฉิ่นทางตอนเหนือของประเทศพม่า และพบว่าความเป็นตัวตนของทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ไตและคะฉิ่นไม่ได้เป็นลักษณะที่ตายตัว แต่สามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพได้จากการอยู่อาศัยร่วมกันภายใต้เงื่อนไขทางสังคมแบบต่างๆ คนไตหรือฉานกระจายตัวอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณที่นอกเขาคะฉิ่นแต่ว่ามีลักษณะทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคล้ายคลึงกัน และสามารถสื่อสารกันเข้าใจโดยพูดภาษาเดียวกันคือไต ในขณะที่คนคะฉิ่น ถ้ายังคงนับถือผีและปลูกข้าวไร่บนดอยจะมีสถานภาพทางสังคมที่เรียกว่า กัมเลา (Gumlao) ซึ่งเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมเท่าเทียมกันกับกลุ่มของตน แต่ถ้าเมื่อใดกับมานับถือพุทธและทำนาดำในที่ราบลุ่มแบบคนไต พวกเขาก็จะมีสถานภาพทางสังคมที่เรียกว่า กัมซา (Gumsa) ซึ่งเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมแบบมีช่วงชั้น ลิขมองว่าคนคะฉิ่นจะปรับรูปแบบทางสังคมสองแบบสลับกลับไปมาภายใต้ความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของคนไต ส่วนชนชั้นทั้งสองกลุ่มจะเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมก็ต่อเมื่อมีการแต่งงานกันระหว่างกลุ่ม ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการสร้างพันธมิตรทางการเมืองและผลประโยชน์ทางด้านแรงงานนั่นเอง

การนำแนวคิดอัตลักษณ์ชาติพันธุ์มาใช้ นั่น เพื่อดูสิ่งที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ รู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกันและรู้สึกแตกต่างจากกลุ่มชนอื่นๆ เช่นภาษา รูปร่างหน้าตา และวัฒนธรรมแล้วยังมีอะไรอีก นอกจากนี้ภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อนหลากหลายและไม่หยุดนิ่งตั้งแต่อดีต กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กันทั้งการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสิ่งของ ความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจก่อให้เกิดการหยิบยืมและผสมปนเปทางวัฒนธรรม ดังนั้นเมื่อกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มต้องการรักษาความเป็นหนึ่งเดียวหรือความเป็นปึกแผ่นในพวกเดียวกัน กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อสร้าง “ความเหมือน” ใน “พวกเรา” และ “ความแตกต่างในพวกเขา จะเกิดขึ้นใหม่หรือหยิบยืมวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นมาทำให้เป็นเรา เพราะอัตลักษณ์เป็นสิ่งไม่หยุดนิ่งและเกิดขึ้นได้เสมอภายใต้เวลาและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป

2.4 แนวคิดพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism)

พหุวัฒนธรรม มีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันและซ้อนทับกันอยู่ 2 คำคือ Cultural Pluralism และ Multiculturalism ความคิดที่อยู่เบื้องหลังทั้งสองคำนี้ในความหมายอย่างกว้างๆ ก็คงจะหมายถึง การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) ว่าดำรงอยู่ร่วมกันได้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งนั่นเอง ในสังคมปัจจุบันเมื่อเกิดรัฐประเทศและพบว่ามียุทธศาสตร์ชาติพันธุ์หลายกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาเขตของรัฐประเทศ ถ้าปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมสมัยใหม่มีลักษณะยอมรับซึ่งกันและกันย่อมหมายความว่า เป็น พหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) คือ รัฐประเทศที่มีหลายวัฒนธรรม ประเทศที่เกิดขึ้นมาใหม่มักจะเป็นรัฐพหุวัฒนธรรม เพราะประเทศเหล่านี้เกิดขึ้นภายหลังการอพยพเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ การยอมรับพหุวัฒนธรรม หมายความว่า กฎหมายและกฎระเบียบที่ใช้ในการบริหารหรือการจัดการมีลักษณะไม่เคร่งครัด เปิดโอกาสให้มีทางเลือกในการปฏิบัติการโดยไม่มีวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งครอบงำ (dominant culture) และวัฒนธรรมอื่นถูกครอบงำ (subordinate culture) ในการพิจารณาเรื่องพหุวัฒนธรรม รายละเอียดเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นเรื่องสำคัญ และข้อแตกต่างระหว่างกฎระเบียบที่กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรกับการบังคับใช้ในการปฏิบัติจริงเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาด้วย ตัวอย่างของมาเลเซียและสิงคโปร์เป็นตัวอย่างที่รัฐใช้คำว่า พหุวัฒนธรรมเพื่อเป้าหมายทางการเมือง แต่ในทางปฏิบัติวัฒนธรรมชุดหนึ่งยังมีบทบาทในสังคมเหนือชุดอื่น (อมรา พงศาพิชญ์, 2545: 19)

พหุวัฒนธรรมคือ สังคมที่มีผู้ย้ายถิ่นจำนวนมากที่ต่างก็มีวัฒนธรรมและภาษาของตนเองนำไปสู่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของกลุ่มต่างๆ ประเทศที่มีการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่มีการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มเหล่านี้ และนโยบาย ภาพในอุดมคติ ความเป็นจริงที่เน้นคุณลักษณะที่โดดเด่นของวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งมาเกี่ยวข้องกันโดยการเคลื่อนย้ายของผู้คน

2.4.1 การปรับตัว (adaptation)

การศึกษาเรื่องการปรับตัวอาจศึกษาจากด้านการปรับตัวทางชีวภาพและการปรับตัวทางวัฒนธรรม ผู้ที่ใช้คำว่าปรับตัวมักจะใช้ในความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ศึกษาซึ่งอาจเป็นมนุษย์และสัตว์กับสภาพแวดล้อมรอบตัวและแหล่งที่อยู่ การใช้คำว่าปรับตัวจึงมักใช้

ในความหมายของการปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนเพื่อให้ความสัมพันธ์ลงตัว ถ้าพิจารณาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมย่อมหมายความว่า วัฒนธรรมในที่นี้ใช้ในความหมายที่รวมทั้งวัฒนธรรมในรูปวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งรวมถึงระบบความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต และพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม การพิจารณาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมนี้ Cohen (1968, อ้างถึงในอมรา พงศาพิชญ์, 2545: 17) เสนอข้อคิดว่า

1. การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรมและสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ฯลฯ
2. องค์ประกอบต่างๆของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม
3. การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียง หรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเองทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ
4. วัฒนธรรมคือ ระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง
5. การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนภายในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม
6. พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย
7. การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน

ข้อคิดทั้ง 7 ข้อที่กล่าวนี้ หมายถึงการปรับตัวที่นอกเหนือจากการปรับตัวทางชีวภาพเพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์มนุษย์หรือสัตว์ แต่เป็นการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อเกิดปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือกลุ่มคนอื่น

2.4.2 การบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration)

ความคิดเรื่องบูรณาการทางวัฒนธรรมคือ การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมคือ การมีวัฒนธรรมที่หลากหลายร่วมกันและไม่ได้มีการพยายามครอบงำซึ่งกันและกัน

บุญยงค์ เกศเทศ (2536: 52) กล่าวว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม คือ กระบวนการที่ได้มีการติดต่อกับวัฒนธรรมต่างสังคมหรือต่างประเทศนี้จำเป็นต้องมีการปรับวัฒนธรรมภายในสังคมบางประการ และรับเอาวัฒนธรรมต่างสังคมหรือต่างประเทศนั้นๆ มาบางประการ จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม แต่เมื่อมีการคลุกคลีติดต่อกันบ่อยครั้งเข้า จนถึงขั้นมีการติดต่อกันเป็นประจำก็必将ทำให้มีการเปลี่ยนวัฒนธรรมกันได้โดยอัตโนมัติ

งามพิศ สัตย์สงวน (2543: 39) กล่าวว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นการติดต่อทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อชน 2 กลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันมาติดต่อกันแต่ละกลุ่มอาจให้อิทธิพลซึ่งกันและกันได้ แต่ถ้าการติดต่อเป็นไปในระยะเวลาสั้นๆ ก็อาจไม่มีอิทธิพลที่ยาวนาน แต่ถ้าติดต่อกันยาวนานขึ้นอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อกันได้ ซึ่งอาจเป็นการให้อิทธิพลแต่ฝ่ายเดียว หรือส่งผลกระทบต่อกันทั้งสองฝ่ายได้ นอกจากนี้ การติดต่อระหว่างวัฒนธรรม ยังหมายถึง กระบวนการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ เช่น นักศึกษาไทยไปเรียนต่อประเทศอเมริกา กำลังอยู่ในกระบวนการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมอเมริกัน เมื่อเวลาผ่านไปแบบแผนพฤติกรรมบางอย่างของคนไทย เช่น อาหาร เสื้อผ้า หรือแม้แต่ ค่านิยม ความเชื่อต่างๆ อาจเปลี่ยนไปได้ ส่วนการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการติดต่อระหว่างวัฒนธรรม มันเป็นผลมาจากการที่ปัจเจกชนหรือกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ แทนที่วัฒนธรรมของตนเองโดยวัฒนธรรมอื่นๆ ปัจจัยในการผสมผสาน นอกจากการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมแล้ว อาจมีการเปลี่ยนสัญชาติและการกระทำอื่นๆ ที่ทำให้กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดเร็วขึ้นและจะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ กระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นในระดับวัฒนธรรมย่อยด้วยเพราะการติดต่อระหว่างกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะชนกลุ่มน้อย

R. Teske and B. Nelson (1973, อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจบเหมาะ, 2547: 29) ได้พยายามชี้ให้เห็นว่ามโนทัศน์การผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องการศึกษากระบวนการที่รับและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มที่เกี่ยวข้องมีทัศนคติที่ดีต่อกัน และในการผสมผสานทางวัฒนธรรมนี้ต่างก็อาจจะมีการปรับเปลี่ยนความหมายให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิมของแต่ละกลุ่ม

นียบพรรณ (ผลวัฒนธรรม) วรรณศิริ (2550: 60) กล่าวว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม (cultural integration) คือ หลังจากวัฒนธรรมที่ต่างกันสองวัฒนธรรมมาพบกัน สัมผัสกัน และเกิดการหยิบยืมแลกเปลี่ยนกันใช้ในระยะเวลาที่สม่ำเสมอและยาวนานพอสมควร วัฒนธรรมทั้งสองจะผสมผสานกันปะปนกันหมด แต่ก็ยังรู้ว่าเป็นวัฒนธรรมของใครไม่ถึงกับปนกันจนแยกไม่ออก เมื่อผู้หยิบยืมวัฒนธรรมของผู้อื่นกลับเข้าสู่กลุ่มชนเดิมของตน วัฒนธรรมเดิมนั้นก็จะดำรงรูปแบบเดิมได้คืออยู่ บุคคลผู้นั้นก็ยังประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมเดิมของตนไปตามเดิม แต่เมื่อออกมาพบปะหรือเผชิญกับคนจากวัฒนธรรมอื่นอีก เขาก็จะผสมผสานวัฒนธรรมของเขาเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ที่มาสัมผัสกันอีก การผสมผสานทางวัฒนธรรมอยู่ในขอบข่ายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่อยู่ค่อนข้างมาข้างท้ายของขอบข่ายการมากแล้ว เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่การกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Assimilation) และบางครั้งในบางสังคมเรามากจะแยกปรากฏการณ์ของการผสมผสานกับการกลืนกลายทางวัฒนธรรมไม่ออก ที่จริงแล้วทั้งสองปรากฏการณ์ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน แต่อยู่ในขอบข่ายที่ใกล้เคียงกันมาก

จากความหมายที่นักวิชาการได้ให้ไว้ดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม คือ การที่กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมต่างกันมาอยู่ร่วมกันหรือติดต่อใกล้ชิดกัน จนฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายรับเอาวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ของตนเองมาปฏิบัติทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนวัฒนธรรมเดิมเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่มีการผสมผสานกัน แต่ก็ยังรู้ว่าเป็นวัฒนธรรมของใครไม่ถึงกับปนกันจนแยกไม่ออก

2.4.3 การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation)

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2531: 267-268) กล่าวว่า การผสมกลมกลืนคือ การที่กลุ่มสังคมที่มีวัฒนธรรมต่างกันรับเอาวัฒนธรรมที่ไม่ใช่ของตนเข้ามาปฏิบัติ หรือพยายามทำให้เกิดการรับเอาวัฒนธรรมของตนไปปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมเดิมของสังคมอื่น หากการรับเอา มีความเข้มข้นมากจนแทบผสานเป็นเนื้อเดียวกันเรียกได้ว่าเป็นการผสมกลมกลืน ซึ่งโดยปกติแล้วชนกลุ่มน้อยมีแนวโน้มที่จะรับเอาวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่ไว้ มากกว่าที่ชนกลุ่มใหญ่จะรับเอาวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย เพราะวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่เป็นวัฒนธรรมโดยส่วนรวมของชนในชาติ

มโนทัศน์ “การกลมกลืนทางวัฒนธรรม” หรือ “assimilation” หากใช้ในความหมายของ Park and Burgess (1924, อ้างถึงในฉวีวรรณ ประจบเหมาะ, 2547: 30) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มรับความรู้สึก ความทรงจำ และท่าทีของบุคคลหรือกลุ่มอื่น ทำให้ความหมายของ “ความกลมกลืนทางวัฒนธรรม” แตกต่างไปจาก “การผสมผสานวัฒนธรรม” ในสองแง่มุมด้วยกัน คือ ในกระบวนการที่เรียกว่า “ความกลมกลืนทางวัฒนธรรม” นี้ จำเป็นต้องมีการยอมรับจากกลุ่มที่ไปรับวัฒนธรรมเขามาด้วย และคนหรือกลุ่มที่รับวัฒนธรรมคนอื่นมักจะต้องรู้สึกดีกับกลุ่มดังกล่าวอีกด้วย

Foster (1969, อ้างถึงในนิยพวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ, 2550: 62) อธิบายว่า การกลืนกลายทางวัฒนธรรมคือ ปราบกฎการณ์ที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกันสองวัฒนธรรมมาพบและสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอในระยะเวลาอันยาวนานและต่อเนื่อง และได้มีการหยิบยืมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันใช้ ในที่สุดต่างฝ่ายต่างรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นของตนอย่างแยกไม่ออกจนเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา ซึ่งไม่มีร่องรอยของวัฒนธรรมเดิมหลงเหลืออยู่เลย

การกลืนกลายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้ใน 2 ระดับ ระดับแรก เป็นการกลืนกลายทางสังคม (social Assimilation) ได้แก่ การที่คนจนจากสองวัฒนธรรมรับเอาวัฒนธรรมของฝ่ายตรงข้ามไปเป็นของตนหมดสิ้น แต่เป็นเพียงการประพฤติปฏิบัติกันภายนอกเท่านั้น ยังไม่ถึงขั้นถึงเนื้อถึงตัวเท่าใด เช่น นาย ก. และนางสาว ข. รู้จักชอบพอกัน คบกันนานๆ ต่างก็ชอบพอกัน เพื่อที่จะได้ชอบกันยิ่งขึ้นก็พยายามทำตามใจคือ เลิกนิสัยเดิมของตนไปทำตามอย่างอีกฝ่าย (ส่วนใครจะเป็นฝ่ายฝันและใครจะเป็นฝ่ายปฏิบัติตามอยู่ที่ปัจเจกแทรกซ้อนอื่นๆ เช่น วัฒนธรรมของใครแข็งแรงกว่าใคร) จนเกิดการเคยชิน หลังจากถูกใจกันนานๆ ก็แต่งงาน ถึงขั้นแต่งงานกันนี้จะเป็นเรื่องของการกลืนกลายทางชีวภาพ (Biological Assimilation) ซึ่งเป็นขั้นสุดของปรากฏการณ์ของการกลืนกลายทางวัฒนธรรม หมายความว่าสองวัฒนธรรมกลืนกันจริงๆ และอย่างสมบูรณ์ เพราะจะมีสมาชิกรุ่นใหม่เกิดขึ้นมาแสดงตนเป็นคนในวัฒนธรรมใหม่ อันเกิดจากวัฒนธรรมเดิมสองวัฒนธรรมมารวมกัน การกลืนกลายทางชีวภาพจะเกิดได้ยาก และเกิดได้ในอัตราที่น้อยกว่าการกลืนกลายทางสังคม

การสังสรรค์ทางวัฒนธรรมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรมนี้ ใช้เมื่อมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมระหว่าง 2 กลุ่มคนที่มีสังคมวัฒนธรรมต่างกัน และมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน แต่ในกรณีที่มีปฏิสัมพันธ์กันมีพลังไม่เท่ากัน คนกลุ่มหนึ่งจะมีแนวโน้มที่จะ

ยอมรับวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งพบว่ากลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังน้อยจะถูกผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังมากกว่า ในขณะที่เดียวกันอาจมีการแลกเปลี่ยนกันก็ได้ สุดท้ายถ้าวัฒนธรรม 2 ชุดถูกผสมรวมกันเป็นชุดเดียวกันไม่ว่าจะมีส่วนของชุดใดมากกว่า ก็จะเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม “assimilation” ที่เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์

ดุขฎิ กาท่อน และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2530) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมของหมู่บ้านชาวเยอ ที่บ้านขมื่น ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า ชาวเยอเป็นชนชาติพันธุ์ในตระกูลมอญ-เขมร ถิ่นเดิมอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง มีชื่อเรียกต่างๆกันตามสถานที่อยู่อาศัย เช่น ข่า กวย ส่วย เป็นต้น ต่อมาอพยพมาอยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง เนื่องจากต้องการขยายอาณาเขต และในบางยุคเกิดเหตุการณ์ไม่สงบในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ชาวเยอก็อพยพหนีภัยมาทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ (2530) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ระหว่างชุมชนเยอ ไทยดำ และไทยลาว ทำให้ทราบถึงประวัติ ชุมชนบ้านเยอว่า สมัยเจ้าสร้อยสมุทรพุทธางกูรปกครองเมืองจำปาศักดิ์ ได้ขยายการปกครองไปทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง และบริเวณอีสานใต้ ได้สร้างเมืองขึ้น คือ เมืองศรีนครลำดวน พกข่าหรือเยอจึงอพยพมาอยู่ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หัวหน้าชาวข่ากวยได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระและให้ปกครองบ้านเมือง มีพระศิลาเป็นผู้นำอยู่บ้านเดิม ต่อมาได้มีผู้นำชาวเยอหลายคนรวมตัวกันที่บ้านปราสาทเยอ และได้นำชาวเยอมาตั้งบ้านใหม่รอบๆ บ้านเดิม และที่บ้านโนนเกด ต่อมาพระโคตรและพระแก้วจึงพาชาวเยอมาตั้งบ้านเรือนที่ชุมชนบ้านเยอ หลังจากนั้นก็มีชาวเยออีกกลุ่มหนึ่งอพยพมาจากเมืองคง (ปัจจุบันตั้งอยู่ในอำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ) พวกที่มาจากเมืองคงนี้ส่วนหนึ่งก็ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเรียง ส่วนหนึ่งมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านโนนเกา แล้วจึงย้ายมาอยู่ในชุมชนบ้านเยอ ซึ่งพวกชาวเยอที่มาจากเมืองคงนั้นอพยพมาจากเวียงจันทร์

กนกพรธรรณ แสงเรือง (2532) ได้ศึกษาความสำนึกในเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของลาวพวน พบว่า ความสำนึกในเอกลักษณ์ด้านต่างๆ ของลาวพวนยังคงเหลืออยู่ และในระยะเวลาที่ผ่านมา ได้ปรากฏตัวอย่างเด่นชัดขึ้น ความเข้มข้นหรือความมากน้อยของความสำนึกนี้ขึ้นอยู่กับตัวแปร วิทย ะดับการศึกษา และการเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม สำหรับการรักษาไว้ในเอกลักษณ์ด้านต่างๆ ของลาวพวน จะมีผลกระทบต่อสังคมโดยการเกิดการรวมตัวของลาวพวน ในท้องถิ่นและต่างถิ่น อันก่อให้เกิดการช่วยเหลือในระหว่างลาวพวนด้วยกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลต่อสังคมส่วนรวมโดยก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างลาวพวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกด้วย

ไฉน สนสกุล (2535) ได้ศึกษาการอ้างชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนของชาวมอญ ที่ชุมชนมอญบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี พบว่า ชาวมอญบางขันหมากมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ได้เป็นอย่างดี เพราะว่า มอญและไทยมีความสัมพันธ์แบบยอมรับกัน โดยไม่มีอคติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้มีการผสมกลมกลืนจากมอญมาเป็นไทยส่วนใหญ่ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนดังกล่าวได้แก่ นโยบายของรัฐ การศึกษา อาชีพ การแต่งงาน และการตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่น จากการศึกษายังพบอีกว่า ชาวมอญบางขันหมากยังคงรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มบางประการไว้จนถึงปัจจุบัน เอกลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญได้แก่ ภาษา ศาสนา พิธีกรรม ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเอกลักษณ์เหล่านั้นมีบางส่วนที่ผสมกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศด้วย

อะระโท โอชิมา (2536) ได้ศึกษาชีวิต พิธีกรรม และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญในเมืองไทย ที่บ้านมน อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่า คนมอญมีเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ซ้อนอยู่ 2 ระดับ คือ ในระดับที่เป็นคนไทย และในระดับที่เป็นคนมอญควบคู่กันไป ซึ่งการที่คนมอญมีเอกลักษณ์ส่วนหนึ่งที่เป็นคนไทยนั้นไม่ใช่ว่ามีเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ไทย แต่มีเอกลักษณ์ส่วนหนึ่งของสังคมไทยหรือประเทศไทยซึ่งหลายชาติพันธุ์ทับซ้อนในระดับที่เป็นคนไทย คนมอญในชุมชนบ้านมนแบ่งใช้สัญลักษณ์ของชาติพันธุ์มอญ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์และกาลเทศะ นอกจากนั้นยังพบว่าสิ่งสำคัญที่จะนิยามความเป็นมอญ คือ เชื้อสายของมอญโดยเฉพาะสายเลือดทางผู้ชาย และพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการนับถือได้รวบรวมกลุ่มชาติพันธุ์มอญกลุ่มย่อยๆ เข้าไว้ด้วยกัน จึงทำให้มีกลุ่มชาติพันธุ์มอญกลุ่มใหญ่ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการอ้างวัฒนธรรมมอญและจารีตประเพณีของชาติพันธุ์มอญ

ทวีศักดิ์ บุญสูง (2537) ได้ศึกษาความเชื่อของชาวเยอที่หมู่บ้านหนองระเวียง หมู่ที่ 4 ตำบลเวียงชัย อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ความเชื่อของชาวเยอหมู่บ้านหนองระเวียงเป็นพุทธศาสนาแบบชาวบ้านที่มีเอกลักษณ์และเหมาะกับสภาพชีวิต เพื่อตอบสนองประโยชน์ในสังคมของตนโดยสามารถแบ่งระยะพัฒนาการด้านความเชื่อออกเป็น 2 ระยะ คือ ความเชื่อในอดีตและความเชื่อของชาวเยอในปัจจุบัน ความเชื่อในอดีต เป็นความเชื่อที่อิงอยู่กับการพึ่งพาธรรมชาติ พึ่งพาตนเอง และพึ่งพากันและกันเป็นหลัก ความเชื่อนี้มีดังนี้ ความเชื่อในเรื่องผี ในฐานะที่เป็นระเบียบและกฎเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต ชาวเยอได้ละทิ้งความเชื่อต่อแถนแล้วเปลี่ยนมาเชื่อผีแม่ธรณีว่าเป็นผีที่สำคัญที่สุด ชาวเยอยังเชื่อผีเชื้อและผีปู่ตา ส่วนผีที่ชาวเยอเชื่อแต่ไม่ปฏิบัติและกลัวในอดีตคือ ผีปอบ ผีกระสือ ผีตายโหงและผีเปรต ผลจากความเชื่อเรื่องผีส่งผลทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่องเครื่องรางของคลัง เวทมนต์ คาถา การสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น ส่วนความเชื่อในคติพราหมณ์ เป็นความเชื่อที่มุ่งสร้างขวัญและกำลังใจ ความเชื่อที่เด่นในเรื่องนี้คือความเชื่อเรื่องขวัญในลักษณะที่เป็นพลังของชีวิต ชาวเยอจึงนิยมทำพิธีสู่ขวัญในพิธีแต่งงาน พิธีบวช เป็นต้น และยังเชื่อเรื่องฤกษ์ยามและโชคดวง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในพุทธศาสนา ชาวเยอเชื่อในเรื่องที่เป็นหลักคำสอนและเป็นกรอบจารีตของชีวิต ความเชื่อเหล่านี้ถูกแสดงออกโดยการทำบุญตักบาตร การถือศีล กิน ทาน และการจัดงานบุญประจำปีของชาวเยอ

ทวีศักดิ์ บุญสูง ยังได้สรุปถึงความเชื่อของชาวเยอในปัจจุบันได้มีบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป เพราะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ไปสู่การพยายามควบคุมธรรมชาติและแข่งขันกันและกัน โดยใช้ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พร้อมกับระบบการตลาดมาเป็นเครื่องมือ จึงทำให้มีผลกระทบต่อการนับถือผีปู่ตาและผีเชื้อ แต่เนื่องจากความเชื่อต่อผีแม่ธรณียังคงความเข้มข้นในลักษณะที่เป็นกฎเกณฑ์ในการดำเนินชีวิต จึงมีผลทำให้ความสัมพันธ์แบบเครือญาติยังมีความเข้มข้นอยู่ แต่เมื่อพิจารณาถึงการรักษาพยาบาล ชาวเยอส่วนใหญ่ได้หันมาเชื่อในการรักษาแผนปัจจุบัน แต่ถ้าอาการป่วยไม่หายชาวเยอจะหันกลับไปรักษาโดยวิธีไสยศาสตร์ควบคู่กันไป ส่วนความเชื่อในคติพราหมณ์ที่ยังเด่นชัดคือ ความเชื่อในเรื่องขวัญ แต่ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม โชคดวง ได้คลี่คลายลง ส่วนความเชื่อในทางพุทธศาสนา ชาวเยอยังคงปฏิบัติรูปแบบเดิมเช่นในอดีตแต่ก็มีการคลี่คลายลงเช่นกัน แต่เนื่องจากความเชื่อในผีแม่ธรณีและการนับถือผู้อาวุโสของชาวเยอยังมีมากอยู่ จึงทำให้การคลี่คลายทางความเชื่อยังมีไม่มากนัก ดังจะเห็นได้จากการทำบุญประจำปี ซึ่งชาวเยอยังคงปฏิบัติสม่ำเสมอในปัจจุบัน

สรัชชา เวชพฤติ (2539) ได้ศึกษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การติดต่อทางวัฒนธรรมและกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมในชุมชนมอญ ตำบลทวงคะนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ปัจจัยภายในช่วยรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้แก่ ผู้นำทางศาสนา และผู้นำทางการศึกษา ส่วนปัจจัยภายนอกทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้แก่ ความทันสมัย การเป็นเมือง การเป็นอุตสาหกรรม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสื่อสารมวลชน และจากการสังเกตพบว่า เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมอญนับวันจะลดลงไป เนื่องจากกระแสของโลกาภิวัตน์

มนตรา พงษ์นิล (2541) ได้ศึกษาพหุลักษณะของสำนึกทางชาติพันธุ์ของม้งที่หมู่บ้านภูสอย ในอุทยานแห่งชาติแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีความแตกต่างและหลากหลายทางศาสนา เศรษฐกิจ และชาติพันธุ์ คือ ชาวม้งเป็นชนกลุ่มใหญ่ในหมู่บ้าน นอกจากนั้นเป็นจีนฮ่อ คนไทย/คนเมือง ชาวกะเหรี่ยง และคนต่างด้าวอาศัยอยู่ด้วย และมีศาสนาพุทธ ผี คริสต์ อิสลาม ที่นับถือแตกต่างกันไป ทั้งภายในและระดับกลุ่มชาติพันธุ์ ความแตกต่างดังกล่าวมิได้มีความหมายมากเมื่อถูกแทนที่ด้วยระบบความสัมพันธ์ต่อทางเศรษฐกิจพืชพาณิชย์ การค้า การปกครอง ความทันสมัย และอิทธิพลของการท่องเที่ยวในบริบทของสังคมไทยที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จึงสามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นพหุสังคมได้โดยไม่มีข้อขัดแย้งมากนัก

มนตรา พงษ์นิล ยังได้สรุปว่าชาวม้งมีการปรับใช้สัญลักษณ์ดั้งเดิมและรับเอาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมใหม่ เช่น การใช้ระบบการปกครองสมัยใหม่เป็นกลไกสร้างกระบวนการในการพยายามรักษาอำนาจและผลประโยชน์ให้คงอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ไม่ว่าจะเป็นการตระหนักรับรู้อำนาจของคนเมืองที่แสดงผ่านการทำพิธีกรรมการทวงของคนเมืองในหมู่บ้าน หรือการปรับใช้พิธีกรรมของตนเพื่อลดความวิตกกังวลทางจิตใจ เมื่อได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจทุนนิยมหรือการกระทำของอำนาจรัฐ รวมทั้งมีการปรับใช้พิธีกรรมเพื่อแสดงศักยภาพในการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจและการปกครองของไทยได้ในระดับหนึ่ง จนมีฐานะความเป็นอยู่ที่มั่นคง การใช้พิธีกรรมและองค์การทางสังคมเป็นองค์การทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการ ทำให้สามารถเข้าไปมีอำนาจในการบริหารการปกครองหมู่บ้านได้ และมีการปรับปรุงกฎเกณฑ์การปกครองบางอย่างเพื่อให้เกิดการยอมรับและการปฏิบัติตามในกลุ่มชาติพันธุ์

เทอดชาย เขียมลำนำ (2542) ได้ศึกษา ความทันสมัยและพิธีกรรมทางศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์เยอ: กรณีศึกษาหมู่บ้านสำโรงโคเฒ่า จังหวัดศรีสะเกษ คือ การศึกษาถึงความทันสมัยที่มีผลกระทบต่อพิธีกรรมทางศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์เยอในจังหวัดศรีสะเกษ โดยศึกษาวิจัยในหมู่บ้าน 2 แห่งของหมู่บ้านสำโรงโคเฒ่า ผลการวิจัยพบว่า การรับนวัตกรรมทางวัตถุ การรับนวัตกรรมที่ไม่ใช่วัตถุ การศึกษา การเป็นเมือง การเป็นอุตสาหกรรม การพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ การพัฒนาระบบคมนาคม ทั้งหมดนี้ล้วนมีผลกระทบต่อพิธีกรรมทางศาสนาในชุมชนของหมู่บ้านสำโรงโคเฒ่า

รตพร ปัทเจริญ (2544) ได้ศึกษาบทบาทของศาลเจ้าจีนในการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม พบว่า ภายในชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ศาลเจ้ามีบทบาทเป็นอย่างมากในการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จีน ทั้งทางด้านภาษาจีนจากการพยายามรื้อฟื้นโรงเรียนสอนภาษาจีนขึ้นมาอีกครั้ง ทางด้านความเชื่อศาลเจ้าจีนช่วยธำรงความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนให้คงอยู่ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทางศาสนาความเชื่อ ที่สำคัญได้แก่ พิธีกรรมการกินเจ ทั้งนี้ในองค์กรของชาวไทยเชื้อสายจีนผู้นำชุมชนที่เป็นผู้ควบคุมการดำเนินงานของศาลเจ้าและโรงเรียนจีนเป็นผู้มีบทบาทในการชี้นำและก่อให้เกิดการสืบเนื่องของการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

วิมลรัตน์ ทวีสิทธิ์ (2546) ได้ศึกษาการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนที่องค์กรในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า จากอดีตจนถึงปัจจุบัน องค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานีมีลักษณะแตกต่างกันในรายละเอียดของแต่ละองค์กร แต่มีเป้าหมายดำเนินการไปสู่วัตถุประสงค์อันเดียวกัน คือนอกเหนือจากการทำหน้าที่เป็นองค์กรการกุศลเพื่อตอบสนองความต้องการด้านสวัสดิการสังคมของผู้ยากไร้แล้วองค์กรเหล่านี้ยังมีส่วนช่วยในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีน อีกทั้งยังส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานีด้วย ทั้งนี้เนื่องจากบริบทของกระแสความเปลี่ยนแปลงด้วยวาทกรรมการพัฒนาและความผันแปรของสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในแต่ละยุคสมัย ประกอบกับเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมพื้นถิ่นของเมืองดอกบัวงามแห่งภาคอีสานนี้ด้วย

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่กล่าวไปข้างต้นนั้น เพื่อให้รู้ถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเด่นเป็นของตนเองและมีวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยได้รับอิทธิพลจากภายนอก และเพื่อนำงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มาศึกษาเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์เยอ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ความเป็นอยู่ในบริบทพหุวัฒนธรรม: ศึกษากรณี หมู่บ้านใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการศึกษาถึงรูปแบบวิถีชีวิต ประวัติความเป็นมา และการแสดงอัตลักษณ์ผ่านทางภาษา ผ่านทางพิธีกรรมหรือสิ่งต่างๆในชีวิตประจำวันของชาวเยอเพื่อดูความเป็นเยอผ่านในสิ่งต่างๆ ที่ชาวบ้านแสดงออกมา

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้พื้นที่ที่ศึกษาคือ หมู่บ้านใหญ่ หมู่ที่ 4 ตำบลเมืองคง อำเภอรามัน จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งหมู่ที่ 4 นี้มี 190 หลังคาเรือนจึงแยกเขตการปกครองออกเป็น 2 ส่วน เพื่อให้ง่ายต่อการปกครองแล้วจึงแต่งตั้งผู้ดูแลขึ้นทั้ง 2 ฝ่ายเพื่อเป็นตัวแทนของทั้ง 2 กลุ่มในการดูแลและดำเนินการต่างๆ

เหตุที่ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาในบริเวณดังกล่าว เนื่องจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า อำเภอรามันเป็นอำเภอที่พระยาภักดีซึ่งเป็นที่ตั้งต้นตระกูลของชาวเยออพยพมาตั้งรกรากอยู่ที่นี่ตั้งแต่อดีต และในปัจจุบันยังมีหมู่บ้านชาวเยออาศัยอยู่ จึงจัดเป็นที่ที่น่าจะมีชาวเยออาศัยอยู่มากตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และน่าจะช่วยให้ได้ภาพของชุมชนชาวไทยเชื้อสายเยอ และวิถีชีวิตของชาวเยอมากกว่าที่อื่น อีกทั้งผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับสถานที่และผู้คนในพื้นที่ระดับหนึ่งและสามารถฟังภาษาอีสานท้องถิ่นได้ จึงเป็นเรื่องไม่ยากนักในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลในครั้งนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant)

ผู้วิจัยใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงและไม่เจาะจง โดยการเลือกแบบเจาะจงนั้นผู้วิจัยจะใช้เลือกบุคคลที่มีความสำคัญของชุมชน บุคคลที่เป็นอาจารย์และรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชนเผ่าเยอดี โดยการเลือกแบบเจาะจงนั้นผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 คนได้แก่ อาจารย์วิฑิต กตะศิลา อาจารย์วราสนา กตะศิลา รวมทั้งคุณกิตติ วรณวงษ์ เหตุผลที่เลือกบุคคลทั้ง 3 มาสัมภาษณ์แบบเจาะจงเพราะว่า ชาวบ้านในอำเภอรามันได้ให้ข้อมูลมาว่า อาจารย์วิฑิต กตะศิลาน่าจะเป็นต้นตระกูลสืบเชื้อสายมาจากพระยาภักดี เนื่องจากนามสกุลกตะศิลาจึงน่าจะรู้เรื่องความ

เป็นมาของชาวเยอดี และอาจารย์วิทิต กตะศิลา ยังได้ค้นคว้าหาข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเยอมา โดยตลอด

อาจารย์วาสนา กตะศิลา เหตุผลที่ผู้วิจัยไปสัมภาษณ์แบบเจาะจงเพราะอาจารย์ที่โรงเรียนราชินีไสลได้แนะนำว่า อาจารย์วาสนา กตะศิลา รู้เรื่องเกี่ยวกับชาวเยอดี เพราะได้ทำการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับชาวเยอและพยายามที่จะอนุรักษ์ความเป็นเยอไว้ นอกจากนี้บ้านของอาจารย์วาสนายังอยู่ในหมู่บ้านใหญ่จึงรู้เรื่องราวเกี่ยวกับหมู่บ้านเป็นอย่างดี

ส่วนคุณกิตติ วรรณวงษ์ เหตุผลที่ผู้วิจัยไปสัมภาษณ์แบบเจาะจงเพราะว่า ชาวบ้านในอำเภอราชินีไสลให้ข้อมูลมาว่า คุณกิตติรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชาวเยอดีและคุณกิตติยังได้รับคัดเลือกให้เป็น ศิลปินพื้นบ้านอีสาน สาขาคดนตรีพื้นบ้าน(สะโน) และได้รับเชิญให้ไปสอนการเป่าสะโนและการทำสะโนยังสถานศึกษาต่างๆ ผู้วิจัยจึงได้เลือกขอข้อมูลเพราะคิดว่าคุณกิตติน่าจะรู้เรื่องราวเกี่ยวกับเครื่องดนตรีและประวัติความเป็นมาของชาวเยอเป็นอย่างดี

นอกจากผู้ให้ข้อมูลที่เลือกแบบเจาะจงแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบทั่วไปและการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับเจ้าหน้าที่ทางราชการ อาจารย์ในโรงเรียน แม่ค้าขายของที่ตลาด และชาวบ้านในหมู่บ้านใหญ่ รวมทั้งชาวบ้านร้านค้าตลาดในอำเภอราชินีไสลด้วย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary data)

เป็นการศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเยอที่มีผู้ได้ศึกษาไว้ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับเยอในเบื้องต้นก่อน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชาวเยอ ซึ่งเอกสารดังกล่าวได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวกับกรอบทางความคิดที่ใช้ในการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย เอกสารที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชาวเยอ เช่น เอกสารจากการเรียบเรียงของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับประวัติ ความเป็นมา หรือประเพณีต่างๆ มาเป็นเอกสารชั้นต้น (Primary Source) เอกสารของทางราชการ วิทยานิพนธ์ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาแนวคิดในการศึกษาต่อไป

สถานที่ค้นคว้าหาข้อมูลเอกสารได้แก่ ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทยสถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดธรรมศาสตร์ ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ และห้องสมุดอำเภอราษีไศล เป็นต้น

2.การสังเกตการณ์(Observation) ประกอบด้วยการสังเกตการณ์ 2 ประเภทคือ

2.1 การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation)

ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์ในหมู่บ้านในช่วงเดือนสิงหาคม 2551 – ช่วงเดือนมีนาคม 2552 โดยเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ในงานพิธีกรรมต่างๆของชาวเขมร เช่น งานในวันออกพรรษา งานวันปรีวาสกรรม และงานพระยาทตะศิลารำลึก นอกจากการสังเกตก็ยังร่วมทำกิจกรรมเท่าที่จะสามารถทำได้ อย่างเช่นพิธีกรรมในงานบุญ ผู้วิจัยได้มีโอกาสร่วมทำบุญตักบาตรกับชาวบ้าน และได้มีโอกาสพูดคุยสอบถามเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ที่สงสัยและไม่เข้าใจพร้อมทั้งการจดบันทึกด้วย คือตั้งแต่ต้นจนจบพิธี

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์ในบริเวณที่มีการทำพิธีบวงสรวงพระยาทตะศิลา ตั้งแต่การเตรียมของเครื่องเซ่นไหว้ การจัดสถานที่ และการตั้งโต๊ะในบวงสรวงพระยาทตะศิลา รวมทั้งการสังเกตสภาพโดยทั่วไปของการแสดงต่างๆในงานพิธีพระยาทตะศิลารำลึก และสังเกตบรรยากาศทั่วไปของพิธีกรรมต่างๆว่าชาวบ้านมีปฏิกริยาและทำอย่างไรในงาน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะเลือกใช้การสังเกตการณ์แบบใดก็ขึ้นอยู่กับสถานที่และความเหมาะสม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้ทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมประกอบกัน

3.การสัมภาษณ์(Interview)

ในส่วนของการสัมภาษณ์นี้จะมีทั้งการสัมภาษณ์แบบทั่วไป(Interview) กับผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ชาวบ้านที่มาร่วมทำบุญ ชาวบ้านที่มาร่วมชบวนแห่ หรือชาวบ้านที่ร่วมประกอบพิธีในงานต่างๆ เป็นต้น ส่วนการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จะใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว บรรยากาศเป็นแบบกันเอง เป็นการ

พูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องของชาวเยอตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษา มาจากเอกสาร และเป็นการขอความรู้เพิ่มเติมจากสิ่งที่ผู้วิจัยไม่รู้มาก่อน โดยไม่เน้นการสัมภาษณ์ แบบที่เป็นทางการมากนัก เพื่อให้ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลรู้สึกเหมือนเล่าสู่กันฟังมากกว่า โดยข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยจะถูกจดบันทึกและการบันทึกโดยเครื่องอัดเสียงแล้วนำมาถอดข้อความเพื่อความถูกต้องอีกที

ส่วนเทคนิควิธีการ ที่ช่วยในการเก็บข้อมูลก็คือ การบันทึกเสียง การถ่ายภาพ และการจดบันทึก โดยการบันทึกเสียงนั้นจะใช้เมื่อต้องการสัมภาษณ์บุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อเพิ่มความสะดวก รวดเร็วในการพูดคุย ส่วนการถ่ายภาพนั้นจะใช้สำหรับบันทึกภาพสภาพแวดล้อม ทางกายภาพของชุมชน สถานที่สำคัญ และเหตุการณ์ต่างๆ ในพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวเยอ ส่วนการจดบันทึกใช้จดในการพูดคุยทั่วไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. วิเคราะห์ข้อมูลโดยศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จากสภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้าน จากวิถีชีวิต การทำมาหากินของชาวเยอ โดยนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ แยกประเภทของ ข้อมูลก่อนที่จะนำมาเรียบเรียงใหม่
2. วิเคราะห์ด้านพิธีกรรมต่างๆ เป็นการตีความสิ่งที่ได้จากการสังเกตในการประกอบ พิธีกรรมต่างๆ ของชาวเยอบ้านใหญ่ว่าชาวบ้านแสดงออกอย่างไร อะไรคือสิ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ ความเป็นเยอ และดูการมีปฏิสัมพันธ์ของชาวเยอกับบุคคลอื่นในบริบทต่างๆ ว่าพวกเขาแสดง ตัวตนอย่างไร มีการรับวัฒนธรรมหรือปรับเปลี่ยนอย่างไร และนำข้อมูลที่ได้รวบรวมมาทั้งหมดมา วิเคราะห์ตีความหาข้อสรุป

บทที่ 4

ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์เยอ

ประวัติความเป็นมาของชาวเยอ

ชาวเยอ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบในแถบอีสานใต้และอีสานเหนือบางส่วน รวมทั้งฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวเยอนั้นสามารถศึกษาได้จากหลักฐานของประมุขพงศาวดารที่กล่าวว่า ในครั้งที่กษัตริย์ขอมปกครองนครจำปาศักดิ์นั้น ชาวข่าเป็นชนอีกกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในแถบนั้น ซึ่งชาวข่าเรียกตัวเองหลายอย่าง เช่น จะ ระแด บูร กูย ฯลฯ โดยข่ามีอยู่ 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มที่อยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง อยู่กระจายตามเมืองขึ้นของจำปาศักดิ์ เนื่องจากในสมัยที่นครจำปาศักดิ์ตั้งเป็นรัฐอิสระ มีเจ้าสร้อยสมุทรพุทราจากร ปกครอง ราว พ.ศ. 2251 – 2275 ได้ขยายอำนาจเข้ามาครอบคลุมเขตพื้นที่เมืองอีสาน และอพยพชนชาวข่าและชาวลาวมาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ข่าที่อยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเรียกว่า ข่าระแด ข่าวะ ข่าบูร ข่ากูย (กวย)

2. กลุ่มที่อยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กูย (จิตร ภูมิศักดิ์, 2524: 427) เดิมกูยนี้อยู่ในเขตเมืองอัตปือ แสนปาง สารวัน อพยพมาอยู่ในประเทศไทยเมื่อใดไม่ปรากฏ ในสมัยรัชกาลที่ 3 เรียกพวกนี้ว่า "ส่วย" ซึ่งมีทั้งส่วยที่อยู่ติดเขตแดนเขมรและส่วยที่อยู่ติดเขตแดนลาว ส่วยที่อยู่ใกล้เขมรบางพวกยังคงรักษาวัฒนธรรมภาษาของตนเองไว้ เรียกว่า "เยอ" (จิตร ภูมิศักดิ์, 2524: 437)

สำหรับข่ากูยหรือกวย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย กวย คือ ชาติข่าในตระกูลมอญ-เขมร (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525: 63)

จากการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยของอีริก ไฮเดนฟาเดน (Eric Seidenfaden) นักมานุษยวิทยาตะวันตก ซึ่งได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับชาวเยอที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1952 ว่าชาวเยอเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มหนึ่งในสี่ของชาวกวย เหตุที่กล่าวเช่นนี้เพราะชาวกวยได้ถูกแบ่งเป็น 4 กลุ่ม โดยอาศัยสำเนียง ภาษา และสภาพภูมิศาสตร์เป็นหลัก ดังนี้ (อ้างถึงในทวีศักดิ์ บุญสุ, 2537: 38)

1. กวยมะไฮ (Kui M'ai) อาศัยอยู่ในเขตอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี และในดินแดนประเทศลาวทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่อยู่ตรงกันข้ามกับอำเภอโขงเจียม เป็นชาวกวยที่อยู่บนภูเขาและเรียกตนเองว่า ชาวบูลหรือบรู

2. กวยมะลอ (Kui M'lo) อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี และศรีสะเกษ

3. กวยมะลัว หรือมะหลัว (Kui M'loa) อาศัยอยู่ในเขตในเขตจังหวัดศรีสะเกษและสุรินทร์

4. กวยเยอ หรือโย (Kui Yer, Yo) อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานีและศรีสะเกษ

นอกจากกลุ่มย่อยต่างๆที่กล่าวไปแล้ว ในเขตประเทศไทยยังมีชาวกวยกลุ่มย่อยที่เรียกชื่อต่างออกไปอีกหลายกลุ่ม เช่น ฮอท (Hot) กันเดรา (Kandrau) เปียร์หรือเปอร์ (Pear) มอ้ย (M'an) ไบย (Bai) เป็นต้น

สาเหตุที่ชาวกวยอพยพมาในดินแดนไทยนั้น น่าจะมาจาก (เต็ม วิชาคหกรรมศึกษา, 2546: 40) พ.ศ. 2224 - 2225 ได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้นในเวียงจันทน์ ชาวกวยซึ่งพวกลาวเรียกว่า “ซ่า” ได้อพยพลงมาจากทางฝั่งซ้ายและขวาของแม่น้ำโขง ซึ่งหมายถึง ได้มีพวกซ่าอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณภาคอีสานของไทยนั่นเอง ประกอบกับเมื่อเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรได้สถาปนาจำปาศักดิ์เป็นรัฐอิสระจากเวียงจันทน์เมื่อ พ.ศ. 2256 ได้มีพวกซ่าบางส่วนอพยพหนีอำนาจการปกครองของพระองค์ เข้ามาอยู่ในดินแดนอีสานของไทยในปัจจุบัน โดยส่วนหนึ่งจะอพยพมาทางบกเข้ามาอยู่บริเวณแถบอีสานตอนใต้ ส่วนอีกพวกหนึ่งจะเข้ามาทางปากน้ำมูลมาอาศัยในเขตจังหวัดอุบลราชธานีและศรีสะเกษ ในขณะเดียวกันเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรได้เกณฑ์พวกลาว ช่าระแด ช่าวะ ช่าบรู และซ่ากวยเข้ามาตั้งเมืองอยู่ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคามและขอนแก่นเพื่อการขยายอาณาเขต ครั้นปี พ.ศ. 2320 พระเจ้าตากสินแห่งธนบุรีต้องการขยายอำนาจ จึงได้ส่งกองทัพนำโดยเจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ผู้น้องเป็นแม่ทัพยกไปรบกับลาว สงครามในครั้งนั้นทำให้ประเทศลาวตกเป็นประเทศราชของไทย พวกกวยหรือซ่าเลยถูกกวาดต้อนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาในภาคอีสานของไทยด้วย

หลักฐานสำคัญอีกฉบับหนึ่งที่เขียนบันทึกเรื่องราวการอพยพของกวย ซึ่งในที่นี้หมายถึง กวยเยอ ที่เป็นหนึ่งในสี่ของชาวกวยที่ชาวลาวเรียกว่าซ่า จากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้าสู่ดินแดนภาคอีสานของไทยในสมัยกรุงธนบุรีตอนปลายคือ หนังสืออักษรานุกรมภูมิศาสตร์ เล่ม 4 (อ้างถึงใน ทวีศักดิ์ บุญสุ, 2537: 41) ได้บันทึกไว้ว่า มีชาวเยอจำนวนหนึ่งได้อพยพจากเมืองคงซึ่งอยู่ทางเหนือของหลวงพระบาง โดยเคลื่อนย้ายอาศัยการล่องเรือมาตามลำน้ำโขงแล้วเดินเรือเข้าสู่ปากแม่น้ำมูลในดินแดนภาคอีสานของไทยซึ่งอยู่ในเขตอำเภอโขงเจียมในปัจจุบัน จากนั้นได้ล่องเรือมา

จนถึงปากห้วยสำราญในเขตอำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ แล้วแบ่งการอพยพชุมชนออกเป็น 2 สาย ดังนี้ สายแรกนำโดยพญาชุมชนธำได้นำคนไปอาศัยอยู่ที่บ้านปราสาทเยอ ในเขตอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ส่วนสายที่สองนำโดยพระยากตะศิลา ได้เดินเรือต่อมาตามลำน้ำมูลแล้วมาขึ้นฝั่งที่วัดเก่าแห่งหนึ่ง (ปัจจุบันคือ วัดใต้ บ้านใหญ่ ตำบลเมืองคง อำเภอราชีไศล จังหวัดศรีสะเกษ) จากนั้นพระยากตะศิลาได้นำชาวเยอขึ้นมาตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอราชีไศลในปัจจุบันไป 3 กิโลเมตร แล้วตั้งชื่อชุมชนนั้นว่า “บ้านเมืองคง” ตามชื่อเมืองเดิมที่ได้อพยพมาและได้กระจายไปตั้งถิ่นใหม่หลายหมู่บ้านในจังหวัดศรีสะเกษ

กล่าวโดยสรุป ชาวเยอในความเข้าใจและมองจากสายตาของคนภายนอกถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อยู่ในกลุ่มของชาวกวยซึ่งมีประวัติความเป็นมายาวนาน และเคยถูกเรียกขานภายใต้ชื่อต่างๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นกวย กวย ข่า หรือส่วยก็ตาม แต่ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้การเรียกชื่อใด กลุ่มชาติพันธุ์นี้มีความเข้มข้นทางการรักษาวัฒนธรรม และภาษาของตนก็ถูกเรียกออกมาเด่นเฉพาะต่างหากว่า “เยอ”

ตำนาน เรื่องเล่า ที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์เยอที่เป็นเรื่องเล่าของชาวบ้าน

เรื่องเล่าที่เกี่ยวกับการอพยพมาสู่ประเทศไทยของกลุ่มชาติพันธุ์เยอนั้น มีตำนานที่ชาวบ้านได้เล่าสืบต่อกันมา โดยอาจารย์วิทิต กตะศิลา ซึ่งเป็นคนเชื้อสายผสมระหว่างเยอกับลาว คือคุณพ่อเป็นคนเชื้อสายเยอ ส่วนคุณแม่เป็นคนเชื้อสายลาว (ลาวไทยอีสาน) ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงสาเหตุที่ทำให้อาจารย์วิทิต กตะศิลา สนใจในประวัติบรรพบุรุษของตนนั้นเป็นเพราะว่า มีชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษาหรือผู้ที่สนใจเกี่ยวกับชาวเยอมาถามถึงประวัติความเป็นมาของชาวเยอกับอาจารย์วิทิตบ่อย เพราะเห็นว่าอาจารย์วิทิตนามสกุลกตะศิลา น่าจะมีความเกี่ยวข้องหรือเป็นญาติกับพระยากตะศิลาจึงน่าจะรู้ประวัติความเป็นมาดี ด้วยเหตุนี้อาจารย์วิทิตจึงได้ค้นคว้าหาประวัติ ข้อมูลของชาวเยอและได้รวบรวมไว้ดังนี้

ชนเผ่าเยอ ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ในเขตพื้นที่อำเภอราชีไศล อำเภอศิลาลาด อำเภอไพรบึงและอำเภอเมืองศรีสะเกษ ที่ตำบลท่ม และตำบลโพนคือนั้น ไม่มีประวัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพียงแต่ อาจารย์วิทิตได้ฟังมาจากท่านผู้รู้เล่าเป็นตำนานสืบต่อมาว่า ชนเผ่าเยอ เดิมอาศัยอยู่ในประเทศลาว สมัยนั้นประเทศลาวเกิดความไม่สงบ จึงมีผู้นำ 2 ท่าน คือ พระยาไกรกับพระยากตะศิลา ได้ชักชวนรวมพี่น้องชาวเยอด้วยกัน อพยพหนีความเดือดร้อน โดยใช้เรือยาวที่เรียกว่า

“เฮือส่วง” 5 ลำ คือ ท้าวผ่านพระวงศ์ ท้าวพงศ์คำไฮ ท้าวคำแก้ว นางคำไหม และนางคำฝ้าย แต่ ละลำจุนคนได้ 40-50 คนเดินทางตามแม่น้ำโขง ระหว่างทางมีใครถามว่า “จะพากันไปไหน” ก็ตอบ เขาว่า “จะไปสร้างเมืองใหม่” คำที่ไหนก็จอดเรือพักที่นั่น แล้วขึ้นสำรวจพื้นที่บริเวณนั้นว่า เหมาะสมที่จะตั้งบ้านเรือนใหม่หรือไม่ เมื่อพายเรือมาถึงอำเภอโขงเจียมตรงที่แม่น้ำโขงกับแม่น้ำ มูลไหลจรดกันที่เรียกว่า แม่น้ำสองสี ท่านผู้นำทั้งสองได้สังเกตเห็นแล้ว พายเรือทวนกระแสแม่น้ำ มูลขึ้นมาเรื่อยๆจนกระทั่งมาถึงปากห้วยสำราญจังหวัดศรีสะเกษจึงได้จอดพักอีกครั้งหนึ่ง ตรงจุดนี้เองที่ทั้งสองผู้นำคือ ท่านพระยาไกรกับท่านพระยาทตะศิลาได้เรียกประชุมและตกลงแยกทางกัน เพื่อแสวงหาที่ตั้งเมืองใหม่ ฝ่ายพระยาไกรได้พาบริวารเดินทางไปตั้งบ้านเมืองใหม่ที่ปรากฏใน ปัจจุบันคือ ฟัน้องเผ่าเยอในเขตตำบลโพนค้อและตำบลท่อม อำเภอเมืองศรีสะเกษ และฟัน้องเผ่า เยอในเขตอำเภอไพรบึง เช่นที่บ้านปราสาทเยอ ฝ่ายพระยาทตะศิลาได้พาบริวารมาตั้งเมืองใหม่ขึ้น แล้วตั้งชื่อเมืองนี้ว่า “เมืองกตะศิลา” และเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เมืองคง” ปัจจุบันคือบริเวณ โบราณสถานเมืองคงโคกและเป็นที่ตั้งวัดเมืองคง อยู่ห่างจากอำเภอเมืองราชสีไศลไปทางทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ 2 กิโลเมตร เมืองกตะศิลาเจริญรุ่งเรืองได้ประมาณ 100 ปีก็ได้เกิดโรคระบาด สันนิษฐานว่าเป็นอหิวาตกโรค มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านที่เหลือกลัวภัยจะมาถึงตัว และครอบครัวจึงต่างแยกย้ายกันไปตั้งบ้านเรือนตามความพอใจของตนตามที่ต่างๆ ดังที่เห็นใน ปัจจุบันคือ ในตำบลเมืองคงก็มี บ้านโนน บ้านใหญ่ บ้านป่าม่วง บ้านกลาง บ้านหนองหว่า บ้าน หลุบโมก บ้านบากเรือ และบ้านร่องอโคก ตำบลจิกสังข์ทองก็ได้แก่ บ้านจิกสังข์ทอง บ้านเขือก กลาง ในกิ่งอำเภอศิลาลาด ก็มีบ้านกรุง บ้านขาม

พระยาทตะศิลา มีตนมีตนจริงหรือไม่ นั้น ตามคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในพื้นที่ที่ กล่าวถึง ต่างก็เอ่ยถึงนามนี้ว่า ศักดินาพญาเจ้าเมืองคง น่าจะได้มาจากการยกย่องกันขึ้นมาเป็น หัวหน้าไพร่พลในการเดินทางมาตั้งบ้านเมืองใหม่เพราะไม่ปรากฏชื่อในพงศาวดารประวัติศาสตร์ และถ้าใช้คำว่าพระยา ก็ต้องมาจากพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ซึ่งไม่มีหลักฐานปรากฏให้เห็น เช่นกัน

ส่วนอีกเรื่องเล่าหนึ่งที่อาจารย์วิทิตได้กล่าวไว้ (อ้างถึงในเอกสารหลักสูตรท้องถิ่น, 2544: 12) ซึ่งพอจะเชื่อได้ว่า ชนเผ่าเยออพยพมาจากประเทศลาวก็คือ หนังสือเรียนภาษาไทยชุดพื้นฐาน ภาษา ของชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เล่ม 2 ของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 เรื่อง “เบิ่งบ่ทัน เบิ่งบ่หมด” (หน้า 149-159) เรื่องนี้มาจากการที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรม ราชกุมารี เมื่อครั้งที่เสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระหว่างวันที่ 15-22

มีนาคม พ.ศ.2533 ความมุ่งหมายในการเสด็จครั้งนี้เพื่อเพิ่มความรู้เรื่อง ศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย

ในช่วงเวลาที่พระองค์เสด็จนั้น พระองค์ได้ประทับที่เมืองหลวงพระบาง ได้เสด็จชมพระธาตุจอมภูสีและพระราชวังเมืองหลวงพระบาง จากการเสด็จครั้งนี้มีหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคนเฝ้าเยอก็คือ พระธาตุจอมภูสีเพราะมีเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาว่า มีฤๅษีสองพี่น้องมาประทับอยู่ที่นี้และนัดกันว่าจะสร้างเมือง (ฤๅษีสองพี่น้องที่ว่านี้คือ ปุเยอ ย่าเยอ) ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป ในการเสด็จครั้งนี้สมเด็จพระเทพได้เสด็จขึ้นภูเขาอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุจอมภูสี ซึ่งมีความสูงประมาณ 150 เมตร มีบันไดขึ้น 328 ขั้น เมื่อเสด็จขึ้นไปถึง ทรงพักเหนื่อยแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้นำเที่ยวได้เล่าให้พระองค์สดับว่า ที่ภูสีหรือพระธาตุภูสี มีนิทานเกี่ยวกับปุเยอย่าเยอ ซึ่งนิทานเรื่องนี้พอสรุปได้ว่า สมัยก่อนคนกะผืออยู่ปะปนกัน แบ่งเขตการปกครองเป็นสองเขต คือเขตบกและเขตน้ํา เขตบกมีสิงโตเป็นใหญ่ เขตน้ำมีช้างเป็นใหญ่ ช้างที่ว่านี้จะร้ายกาจที่สุด ทำร้ายและกินแม้กระทั่งคน ชาวบ้านหวาดกลัวกันมาก แต่ไม่มีใครปราบช้างเหล่านั้นได้ จึงร้องถึงพระอินทร์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ด้วยความกรุณา พระอินทร์จึงต้องส่งเทพสององค์ลงมาเป็นมนุษย์เพื่อปราบช้างร้ายโขลงนั้น คนสองคนนั้นเป็นฤๅษี คนถีนั้นเรียกว่า ปุเฒ่า เจ้าหลวง ฤๅษีสองคนที่พระอินทร์ส่งลงมาปราบช้างคู่นี้ สามารถปราบช้างได้ ทำให้ชาวบ้านชาวเมืองเคารพนับถือมาก ทำให้บ้านเมืองสงบสุข แต่มีข้อแม้อยู่ว่าเมื่อฤๅษีทั้งสองปราบช้างได้แล้วจะต้องตาย แต่ทั้งสองก็ยอมเพื่อความสงบสุขของคนหมู่มาก ก่อนตายท่านได้อธิษฐานจิตและบอกกับคนทั้งหลายว่า ขอให้ประชาชนคิดฮอดคิดถึง ด้วยเหตุนี้ เมื่อถึงเวลาครบรอบเกี่ยวกับปุเฒ่า เจ้าหลวง หรือ ปุเยอ ย่าเยอ จะมีการแสดงฟ้อนว่า ขับร้องอย่างมโหฬาร (จัดในวันสงกรานต์ของทุกปี)

อาจารย์วิทิตกล่าวว่า จากนิทานเรื่อง ปุเยอ ย่าเยอ ที่นำมาอ้างนี้ก็เป็อีกหลักฐานหนึ่ง ที่ทำให้อาจารย์เชื่อว่าชนเฝ้าเยอมาจากประเทศไทย นอกจากเรื่องเล่าในหนังสือเรียนภาษาไทยที่ได้กล่าวถึงไปข้างต้นแล้ว ก็มีอีกสาเหตุที่ทำให้อาจารย์วิทิตเชื่อว่าชาวเยอได้อพยพมาจากหลวงพระบางนั่นก็คือ อาจารย์วิทิตได้เคยเดินทางไปหลวงพระบางและพบเจอศาลปุเยอ ย่าเยอ และที่ประเทศไทยมีรูปภาพเฮือส่วง (เฮือส่วงที่ว่าคือ เรือ ซึ่งบริเวณหัวเรือจะมีเขาทั้ง 2 ข้าง) ซึ่งลักษณะของเรือที่พบเห็นตรงกับที่คนเฝ้าคนแก่เล่าว่าพระยากตะศิลาได้ใช้เรือที่มีลักษณะแบบนี้พาผู้คนอพยพมา อาจารย์วิทิตจึงเห็นว่าชาวเยอน่าที่จะอพยพมาจากประเทศไทย

บ้านใหญ่เป็นหมู่บ้านชาวเยอที่อยู่ใอำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งผู้วิจัยได้ไปทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชาวเยอ ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงรายละเอียดคร่าวๆของจังหวัดศรีสะเกษและอำเภอราชไศล เพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัยต่อไป

จังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดที่มีประวัติเก่าแก่มาช้านานจังหวัดหนึ่งของไทย เดิมเรียกว่า “เมืองขุขันธ์” นักโบราณคดีเห็นว่า เมืองขุขันธ์นี้น่าจะเป็นเมืองมาแต่สมัยขอม เพราะมีโบราณสถานขอมอยู่หลายแห่ง กล่าวกันว่า เมืองขุขันธ์เดิมชื่อ “ศรีนครลำดวน” ตั้งอยู่ที่ตำบลดวนใหญ่ อำเภอมือง จังหวัดศรีสะเกษ ภายหลังเมืองนครศรีลำดวนขาดแคลนน้ำ จึงได้ย้ายไปตั้งที่ตำบลห้วยเหนือ อำเภอขุขันธ์ปัจจุบันและให้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า ขุขันธ์ มีความหมายว่า “เมืองป่าดง” ตามหลักฐานในทางพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน เมืองขุขันธ์ตั้งขึ้นประมาณ พ.ศ. 2302 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ โดยมีพระเจ้าไกรภักดีศรีนครลำดวนเป็นเจ้าเมือง ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2321 สมัยกรุงธนบุรี พระเจ้าตากสินได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมืองขุขันธ์เป็นพระยาขุขันธ์ และจนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2325 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระยาภักดีภูธรสงคราม ปลัดเมืองขุขันธ์ได้ขอตั้งบ้านโนนสามขาสระกำแพงใหญ่ขึ้นเป็นเมืองศรีสะเกษ จากนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงแต่งตั้งเจ้าเมืองหลายคนเรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2447 จึงได้ย้ายที่ทำการเมืองขุขันธ์มาตั้งที่ทำการเมืองศรีสะเกษ แต่ยังคงใช้ชื่อขุขันธ์ ต่อมาได้ยุบเมืองขุขันธ์เดิมเป็นอำเภอเรียกว่า อำเภอห้วยเหนือ (อำเภอขุขันธ์ในปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2481 จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาในราชกิจจานุเบกษาให้เปลี่ยนชื่อจังหวัดขุขันธ์เป็นจังหวัดศรีสะเกษ

สำหรับที่ตั้งของจังหวัดศรีสะเกษนั้น ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบ สูง ดินปนทราย ทางด้านทิศใต้ของจังหวัดมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าอยู่ในเขตอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอนาทม อำเภอขุขันธ์ โดยมีเทือกเขาพนมดงรักเป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา มีช่องทางติดต่อเข้าออกระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาหลายช่องทาง ทั้งทางที่เดินทางโดยรถยนต์และทางที่เดินทางด้วยทางเท้า ภูมิอากาศโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์แห้งแล้ง ฤดูร้อนอากาศร้อนจัด ฤดูหนาวจะหนาวเย็นมีลมแรงเพราะได้รับอิทธิพลของลมหนาวที่พัดมาจากประเทศจีน

รูปที่ 1. แผนที่จังหวัดศรีสะเกษ

([HTTP://FORUMS.PANTEETHAI.COM](http://forums.panteethai.com))

อำเภอราชสีไศล

ประวัติความเป็นมา ณ ปีมะโรง พ.ศ.2424 พระยาวิเศษภักดี เจ้าเมืองศรีสะเกษได้มีใบบอกกราบบทวายบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ขอตั้งหมู่บ้านหินกอง (บ้านเมืองเก่า ตำบลกุงในปัจจุบัน) เป็น “เมืองราชสีไศล” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้ง “ท้าวจันศรี” เป็น “พระประมวญปัจจานึก” มาเป็นเจ้าเมืองราชสีไศล การที่ตั้งชื่อเมืองว่า “ราชสีไศล” ก็เพราะหมู่บ้านที่ตั้งเมืองมีหินกองอยู่มาก และคำว่า “ไศล” แปลว่า “หิน” ปี พ.ศ. 2460 ได้มีการเปลี่ยนชื่ออำเภอราชสีไศลเป็น “อำเภอดง” จนกระทั่งปี พ.ศ. 2482 ได้เปลี่ยนชื่อจาก “อำเภอดง” มาเป็น “อำเภอราชสีไศล” เพื่อให้ตรงกับประวัติเดิมของอำเภอ ซึ่งยังคงใช้ชื่อนี้อยู่ตลอดมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

ที่ตั้งของอำเภอราชสีไศลนั้น ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดศรีสะเกษ ห่างจากตัวจังหวัดศรีสะเกษเป็นระยะทาง 38 กิโลเมตร มีลำน้ำมูลไหลผ่านตัวอำเภอ การเดินทางสาบมากเดินทางไปได้ด้วยรถยนต์และการสัญจรไปทางลำน้ำมูล อำเภอที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวจังหวัดนักจึงเป็นเพียงอำเภอเล็กๆ ถนนเส้นเศรษฐกิจสายหลักของอำเภอจึงมีเพียงแค่สองเส้นทางเท่านั้น คือ ถนนเส้นทางหลวงแผ่นดิน 2083 กับถนนบริหาร แต่ถึงแม้จะเป็นอำเภอที่ไม่ใหญ่มากนัก ภายในอำเภอก็มีร้านค้าตลาด โรงพยาบาล สถานีตำรวจ เหมือนกันกับอำเภออื่นทั่วไป ส่วน

ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอรำไพบุรีมีลักษณะเป็นที่ราบสูง พื้นดินเป็นดินร่วนปนทราย เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำมูลไหลผ่านซึ่งถือเป็นสายน้ำที่สำคัญของชาวบ้านในการทำมาหากินด้วย ส่วนประชาชนในอำเภอประกอบด้วย ชาวลาว ชาวส่วย ชาวจีน และชาวเขมร

รูปที่ 2. แผนที่อำเภอรำไพบุรี

([HTTP://WWW.TOURSISAKET.COM/MAP/RASRISALAI.GIF](http://www.toursisaket.com/map/rasrisalai.gif))

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

วิถีชีวิตของชาวเยอ

หมู่บ้านที่ผู้วิจัยไปทำการศึกษาในครั้งนี่คือ บ้านใหญ่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเยอที่ตั้งอยู่ในเขต ตำบลเมืองคง อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ หมู่บ้านนี้อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอและตลาดไปทางอำเภอยางชุมน้อยประมาณ 2 กิโลเมตร การเดินทางมาหมู่บ้านนี้สามารถมาได้หลายเส้นทาง ถ้ามาจากหน้าที่ว่าการอำเภอก็ตรงมาบนถนนบริหารประมาณ 2 กิโลเมตร เมื่อเจอโรงเรียนเมืองคงก็ถึงบริเวณของบ้านใหญ่ ถ้ามาจากหลังตลาดสดที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามเยื้องๆกับที่ว่าการอำเภอราชไศลและจะเดินทางเข้ามาทางหลังหมู่บ้านก็มาบนเส้นทางถนนสุขาภิบาล 1 เดินทางตรงมาเรื่อยๆ จนถึงบริเวณที่มีแปลงผักก็มีที่นา ก็คือเข้าถึงเขตบ้านใหญ่เช่นกัน จากที่ได้เดินทางสำรวจมาพบว่าสามารถเดินทางมาที่บ้านใหญ่ได้หลายเส้นทางเพราะทางการได้ตัดถนนและวางแผนผังถนนในตัวอำเภอราชไศลให้ทะลุถึงกันได้หลายเส้นทาง แต่ถึงแม้บ้านใหญ่จะตั้งอยู่ใกล้กับตัวอำเภอราชไศล การเดินทางมาหมู่บ้านนี้ก็ต้องเดินทางไปโดยรถส่วนตัวหรือไม่ก็รถมอเตอร์ไซด์รับจ้างจากหน้าตลาด เพราะไม่มีรถโดยสารประจำทางผ่านมาทางหน้าหมู่บ้าน

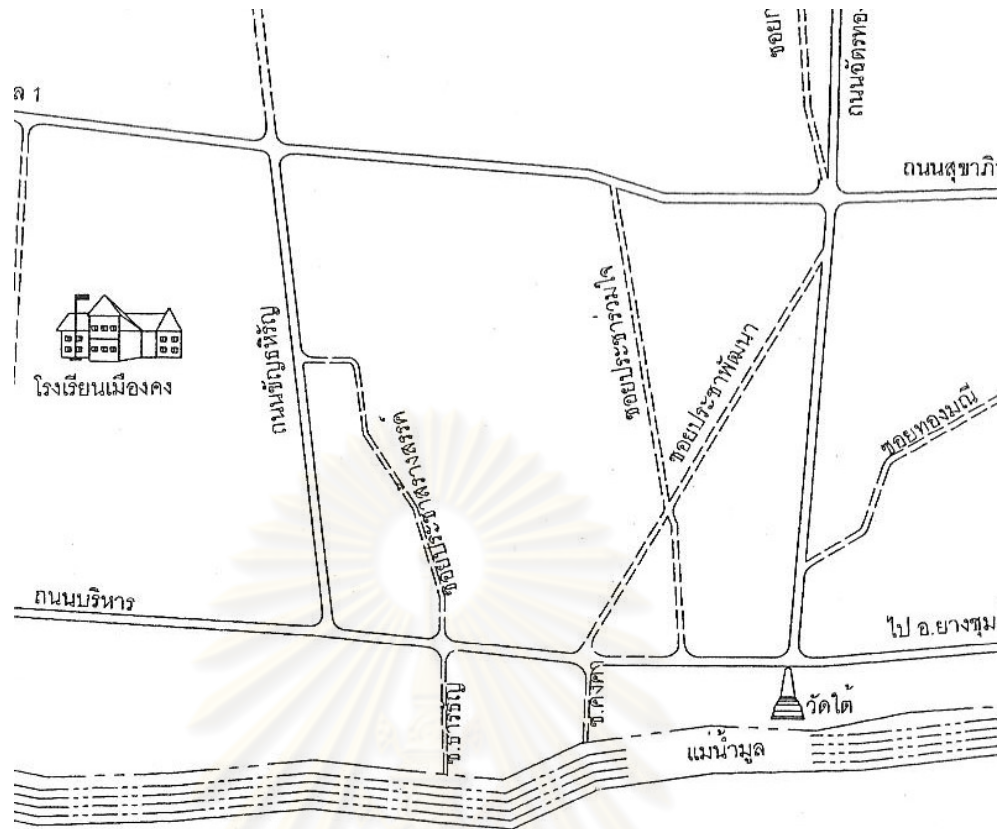
รูปที่ 3. แผนที่แสดงรายตำบล อำเภอราชไศล

รูปที่ 4. แผนที่จากที่ว่าการอำเภอไปถึงบ้านใหญ่

เมื่อเดินทางไปถึงบ้านใหญ่สังเกตเห็นว่า หมู่บ้านนี้มีถนนบริหารจัดการตัดผ่านกลางหมู่บ้านจึงทำให้บ้านใหญ่ถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝั่งคือ ชุมชนที่อยู่ฝั่งติดกับลำน้ำมูล และชุมชนที่อยู่ฝั่งโรงเรียนเมืองคง ส่วนสภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านนั้นพบว่า ชุมชนฝั่งที่อยู่ติดกับลำน้ำมูลจะเป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัยติดๆกันเป็นส่วนมาก ชาวบ้านที่อยู่ฝั่งติดกับลำน้ำมูลได้เล่าให้ฟังว่าพื้นที่ทางฝั่งริมแม่น้ำมูลจะทำการปลูกผักหรือทำนาไม่ค่อยได้ผลผลิตเพราะส่วนมากน้ำจากแม่น้ำมูลจะท่วมขึ้นมาบนที่ทำการเพาะปลูกทุกปีและท่วมซึ่งเป็นเวลาหลายเดือนจึงทำให้ไม่เหมาะกับการเพาะปลูก ส่วนชุมชนที่อยู่ฝั่งโรงเรียนเมืองคงจะเป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัยซึ่งภายในบริเวณบ้านจะมีคอกวัว แปลงปลูกผักหรือนาข้าวอยู่ภายในบริเวณบ้านของชาวบ้าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 5. แผนที่บริเวณหมู่บ้านใหญ่

ส่วนถนนหนทางในหมู่บ้านที่พบเห็นนั้นมีลักษณะเป็นถนนคอนกรีตทั้งหมู่บ้าน ยายคนหนึ่งในหมู่บ้านอายุประมาณ 70 ปีได้เล่าให้ฟังว่า สมัยแต่ก่อนนั้นที่ยายเป็นเด็ก มันไม่ได้เป็นถนนแบบนี้ เป็นแค่ทางเกวียนกับทางเท้าเดินเล็กๆ ทางการฟุ้งมาทำให้ใหม่ ขยายให้มันใหญ่ขึ้น จากการสนทนากับยายผู้วิจัยไม่สามารถที่จะฟังเข้าใจได้ทั้งหมด ลูกสาวของยายจึงต้องมาแปลให้ฟังอีกทีเพราะยายพูดภาษาไทยอีสานสลับกับภาษาเยอ เมื่อลูกสาวของยายอธิบายให้ฟังเป็นภาษาไทยกลางจึงทำให้เข้าใจได้มากขึ้น ซึ่งในระหว่างการพูดคุยกันนั้นผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า เมื่อชาวบ้านคุยกับผู้วิจัยชาวบ้านจะพูดภาษาไทยกลางสลับกับภาษาไทยอีสาน แต่เมื่อหันไปพูดกันเองชาวบ้านจะพูดภาษาที่ผู้วิจัยฟังไม่เข้าใจและไม่ใช้ภาษาไทยอีสาน จึงถามว่า “ป่าพูดภาษาอะไรกัน ภาษาเยอหรือ” ชาวบ้านจึงบอกว่า “ใช่ พูดภาษาเยอ” และเมื่อมีคนผ่านไปผ่านมาตรงบริเวณที่นั่งคุยกับชาวบ้านนั้น ชาวบ้านก็จะตะโกนถามกันเป็นภาษาเยอซึ่งผู้วิจัยฟังไม่เข้าใจว่าหมายความว่าอะไร

เมื่อเดินสำรวจเส้นทางในหมู่บ้านจนไปถึงท้ายหมู่บ้านได้เจอชาวบ้านคนหนึ่งกำลังนั่งเก็บผักอยู่ท้ายหมู่บ้านจึงได้เดินเข้าไปพูดคุย ชาวบ้านคนนั้นบอกว่าชื่อ จันท์ (สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2551) และได้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับถนนหนทางในหมู่บ้านให้ฟังว่า

“แต่ก่อน มันไม่ได้เป็นอย่างนี้หรอก ถนนจะแคบๆ ที่เห็นอย่างนี้ ป้าก็ยกที่ให้เขาบางส่วน เขาจะได้ขยายถนน เวลาไปไหนมาไหนจะได้เดินทางสะดวกเอารถเข้าออกได้ เจ้าของที่แถวนี้เขาก็ยกที่ให้เหมือนกัน

ในระหว่างการพูดคุยกับป้าจันท์ ป้าจันท์ได้นั่งเก็บผักไปเล่าให้ฟังไป ใครผ่านไปผ่านมาก็จะตะโกนคุยกันเป็นภาษาเขมร ผู้วิจัยจึงถามป้าว่า “ที่ตะโกนถามกันแปลว่าอะไร” ป้าจันท์บอกว่า “เขาถามป้าว่าพวกหนูมาขอซื้อผักหรือ” ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเมื่อมีคนแปลกหน้าเข้ามาที่หมู่บ้านชาวบ้านก็จะพูดคุยภาษาไทยกลางสลับกับภาษาไทยอีสานกับคนอื่น แต่เมื่อเขาหันไปพูดคุยกันเองก็จะพูดภาษาเขมรกันซึ่งผู้อื่นจะฟังไม่เข้าใจว่าหมายถึงอะไร

โดยสรุปแล้วจากการพูดคุยกับชาวบ้านหลายๆ คนทำให้ทราบว่า แต่ก่อนถนนหนทางในหมู่บ้านเป็นแค่ทางเกวียนหรือทางเท้าเล็กๆ แต่ปัจจุบันนี้ทางการได้เข้ามาเทคอนกรีตและขยายถนนภายในหมู่บ้านให้รถเข้าออกได้สะดวก ถนนในหมู่บ้านจึงเป็นถนนคอนกรีตทั้งหมด นอกจากการพูดคุยกับชาวบ้านแล้วยังสังเกตเห็นว่า แทบทุกหลังคาเรือนจะมีรถมอเตอร์ไซด์ รถแทรกเตอร์ แต่รถยนต์นั้นไม่พบเห็นจึงได้สอบถามจากชาวบ้านจนได้ความว่า หมู่บ้านใหญ่น้อยอยู่ใกล้กับตัวตลาดของอำเภอราษีไศลมาก เวลาไปไหนมาไหนก็ใช้แต่มอเตอร์ไซด์ จักรยาน หรือเดินไป คนในหมู่บ้านจึงไม่ค่อยซื้อรถยนต์แต่ก็มีบางบ้านที่มีรถยนต์เหมือนกัน รถยนต์ที่ชาวบ้านกล่าวถึงก็คือรถกระบะ ซึ่งพบเห็นได้น้อยมากภายในหมู่บ้าน

ส่วนลักษณะบ้านเรือนที่พบเห็นนั้น เริ่มเป็นบ้านเรือนสมัยใหม่ จึงได้สอบถามจากชาวบ้านหลายๆคนในหมู่บ้านจนทำให้ทราบว่า เมื่อ 40 ปีก่อนนั้นบ้านเรือนจะเป็นบ้านหลังเล็ก มุงหลังคาด้วยหญ้า กั้นบ้านด้วยฝาใบตอง ทำหลังคาสูง บางบ้านที่มีฐานะดีจะกั้นบ้านด้วยไม้ไผ่หรือใบตาล ช่วงระยะต่อมาชาวบ้านได้นำไม้มาทำเป็นฝากั้นบ้านและได้มีการซื้อสังกะสีมุงหลังคาด้วย แต่อย่างไรก็ตามยังนิยมที่จะสร้างบ้านหลังเล็กอยู่ ต่อมาเมื่อประมาณช่วงปี พ.ศ. 2530 ชาวบ้านนิยมสร้างบ้านเป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูงมุงสังกะสีและสร้างหลังใหญ่ขึ้นกว่าสมัยก่อน แต่ในช่วง 10 ปีมานี้ชาวบ้านจะสร้างบ้านแบบสมัยใหม่ขึ้น บ้านใดบ้านจะเป็นแบบบ้านชาวเมืองคือเป็นบันไดที่มีที่จับด้านใดด้านหนึ่งเวลาเดินขึ้น ลง และมีบางบ้านจะสร้างเป็นบ้านสองชั้นที่ทำด้วยไม้ ส่วนปัจจุบันนี้บ้านเรือนที่ผู้วิจัยพบเห็นถ้าเป็นบ้านที่ปลูกสร้างให้ใต้ถุนสูงจากสมัยก่อน จะถูก

ต่อเติมด้านล่างด้วยอิฐบล็อกให้กลายเป็นบ้านสองชั้น ซึ่งร้านค้าภายในหมู่บ้านที่เกิดขึ้นในช่วงปัจจุบันมักจะมีลักษณะบ้านเป็นแบบนี้ ส่วนบ้านเก่าที่ทรุดโทรมได้มีการรื้อออกและปลูกสร้างบ้านเป็นแบบสมัยใหม่ล่าสุด คือ ปลูกเป็นตึกชั้นเดียวทำด้วยอิฐบล็อกทั้งหลังเลย

บริเวณรอบๆ หมู่บ้านนอกจากเป็นบ้านเรือนของชาวบ้าน แปลงผัก หรือที่นาแล้ว ยังมีสถานที่สำคัญ ตั้งอยู่ภายในหมู่บ้านใหญ่ เริ่มจากโรงเรียนเมืองคงซึ่งตั้งอยู่บริเวณข้างศาลเจ้า ชาวบ้านได้เล่าให้ฟังว่า ทุกคนในหมู่บ้านต่างก็เรียนจบจากโรงเรียนนี้และโรงเรียนเมืองคงนี้ยังถือเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้านอีกด้วย ในสมัยก่อนจะมีการเรียนการสอนถึงแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่ปัจจุบันมีการปรับการเรียนการสอนให้ตรงตามหลักสูตรจึงมีถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คำพอง (สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2552) ที่อยู่ร้านขายของได้เล่าถึงโรงเรียนเมืองคงให้ฟังว่า

“สมัยนั้นเป็นเด็ก น้าก็เรียนที่โรงเรียนนี้ เพื่อนๆ ในหมู่บ้านก็เรียนโรงเรียนนี้กันทั้งนั้น โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนเก่าแก่ตั้งมาประมาณ 100 ปีแล้ว เมื่อก่อนมีถึงแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เด็กทุกคนในหมู่บ้านก็จะเรียนที่โรงเรียนนี้กันทั้งนั้น สมัยที่น้าเป็นเด็ก ห้องเรียนหนึ่งจะมีเด็กเรียนเยอะประมาณ 70 กว่าคน เพราะในสมัยก่อนไม่มีการคุมกำเนิดจึงมีเด็กในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก”

ในปัจจุบันนี้นอกจากจะมีเด็กๆ จากหมู่บ้านใหญ่มาเรียนก็ยังมีเด็กจากหมู่บ้านอื่นที่อยู่ใกล้ๆ หมู่บ้านใหญ่มาเรียนที่โรงเรียนเมืองคงด้วย และเมื่อเด็กจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 บางคนก็ไม่ได้ศึกษาต่อเพราะต้องออกมาทำงาน ทำนา ทำสวนปลูกผักช่วยเหลือพ่อแม่หรือไปทำงานรับจ้างที่อื่น ส่วนเด็กที่เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาจะไปเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนราชสีไศล ซึ่งตั้งอยู่ภายในเขตตัวอำเภอราชสีไศล

ศาลปู่ตาเป็นศาลประจำหมู่บ้าน ตั้งอยู่ข้างโรงเรียนเมืองคง ติดกับถนนใหญ่บนเส้นทางราชสีไศล ยางชุมน้อย ชาวเขอบ้านใหญ่ให้ความสำคัญกับศาลปู่ตามาก โดย ปู่ หมายถึง ปู่และย่า ซึ่งเป็นญาติฝ่ายบิดา ตา หมายถึง ตาและยาย ซึ่งเป็นญาติฝ่ายมารดา คำว่าปู่ตา จึงหมายถึง ปู่ ย่า ตา ยาย คน 4 จำพวกนี้เวลามีชีวิตอยู่ก็เป็นที่เคารพของลูกหลาน ครั้นตายไปแล้วลูกหลานก็ยังเคารพอยู่จึงปลูกหอบปลูกโองให้ท่านอยู่ สถานที่ก็เป็นดงใกล้บ้าน มีต้นไม้ใหญ่ และมีพื้นที่กว้างขวาง สถานที่ดังกล่าวจึงเรียกว่า ดงปู่ตา

ศาลปู่ตาแห่งนี้ถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ใครจะไปบุกรุกถล่มล้างหรือตัดต้นไม้ไม่ได้ แม้แต่ไปแสดงวาทะหาบคาย ปู่ตาก็อาจจะลงโทษให้เจ็บตัว ปวดหัว ปวดท้อง เป็นต้น และเพื่อความสะดวกชาวบ้านจะตั้งคนไว้ดูแลศาล เรียกว่า เฒ่าจ้ำ ถ้าใครเจ็บไข้ได้ป่วยจากปู่ตานี้ จะต้องมาเชิญเฒ่าจ้ำให้ไปบวงสรวงปู่ตาก็จะหายจากอาการเจ็บป่วยในทันที สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นความเชื่อของชาวเขอบ้านใหญ่

ชาวเขอบ้านใหญ่จะเลี้ยงปู่ตากันในเดือน 6 โดยพุทธแรกของเดือน 6 จะมีการทำพิธีเลี้ยงปู่ตา เฒ่าจ้ำที่ชื่อ นายบุญมา อุไรโคตร ซึ่งเป็นมัคทายกที่วัดและเป็นคนดูแลศาลปู่ตาจะเป็นผู้ทำพิธีเลี้ยงปู่ตา เครื่องเช่นไหว้ที่ใช้ในพิธีจะมี หมู ไก่ โดยจะทำพิธีแต่เช้าตรู่ และจะมีการหักไม้ตามจำนวนคนแล้วกล่าวขอโทษต่อศาลปู่ตา หรือถ้าใครจะเดินทางไปไหนก็จะมาไหว้ก่อนออกเดินทาง เพื่อเป็นสิริมงคลและเพื่อความปลอดภัยจากการเดินทาง นอกจากนี้ข้างๆศาลปู่ตายังมีศาลเจ้าจีน ซึ่งชาวบ้านละแวกศาลเจ้าได้เล่าให้ฟังว่า

“ศาลเจ้าจีนนี้สร้างมาได้กว่า 10 ปี ส่วนมากจะมีแต่คนจีนมาไหว้ แต่บางคนที่มาไหว้ก็ไหว้ทุกศาลเพราะไม่รู้ว่าจะสถิตอยู่ที่ศาลหลังไหน เลยไหว้ทุกศาล”

บริเวณศาลเจ้าจึงกลายเป็นสถานที่สำคัญทั้งของชาวเขอบ้านใหญ่และชาวจีนร้านค้าในตลาดรวมถึงผู้คนในตัวอำเภอราชันีส์ไศล เพราะต่างก็มาไหว้ศาลเจ้าตรงบริเวณหมู่บ้านใหญ่ทั้งนั้น

รูปที่ 6. ศาลปู่ตา

รูปที่ 7. ศาลเจ้าจีน

วัดใต้ เป็นวัดที่ตั้งอยู่ติดกับลำน้ำมูล พี่แก้วเป็นชาวบ้านที่ได้พบเจอภายในวัดในวันออกพรรษาเล่าให้ฟังว่า วัดใต้เป็นวัดที่มีอายุประมาณ 300 ปี เป็นวัดที่มีความเก่าแก่มากและถือเป็นวัดประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านในหมู่บ้านจะมาทำบุญที่วัดกันเป็นประจำหรือบางทีก็ใช้ศาลาวัดเป็นศาลาเอนกประสงค์เป็นที่ประชุมกันของชาวบ้าน

โดยภายในบริเวณวัดใต้นั้นพบว่า เป็นวัดที่มีอาณาเขตกว้างขวาง มีต้นไม้ร่มรื่น มีศาลาวัดที่กำลังก่อสร้างขึ้นใหม่ติดกับลำน้ำมูล มีห้องสมุดเล็กๆ ที่เป็นของวัดเปิดให้ชาวบ้านมาใช้บริการ และมีที่เก็บเรือที่ใช้สำหรับนำไปแข่งของหมู่บ้าน 2 ลำ ซึ่งเรือ 2 ลำนั้นก็คือ เรือเจ้าแม่คำสิงห์ และเรือเจ้าแม่คำแสน เรือเจ้าแม่คำสิงห์ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า เป็นเรือที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับวัดถือเป็นเรือโบราณ แต่ที่เห็นอยู่ในปัจจุบันได้มีการซ่อมแซมใหม่เพื่อนำไปใช้แข่งในที่ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านที่นี่จะนิยมแข่งเรือกันมากเพราะบรรพบุรุษเป็นคนนำเรือเข้ามาจึงทำให้ชื่นชอบการแข่งเรือ นอกจากนี้ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านใหญ่ยังพูดถึงเรื่องเรือว่า

“ตั้งแต่เด็กก็เห็นมีการแข่งเรือกันแล้ว อาจเป็นเพราะหมู่บ้านอาศัยอยู่ติดกับลำน้ำมูลจึงทำให้ชอบเกี่ยวกับเรื่องเรือ”

ภายในวัดนอกจากจะเป็นสถานที่เก็บเรือแล้ว ยังมีศาลที่เกี่ยวข้องกับเรือตั้งอยู่ติดกับลำน้ำมูลด้วย ทุกครั้งก่อนที่พี่พาย¹จะนำเรือออกไปแข่งที่สนามต่างๆนั้นจะต้องมาทำพิธีเซ่นไหว้บอกกล่าวที่ศาลแห่งนี้ก่อนทุกครั้ง ศาลแห่งนี้จึงถือเป็นศาลที่ชาวบ้านในบ้านใหญ่และคนที่จะนำเรือออกไปแข่งยังที่ต่างๆนั้นให้ความสำคัญมาก

จากที่กล่าวไปผู้วิจัยจึงเห็นว่า ภายในวัดแห่งนี้เป็นสถานที่สำคัญมากของหมู่บ้าน โดยสังเกตได้จาก เมื่อมีงานบุญชาวบ้านทุกเพศ ทุกวัย จะมาร่วมทำบุญตักบาตร ถวายศีลที่วัด และภายในวัดแห่งนี้ยังเป็นที่รวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการใช้ศาลาวัดในการประชุมของหมู่บ้าน หรือเป็นสถานที่นัดกันของพี่พายในหมู่บ้านเพื่อนำเรือออกไปฝึกซ้อมที่ลำน้ำมูลก่อนที่จะนำเรือไปแข่งในสนามต่างๆด้วย

¹ พี่พาย คือ ผู้ชายรุ่นหนุ่มแน่น แข็งแรง

สภาพทางเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาสภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของชาวเยอ พบว่ามีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี ซึ่งเห็นได้จากการสร้างบ้านเรือนหลังใหญ่ ปรับปรุงเป็นแบบทันสมัยเหมือนสังคมเมือง และมีการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าค่อนข้างมาก เช่น วิทยุเทป พัดลม หม้อหุงข้าว ตู้เย็น และโทรทัศน์ อาจารย์วาศนาเป็นชาวเยอคนหนึ่งที่อาศัยอยู่ภายในหมู่บ้านได้พูดถึงระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านว่า เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ มาตั้งแต่เมื่อ 40 ปีก่อน โดยเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นการพึ่งพาระหว่างญาติพี่น้องและระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพมาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบการค้า อาหารการกินแบบเดิมนั้นสามารถหาได้จากแหล่งต่างๆ ในหมู่บ้าน มีการแบ่งปันให้ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน แต่ในปัจจุบันมีการพึ่งพาแหล่งอาหารจากตลาดมากขึ้น ส่วนการแบ่งปันอาหารได้กลายเป็นรูปแบบการค้าขายพวกพืชผักต่างๆ ซึ่งต้องพึ่งพาดตลาดในเมืองหรือร้านค้าภายในหมู่บ้านแทน

จันที (สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2551) ซึ่งเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านได้พูดให้ฟังว่า “เดี๋ยวนี้เขาไม่ขอกันกินแล้ว มีอะไรก็ซื้อขายกัน เพราะเป็นช่วงข้าวยากมากแพง”

แต่พี่สาวอาจารย์วาศนาเล่าเรื่องเกี่ยวกับการแบ่งปันกันในหมู่บ้านว่า ถ้าเพื่อนบ้านจะทำกับข้าวแล้วไม่มีต้นหอมก็มาขอได้ถ้าที่บ้านปลูกไว้ ซึ่งในขณะที่เล่าได้มีชาวบ้านในหมู่บ้านมาขอซื้อข้าวเหนียวที่บ้านพี่สาวอาจารย์วาศนาเพื่อนำไปใช้หุงและนำไปต้กบาตรที่วัดซึ่งขณะนั้นที่วัดมีงานบุญพอดี ชาวบ้านคนนั้นพูดกับผู้วิจัยว่า

“ที่มาขอซื้อข้าวเหนียวเพราะที่บ้านไม่ได้ปลูกข้าวเหนียวไว้ ปลูกแต่ข้าวเจ้า เมื่อจำเป็นต้องใช้ก็มาขอซื้อจากเพื่อนบ้านในหมู่บ้านเอา”

ผู้วิจัยจึงเห็นว่าในปัจจุบันถ้าเป็นญาติพี่น้องกันก็ยังคงมีการแบ่งปันซึ่งกันและกันอยู่ แต่ถ้าเป็นเพื่อนบ้านก็คงเป็นรูปแบบการค้าขายมากขึ้น ซึ่งถ้าจะแบ่งปันกันก็คงเป็นการแบ่งปันกันเล็กน้อย เช่น พวกกับข้าว เป็นต้น

ปัจจุบันในหมู่บ้านมีร้านค้าเกิดขึ้นหลายร้าน ทั้งร้านขายของชำ ร้านขายอาหาร ซึ่งร้านค้าทั้งหมดจะตั้งอยู่ติดริมถนนราษีไศล-ยางชุมน้อย ผู้วิจัยเห็นว่าร้านค้าต่างๆ ที่เปิดขึ้นติดริมถนนนั้นนอกจากได้ขายให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านแล้วยังได้ขายให้กับผู้ที่ขับรถสัญจรไปมาระหว่างอำเภอ

ราชาไศลกับอำเภอยางชุมน้อยหรือผู้ที่สัญจรผ่านไปอยู่ที่ต่างๆ อีกด้วย ดังนั้นร้านติดริมถนนจึงน่าจะเป็นทำเลที่ดีที่สุดที่ชาวบ้านมาเปิดร้านค้ากัน

ร้านค้าร้านแรกที่เปิดในหมู่บ้านนั้นเป็นร้านของผู้ใหญ่เรียงซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านของบ้านใหญ่ ผู้ใหญ่บ้านเล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนยังไม่มีร้านค้าในชุมชน ชาวบ้านจะซื้อของอะไรต้องเข้าไปในตลาด ผู้ใหญ่จึงคิดเปิดร้านค้าขึ้นภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะได้ไม่ต้องขี่มอเตอร์ไซด์เพื่อเข้าไปในตัวตลาด หลังจากผู้ใหญ่บ้านเปิดร้านได้ 2 ปี น้ำคำพองก็เปิดร้านขายของชำขึ้นมาอีกร้านภายในหมู่บ้าน หลังจากนั้นก็มีร้านค้าอื่นๆ เปิดตามกันมา ผู้วิจัยได้ไปซื้อของที่ร้านขายของน้ำคำพอง น้ำคำพองเล่าให้ฟังว่า เมื่อก่อนนอกจากขายของชำ ก็ยังนำเอาเนื้อหมูกับผักมาวางขายที่หน้าร้านด้วยแต่เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีเวลาจึงเลิกขายของสดไปขายแต่ของใช้เบ็ดเตล็ด เพราะนอกจากเปิดร้านขายของแล้ว ยังต้องใช้เวลาไปดูแลข้าวที่นาอีกด้วย จะมาเปิดร้านขายของต่อเมื่อมีเวลาว่างคือช่วงบ่ายๆหรือช่วงเย็นๆเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยได้ไปนั่งสังเกตการณ์อยู่ที่ร้านขายของชำของน้ำคำพองในช่วงเวลาเย็นพบว่า มีชาวบ้านในหมู่บ้านทยอยมาซื้อของกันตลอดเวลา เด็กๆบางคนก็มาซื้อขนมซื้อน้ำอัดลม ผู้ชายในหมู่บ้านก็มาซื้อบุหรี่ปั้วหรือซื้อเหล้า ส่วนแม่บ้านก็มาซื้อน้ำปลา ปลากระป๋องบ้าง เพื่อนำไปทำกับข้าว คำพอง (สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2551) พูดเกี่ยวกับร้านค้าของตนเองให้ฟังอีกว่า

“ช่วงที่ขายดีที่สุดจะเป็นช่วงเวลาเย็นๆ หลังจากที่ชาวบ้านกลับมาจากไร่จากนาหรือจากการไปขายผักในตลาด ชาวบ้านจะออกมาซื้อของใช้กัน ส่วนช่วงเวลากลางวันที่ร้านก็จะเงียบหน่อย ลูกค้าจะมีน้อย แต่ก็จะมีลูกค้าชาวจังหวัดศรีสะเกษผ่านไปอีกอำเภอมาจอดซื้อของบ้าง ส่วนของที่นำมาขายในร้านนี้น้ำเข้าไปซื้อที่แม่โคไพรในตัวจังหวัดศรีสะเกษเอง ไม่ได้ซื้อจากร้านขายส่งแถวตลาดในตัวอำเภอรราชาไศล”

นอกจากร้านค้าของน้ำคำพองเอง น้ำคำพองยังได้เปิดร้านขายของให้กับลูกชายด้วย โดยเปิดร้านอยู่ซอยข้างๆโรงเรียนเมืองคงซึ่งติดกันกับศาลเจ้า ร้านค้าของลูกชายน้ำคำพองนั้นเป็นร้านขายของเบ็ดเตล็ดทั่วไป มีทั้งตุ๊กตา ของเล่น และขนมใหม่ทุกขาย ลูกสะใภ้ของน้ำคำพองได้เล่าให้ฟังว่า ปกติจะขายดีช่วงเย็นๆหลังจากเลิกเรียน เด็กๆจะมาซื้อขนม ซื้อขนม หรือซื้อของเล่น พอหลังหกโมงเย็นไปที่ร้านก็จะเริ่มเงียบเพราะแถวนี้จะไม่ค่อยมีบ้านเรือนคน

นอกจากร้านขายของชำแล้ว ภายในหมู่บ้านยังมีรถขายบะหมี่มาจอดขายอยู่แถวบริเวณหน้าวัดใต้ซึ่งมีคนในหมู่บ้านแวะเวียนมาซื้อกันเป็นประจำทุกวัน ตั้งแต่ช่วงเที่ยงไปจนถึงช่วงบ่ายสามโมงเย็นถึงสี่โมงเย็นจะมีชาวบ้านขี่มอเตอร์ไซด์มาซื้อกลับบ้านทีละ 3-4 ถุง หรือมานั่งกินที่โต๊ะ

ริมถนนที่รถขายมะหมีเตรียมไว้ตลอดทั้งวัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าขายดีมากและขายหมดกลับบ้านแทบจะทุกวัน ผู้วิจัยจึงคิดว่าเศรษฐกิจของหมู่บ้านน่าจะดีเพราะชาวบ้านมีกำลังทรัพย์ในการจับจ่ายซื้อของไม่ว่าจะเป็นอาหารการกินหรือเครื่องใช้ไฟฟ้าที่พบเห็นในบ้านเรือนของชาวบ้าน โดยก่อนหน้านี้ผู้วิจัยเคยรับฟังจากลาวในตลาด (ลาวในตลาดที่ผู้วิจัยหมายถึงคือ คนไทยที่อาศัยอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พูดภาษาอีสานซึ่งที่อำเภอราษีไศลเขาเรียกกันว่าลาว) ที่เขาพูดเกี่ยวกับชาวเยอว่า

“เยอเป็นคนมีเงิน ไม่ค่อยซื้อของและซิงก มีเงินก็เก็บ ทำกินกันเอง ไม่ซื้อใคร” ซึ่งขณะที่พูดก็ทำท่ากระตือรือร้นและพูดด้วยน้ำเสียงเหมือนไม่ค่อยชอบชาวเยอ

แต่น้ำคำพองกลับบอกว่า “ชาวบ้านในหมู่บ้านก็ซื้อของไม่ได้งกอย่างที่คนอื่นมองหรือปกติกับข้าวที่ตลาดก็ซื้อกลับมาไม่ได้ไปนั่งขายผักอย่างเดียวแต่จะซื้อเท่าที่จำเป็นเท่านั้นไม่ได้ฟุ่มเฟือย”

สิ่งที่ผู้วิจัยเห็นนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเยอที่ซื้อของเหมือนกันไม่ได้งกอย่างที่ลาวเขามอง สังเกตได้จากร้านขายของในหมู่บ้านที่พบเจอชาวบ้านมาซื้อของตลอดเวลา โดยเฉพาะช่วงเวลาเย็นเป็นต้นไปยิ่งขายดี รถขายกล้วยเดี่ยวที่มาจากหมู่บ้านอื่นแล้วมาตั้งขายในหมู่บ้านก็ขายหมดทุกวัน เครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านเรือนที่พบเห็นว่ามีครบ หรือแม้แต่เครื่องแต่งกายที่ปัจจุบันนี้ชาวเยอไม่ได้ทอผ้าไว้ใช้เองแล้ว แต่ไปซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปหรือผ้าถุงสำเร็จรูปจากตลาดในเมืองมาสวมใส่แทน ซึ่งสิ่งที่กล่าวไปแล้วนั้นเป็นการจับจ่ายซื้อของเหมือนกับชาวบ้านหมู่บ้านอื่นทั่วไป

วิถีชีวิตการทำมาหากินของชาวเยอ

ชาวเยอมีรูปแบบการทำมาหากินหลากหลายอย่าง เนื่องจากอาศัยอยู่ติดกับลำน้ำมูลจึงมีการทำมาหากินจากทรัพยากรที่มีอยู่กันแทบทุกครัวเรือน และยังมีอาชีพที่ทำกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยจะแยกออกเป็นทางด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประเภทการหาของป่า

ชาวบ้านในหมู่บ้านจะนิยมเข้าไปหาของป่ามาขายหรือเพื่อกิน โดยเฉพาะในช่วงเดือนแปดจะเข้าป่าไปขุดมันแขง ส่วนเดือนกรกฎาคมถึงเดือนพฤศจิกายนในช่วงฤดูฝนจะเข้าไปสืบหาหน่อไม้ซึ่งเป็นหน่อไม้ป่า ชาวบ้านจะเข้าไปหากินกันทั้งหมู่บ้านเพื่อนำมาไว้กินและขายโดยจะนำมาแปรรูปเป็นหน่อไม้ส้มเอามาต้มไปขายหรือเพื่อเก็บไว้กินเอง ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาหลังจากที่ชาวบ้านนิยมเผาตอฟางในนาข้าวเพื่อเตรียมไว้ทำนาในปีต่อไปก็ทำให้หน่อไม้ที่เกิดตามริมหนอง

ตามหัวไร่ปลายนาสถูหายไ้ ชาวบ้านจึงหาหน่อไม้ได้เฉพาะในป่าอย่างเดียว ส่วนพื้นจะมีการเข้าไปหาตลอดทั้งปีโดยพื้นที่หาได้จะเป็นพื้นขนาดเล็กประเภทไม้หัวลิง ไม้มะดัน นอกจากนี้ยังมีการหาผักในฤดู² ในหนอง และริมฝั่งมูล ผักที่ชาวบ้านหาได้นั้นจะเป็นพวก สายบัว ผักแว่น ผักกระโดน ผักแห่น ผักกระโดนเตี้ย ผักแก่นขม ผักชี้หาด ผักชี้บ่อ เป็นต้น การหาของป่าของชาวบ้านบ้านใหญ่นั้นเมื่อชาวบ้านหามาได้บางครั้งจะเก็บไว้กินเองบางครั้งก็จะนำไปขายที่ตลาดในตัวอำเภอรราชสีมา

ไศล

ประเภทที่หากินอยู่ในฤดู ในหนอง ในแม่น้ำมูล

ชาวบ้านกว่าครึ่งหมู่บ้านจะเข้าไปหาฝื่อในช่วงหลังจากหว่านข้าวในนาเสร็จ ซึ่งฝื่อที่ชาวบ้านไปเก็บกันนั้นลักษณะของต้นฝื่อจะเป็นต้นสูงๆยาวๆ มักจะขึ้นอยู่ตามหนอง โดยแหล่งที่เข้าไปหาคือในหนองต่างๆ ชาวบ้านจะหาฝื่อมาเตรียมไว้ทอเสื่อในช่วงหน้าแล้งหลังจากที่ว่างจากการทำนา โดยจะนำมาทอเป็นเสื่อเพื่อใช้ในครัวเรือน นำไปทำบุญ และทอไปขายในราคา 3 ผืน 100 บาท

นอกจากการหาฝื่อแล้ว ชาวบ้านยังหาหอยโดยจะเข้าไปหาในฤดู ในหนอง ในช่วงเดือนกันยายน ซึ่งหอยที่หาได้จะเป็นประเภทหอยขม หอยบัว หอยโข่ง ส่วนในฤดูแล้งเป็นช่วงที่น้ำในแม่น้ำมูลลดลง ชาวบ้านจะเข้าไปหาหอยโดยงมหาในน้ำซึ่งหอยที่หาได้เป็นประเภทหอยกาบ หอยสบนก หอยแอบนวน

ส่วนการหาปลานั้นชาวเขอบ้านใหญ่จะมีการหาตลอดทั้งปี ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการหาปลาจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามช่วงฤดูกาลหรือตามสถานที่หาปลา โดยการหาปลานั้นจะเป็นหน้าที่ของผู้ชายในแต่ละครอบครัว บ้างก็ได้เล่าให้ฟังว่า หน้าที่หาปลานั้นโดยมากจะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ผู้ชายจะเป็นคนออกไปหาปลาเพราะว่าจะสะดวกกว่าผู้หญิง ผู้หญิงนั่งเรือเดียวตักน้ำไปจะแยะและหัวเรือจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้หญิงไม่สมควรไปนั่ง ผู้ชายจึงเหมาะในการลงเรือมากกว่า พอหามาได้ก็เอามาให้ผู้หญิงเอาไปขายตลาด ที่บ้านป่าจะแบ่งหน้าที่กันชัดเจนว่าใครจะทำอะไร จะไม่ไปก้าวก่ายหน้าที่กันเด็ดขาด

² ฤดู เป็นแอ่งน้ำที่เกิดจากการเปลี่ยนทิศการไหลของน้ำ จะมีน้ำขังตลอดปี ลักษณะคล้ายกับหนองแต่มีขนาดใหญ่กว่า เมื่อถึงน้ำหลากฤดูจะเชื่อมกับแหล่งน้ำอื่นและกลายเป็นผืนเดียวกัน

นอกจากนี้พี่แกวยังพูดถึงการไปจับปลาดีกว่า การไปจับปลาจะไปวางอวน วางเบ็ด ที่ไหนก็ได้ เขื่อนที่เอาไปจับชาวบ้านจะหาเอาเองและจะเปลี่ยนไปเรื่อยๆจะรู้ว่าเบ็ดอะไร ชอบอะไร พวกเหยื่อที่ใช้อาจจะเป็น ไล่เดือน ปลวก แมงเม่า

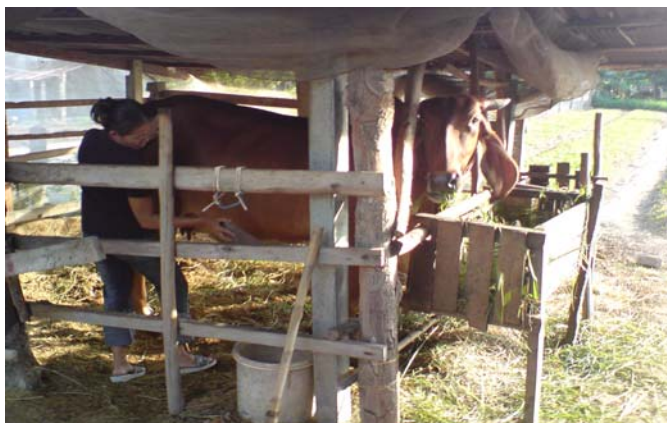
ส่วนอุปกรณ์การหาปลาก็เป็นเครื่องมือจับปลาทั่วไปที่มีขายในท้องตลาด นอกจากจับปลาในลำน้ำมูลแล้วในฤดูฝนชาวบ้านจะใช้ไฟในการส่องปลา ส่องกบในหนอง ในท้องนาของตัวเองด้วย บางบ้านก็นำหลอดไฟนีออนแล้วนำกระดาษสีน้ำเงินมาติดกับหลอดไฟใช้แสงไฟล่อแมงดาให้มาเล่นไฟ แล้วนำถังใส่น้ำวางไว้ใต้เสาไฟให้แมงดาที่มาเล่นไฟตกลงไปในถัง จากนั้นชาวบ้านจึงนำแมงดาที่จับได้ไปขายในตลาดหรือเอาไปตำน้ำพริกกินกันในครัวเรือน

การเลี้ยงวัว – ควาย

ในบ้านใหญ่มีคนเลี้ยงวัว-ควายประมาณครึ่งหนึ่งของหมู่บ้าน ซึ่งในปัจจุบันนี้เลี้ยงไว้เพื่อขายเมื่อจำเป็นต้องใช้เงินและเพื่อนำมูลมาทำปุ๋ย ชาวบ้านในบ้านใหญ่ที่เลี้ยงวัว-ควายไว้ขายได้พูดถึงการเลี้ยงวัวควายในหมู่บ้านว่า

“ช่วงก่อนหน้านี้อายุนี้เลี้ยงวัว ควาย ไว้ขายกันหลายบ้าน เยอะมาก เพราะช่วงนั้นราคาวัว ควายดี คนเลยเลี้ยงกันเยอะ แต่เดี๋ยวนี้ก็น้อยลงกว่าแต่ก่อนหน่อย แต่ก็ยังเลี้ยงกันอยู่ อย่างวัวของพี่นี่ก็ไปซื้อวัวพันธุ์ผสมต่างประเทศมา ตัวมันจะใหญ่หน่อย พี่เลี้ยงเอาไว้ขายเมื่อจำเป็นจะต้องใช้เงิน”

การเลี้ยงวัวในฤดูแล้งของชาวบ้านที่นั่น ชาวบ้านจะปล่อยเลี้ยงตามป่า ตามทุ่ง ตามริมฝั่งมูล โดยจะมีเจ้าของตามไปเลี้ยงด้วยเป็นกลุ่มๆละประมาณ 2-4 คน จะเลี้ยงอยู่ตลอดทั้งวันและชาวบ้านที่ไปเลี้ยงวัว-ควายจะห่อข้าวไปกินในเวลากลางวันด้วย บางครั้งก็ห่อแต่ข้าวและเครื่องปรุง ส่วนกับข้าวก็ไปหากินในหนอง ในกุศ ในป่า กับข้าวที่หากินก็เป็นประเภท ปลา ผัก หอย ไข่มดแดง หน่อไม้ เป็นต้น และนำอาหารที่หาได้มาประกอบอาหารกินในช่วงเวลากลางวัน พอถึงเวลาเย็นก็ไล่วัว-ควายกลับบ้าน ส่วนในฤดูฝนที่มีการทำนา ชาวบ้านจะเลี้ยงอยู่ตามบ้านโดยการผูกล่ำนไว้บางทีก็เก็บไว้ในคอกแล้วเกี่ยวหญ้ามาให้กิน

รูปที่ 8. คอกวัวภายในบริเวณบ้าน

การทำไร่

ไร่ปอ มีการทำไร่ปอมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 โดยการทำให้ปอนั้นจะจุดไฟเผาถางป่าเพื่อเตรียมพื้นที่ไว้สำหรับปลูกปอ แหล่งที่มีการเข้าไปทำไร่ปอคือ ในโนนทามมูล ป่าหัวไร่หรือปลายนา การทำไร่ปอจะเริ่มทำในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ในช่วงนี้จะมีการถางป่าเพื่อเตรียมพื้นที่ในการปลูกปอ หลังจากปลูกปอเสร็จประมาณ 3 เดือนปอจะเริ่มออกดอก พอถึงช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายนก่อนที่น้ำแก่งตามธรรมชาติจะขึ้นมาท่วมพื้นที่ในการปลูกปอ จะมีการตัดปอเพื่อนำไปแช่น้ำและลอกปอออก แต่ปัจจุบันชาวบ้านเลิกปลูกปอแล้วเนื่องมาจากน้ำท่วมแบบเฉียบพลันซึ่งไม่ใช่ น้ำที่ท่วมตามแบบธรรมชาติ และราคาปอตกต่ำชาวบ้านจึงได้เลิกทำการปลูกปอ

การทำนา

ชาวบ้านที่นี่มีการปลูกข้าวกันหลากหลายวิธี ชาวบ้านในหมู่บ้านได้เล่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้ฟังว่า ในอดีตมีการปลูกข้าวไร่ โดยจะปลูกในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ชาวบ้านจะมีการเตรียมพื้นที่ป่าแล้วจุดไฟเผา จากนั้นใช้เสียมสักรับหลุมเพื่อหยอดเมล็ดข้าวและจะเก็บเกี่ยวข้าวนาไร่ในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคม ก่อนที่น้ำแก่งตามธรรมชาติจะขึ้นมาท่วมนาข้าว จนกระทั่งปี พ.ศ. 2535 ชาวบ้านได้เลิกปลูกข้าวนาไร่เนื่องจากเจอปัญหาน้ำท่วมอย่างรุนแรง

นาปี เป็นนาที่อยู่ตามฝั่งกุด ตามหนอง ในช่วงเดือนเมษายนชาวบ้านจะเริ่มมีการปลูกข้าว โดยตกกกล้าในหนอง ในกุด เดือนพฤษภาคมจะถอนต้นกล้าเพื่อนำมาปักดำ เดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายนจะเป็นช่วงการเก็บเกี่ยว ซึ่งข้าวนาปีต้องเก็บเกี่ยวก่อนที่น้ำแก่งตามธรรมชาติจะขึ้นมา

ท่วมนาข้าว โดยพันธุ์ข้าวที่นำมาปลูกเป็นข้าวเหนียวพันธุ์ดอกขาว น้ำผึ้ง ดอกลาว แม่มีน ดอกคู่ แต่ในปัจจุบันชาวบ้านเลิกทำนาปีแล้วเนื่องจากเกิดปัญหาน้ำท่วมอย่างรวดเร็ว

นาปี (นาบ้าน นาทุ่ง) สำหรับคนที่ทำนาดำจะเตรียมไถนาเพื่อตกกล้าในเดือนมิถุนายน การตกกล้าก็เพื่อนำไปปักดำในพื้นที่ที่เตรียมไว้ ส่วนการดูแลต้นกล้าทำโดยการใส่ปุ๋ยให้ต้นกล้าแข็งแรงและโตเร็ว เดือนกรกฎาคมจึงถอนต้นกล้ามาปักดำในนาข้าวหลังจากปักดำเสร็จจะใส่ปุ๋ยอีกสองรอบ โดยใส่ปุ๋ยรอบแรกประมาณสองอาทิตย์หลังจากปักดำเสร็จ ใส่ปุ๋ยรอบที่สองในช่วงต้นข้าวแตกกอพร้อมที่จะออกรวง ชาวบ้านจึงต้องดูแลเรื่องน้ำในนาข้าวให้มีน้ำพอเพียงสำหรับต้นข้าว ดูแลโรคที่มากับต้นข้าว และดูแลศัตรูของต้นข้าว เช่น หนู เพลี้ย หญ้า พอถึงช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์จะเป็นช่วงการเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านได้เปลี่ยนการทำนาแบบดำมาเป็นการทำนาแบบนาหว่านมากขึ้น เนื่องจากการทำนาดำจะใช้แรงงานมาก ใช้เวลานาน ค่าจ้างแพงตั้งแต่มีการจ้างดำ จ้างไถ ส่วนการทำนาแบบนาหว่านจะไม่มีขั้นตอนการตกกล้าและนำต้นข้าวมาปักดำ จะหว่านข้าวเพียงครั้งเดียวจนถึงขั้นตอนการเก็บเกี่ยวแต่ต้องมีการดูแลเป็นพิเศษในเรื่องหญ้าที่เกิดขึ้นพร้อมต้นข้าว ส่วนผลผลิตในการทำนาทั้งสองแบบนี้จะให้ผลผลิตเท่าๆกัน

คำพอง (สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2552) ได้เล่าให้ฟังเกี่ยวกับเรื่องการทำนาในหมู่บ้านว่าที่หมู่บ้านนี้จะมีนากันทุกครอบครัวอย่างน้อยคนละ 2-3 ไร่ และจะทำอาชีพทำนากันทุกหลังคาเรือน การทำนาในปัจจุบันจะใช้รถไถ รถเกี่ยวข้าวแทนการทำด้วยตนเองแล้ว อย่างรถไถเปลี่ยนมาใช้เมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา และข้าวที่ชาวบ้านนิยมปลูกกันส่วนมากจะเป็นข้าวเจ้า ส่วนข้าวเหนียวก็มีปลูกบ้างแต่น้อยบางบ้านไม่ปลูกเลยเพราะที่บ้านเขอชอบกินข้าวเจ้ามากกว่าข้าวเหนียว ส่วนการเก็บเกี่ยวข้าวจะใช้รถเกี่ยวข้าวแทนการเก็บเกี่ยวเอง โดยในหมู่บ้านจะมีพวกที่ติดต่อกับรถเกี่ยวข้าว ชาวบ้านก็จะไปลงชื่อจองคิวต่อกันไว้ เขาจะคิดค่าเกี่ยวข้าวไร่ละ 550 บาท พอถึงช่วงที่มีการเก็บเกี่ยวข้าวชาวบ้านจะไปรออยู่ที่นาของตัวเองเพื่อรอรถเกี่ยวข้าวที่จะมาตามคิว ซึ่งช่วงที่มีการเก็บเกี่ยวข้าวจะไม่ค่อยมีใครอยู่บ้านในตอนกลางวันเพราะไปเฝ้าอยู่ที่นาตัวเองใช้เวลาประมาณอาทิตย์หนึ่งก็เก็บเกี่ยวหมดทั้งหมู่บ้าน ข้าวที่ได้มาชาวบ้านจะยังไม่นำไปขายจะเก็บไว้กินเองก่อนหรือไว้ส่งให้ลูกให้หลานให้ญาติพี่น้องที่กรุงเทพฯ บางทีมีคนในหมู่บ้านจะไปกรุงเทพฯ นำคำพองก็ฝากข้าวไปให้ลูกให้หลานด้วย ถ้าข้าวเหลือจากปีที่แล้วถึงจะเอาไปขาย บางทีก็เอาไปขายที่ร้านขายข้าวในตัวตลาดหรือบางทีก็มีคนมาขอซื้อที่บ้านก็ขายไป

จากที่ผู้วิจัยได้พูดคุยกับชาวบ้านมาหลายคน โดยมากทุกบ้านในบ้านใหญ่จะมีการทำนา เหมือนกันกับบ้านน้ำคำพอง และเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวมาแล้วชาวบ้านจะเก็บข้าวไว้กินก่อน ถ้าข้าวเหลือจากปีที่แล้วเมื่อชาวนาเกี่ยวข้าวได้มาใหม่ก็จะนำข้าวเก่าของปีที่แล้วที่เหลือออกมาขายให้ร้านค้าที่รับซื้อข้าวในอำเภอราชสีห์ไศล ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ชาวบ้านที่บ้านใหญ่น่าจะทำนาไว้เพื่อกินกันในครัวเรือนมากกว่าที่จะทำนาไว้เพื่อนำข้าวไปขาย

อาชีพรับจ้าง

ในบ้านใหญ่มีคนหนุ่มสาวออกไปทำงานรับจ้างในต่างจังหวัดแถว สมุทรปราการ ระยอง นครปฐม ชลบุรี สมุทรสาคร กรุงเทพฯ โดยเป็นงานประเภทโรงงานฟอกหนัง ทำรองเท้า ทอผ้า ทำงานบ้าน และจะกลับมาเยี่ยมบ้านเฉพาะในช่วงเทศกาลปีใหม่ สงกรานต์ บางคนไปทำอาชีพรับจ้างในช่วงที่ว่างจากการทำนา เมื่อถึงช่วงทำนาจึงเดินทางกลับมาทำนาที่บ้านตัวเอง วิฑิต กตะศิลา (สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2551) ซึ่งเป็นชาวเยอในอำเภอราชสีห์ไศลได้เล่าให้ฟังถึงการออกไปทำงานที่อื่นของพ่ออาจารย์ว่า

“อาชีพรับจ้างมีมาตั้งแต่อดีต สมัยอาจารย์เป็นเด็กนั้นจำได้ว่าไม่เคยได้อยู่กับพ่อนาน เมื่อพ่อจางจากหน้านาก็ลงไปทำงานแถวยะลา ไปกรีดยาง ส่วนคนในหมู่บ้านเห็นเพื่อนไปได้เงินได้ทองกลับมามากก็อยากไปตามเขา และชักชวนกันไปเรื่อยๆ เมื่อไปแล้วเห็นว่างานในกรุงเทพฯ ดีกว่าเขาก็เปลี่ยนอาชีพไป ปัจจุบันเขาก็กระจายกันไปผู้ชายจะไปเป็นส่วนมาก ผู้หญิงโดยมากจะอยู่บ้านและช่วยพ่อแม่ทำนา เมื่อเสร็จจากการทำนาก็มาปลูกผักขาย”

น้ำคำพองก็เป็นอีกคนหนึ่งที่เคยไปทำอาชีพรับจ้างที่อื่นก่อนที่จะกลับมาแต่งงานและเปิดร้านขายของอย่างทุกวันนี้ คำพอง (สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2552) เล่าให้ฟังเกี่ยวกับการตัดสินใจไปทำงานที่อื่นว่า

“สมัยก่อนน้ำก็ทำนา ปลูกผัก หาบผักไปขายตลาด แล้วเห็นคนในหมู่บ้านไปทำงานที่อื่น พอกลับมาบ้าน น้ำเห็นเขาดูดีขึ้น แต่งตัวดีขึ้น มีเงิน มีความรู้ แต่ตัวเองเป็นสาวชาวบ้านธรรมดาตัวมอมแมม ก็เลยอยากไปทำงานรับจ้างที่อื่นเหมือนกัน”

น้ำคำพองยังได้ขยายความเพิ่มเติมอีกว่า น้ำอยากมีความรู้ อยากแต่งตัวทันสมัย เหมือนกับคนอื่นเขาบ้าง เมื่อก่อนเล็บมือดำ ทำแต่นากับปลูกผักช่วยพ่อแม่ เมื่อรุ่นพี่ในหมู่บ้านชวนไปน้ำคำพองเลยตัดสินใจไปทำงานที่กรุงเทพฯตามเขา เมื่อทำงานรับจ้างที่อื่นได้ 2 ปีจึงกลับมาบ้าน พอแต่งงานเลยมาเปิดร้านขายของและทำนาต่อจนถึงปัจจุบัน และยังได้พูดถึงช่วงเวลานั้นอีกว่า ในช่วงที่น้ำคำพองไปทำงานรับจ้างที่อื่นนั้นคนในหมู่บ้านก็ไปทำงานรับจ้างที่อื่นเยอะ

“เหมือนเป็นแพชั่น” เพราะคนในหมู่บ้านเห็นว่าไปแล้วดีเลยไปตามๆกัน โดยเฉพาะผู้หญิงในช่วงนั้นจะออกไปทำงานรับจ้างที่อื่นมากกว่าผู้ชาย พอไปแล้วได้ไปแต่งงานกับคนดีๆ ก็ย้ายไปอยู่ที่อื่นกัน นานๆ ถึงจะกลับมาเยี่ยมบ้านที่

การปลูกผัก

ชาวเยอบ้านใหญ่นิยมปลูกผักเพื่อนำไปขายที่ตลาดราชีไศล ซึ่งตัวตลาดนี้จะอยู่ติดกันกับที่ว่าการอำเภอราชีไศล โดยตัวตลาดจะถูกแบ่งออกเป็นสองฝั่ง คือฝั่งที่อยู่ติดกับที่ว่าการอำเภอราชีไศลซึ่งติดกับลำน้ำมูล และฝั่งตลาดที่อยู่ฝั่งตรงข้ามเรื่อยๆกับที่ว่าการอำเภอ ซึ่งชาวเยอบ้านใหญ่จะนำผักที่ปลูกไปวางขายที่พื้นหน้าตลาดฝั่งที่ติดกับที่ว่าการอำเภอและฝั่งตรงกันข้าม

ชาวบ้านในบ้านใหญ่จะปลูกผักในพื้นที่ว่างติดกับตัวบ้านของตัวเอง และจะปลูกผักตลอดทั้งปี พี่แก้วได้พาไปเดินดูแปลงผักชาวบ้านในหมู่บ้านและเล่าให้ฟังว่า ส่วนมากชาวบ้านจะปลูกผักหลายๆ อย่างในแปลงเดียวกันจะไม่ปลูกผักชนิดเดียว ผักที่นิยมปลูกคือ ผักกาด ผักบุ้ง ถั่ว ผักชีหอมแดง ขึ้นฉ่าย โดยผักแต่ละรุ่นจะใช้เวลาประมาณ 2 อาทิตย์ และการปลูกผักแต่ละชนิดไม่สามารถเก็บพันธุ์ได้ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์จากตลาด ส่วนการดูแลรักษาก็มีการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นในการปลูกผัก เช่น โพลิดอน ฮอร์โมนเพื่อเร่งให้มีการเจริญเติบโตและป้องกันแมลง ส่วนน้ำที่นำมาใช้รดผักชาวบ้านใช้น้ำจากเครื่องสูบน้ำบาดาลของบ้านตนเองซึ่งจะมีกันทุกบ้าน ฤดูที่ปลูกผักงามที่สุดคือ ช่วงฤดูหนาวเพราะไม่ต้องดูแลรักษามาก ส่วนในฤดูฝนและฤดูแล้งชาวบ้านจะต้องมีการดูแลรักษามากเป็นพิเศษ

ในการเก็บผักนั้นส่วนมากชาวบ้านจะเริ่มเก็บผักในช่วงบ่าย 3 บ่าย 4 โมง จนถึง 6 โมงเย็น แม่ของน้องเบงค์พูดถึงเรื่องการเก็บผักและนำผักไปขายว่า การเก็บผักก็ให้กะๆเอาแล้วมัดเป็นหนึ่งมัด ไม่ได้มีการชั่งน้ำหนักอะไร ส่วนมากชาวบ้านเขาจะเก็บผักไปเรื่อยๆ แล้วแต่ว่าจะขายมากน้อยแค่ไหน ถ้าวันไหนขยันก็เก็บมาก ถ้าวันไหนที่ต้องไปทำอย่างอื่นก็เก็บเอาจำนวนน้อยหรือไม่เก็บก็มี เพราะไม่ได้ไปขายผักทุกวัน

เมื่อน้องเบงค์กลับมาจากโรงเรียน มาถึงที่บ้านก็ได้มาช่วยพอกับแม่เก็บผักต่อหลังจากเลิกเรียน แม่ของน้องเบงค์บอกว่าเด็กๆในหมู่บ้านจะเป็นแบบนี้ทุกคน พอเลิกเรียนจะมาช่วยพอกับแม่ทำงานก่อน หลังจากเสร็จงานค่อยไปเล่นกับเพื่อนๆหรือทำการบ้าน และเมื่อเก็บผักได้ตามที่ต้องการแม่ของน้องเบงค์จะเอาผักทั้งหมดไปแช่ไว้ หลังจากกินข้าวเย็นและทำงานบ้านเสร็จซักประมาณเกือบสองทุ่มจึงนำผักไปล้างเตรียมไว้นำไปขาย ถ้าวันไหนเก็บผักมากจะนำไปขายส่งให้

พ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดอำเภอราชสีห์ไศลตอนใต้ 2 ซึ่งพ่อค้าแม่ค้าที่มาซื้อนั้นจะเป็นแม่ค้าชาวลาวที่ตั้งแผงขายในตลาด หรือพ่อค้าแม่ค้าจากอำเภออื่นที่มาซื้อเพื่อนำใส่รถยนต์หรือมอเตอร์ไซด์ไปขายตามหมู่บ้านต่างๆ ในช่วงเวลาเช้าหรือเร่ขายไปทั้งวันตามหมู่บ้านต่างๆ แต่ถ้าวันไหนเก็บผักน้อยจะไปนั่งขายเองที่ตลาดเช้าและตลาดตอนเย็น ซึ่งราคาขายผักนั้นชาวบ้านจะดูราคาของตลาดด้วยว่าขณะนั้นอยู่ที่กี่บาท การไปขายผักของชาวบ้านนั้นไม่ได้ไปขายทุกวันจะไปขายบางวันที่สะดวกซึ่งค่าที่ไปนั่งขายผักในตลาดจะจ่ายครั้งละ 2 บาท ถ้ามาเช้าเย็นก็ 4 บาท ค่าที่ที่จ่ายนี้จะจ่ายให้กับเจ้าหน้าที่เทศบาล พอถึงเวลาจะมีคนมาเดินเก็บบางวันก็ไม่มี ส่วนบริเวณที่ชาวบ้านจะนำผักไปวางขายนั้นชาวบ้านจะนำผักไปวางขายที่ตรงไหนก็ได้ โดยจะเอาผ้าใบหรือใบตองปูที่พื้นแล้วนำผักวางจากนั้นก็นั่งกับพื้นขาย ไม่ได้มีแผงขายเหมือนกับแม่ค้าชาวลาว

แม่ค้าขายผักชาวเขมรในตลาดบอกว่า “ที่นั่งขายของนี้เขาจะไม่แย่งที่กัน ใครมาก่อนก็นั่งก่อน ส่วนมากจะเป็นที่ประจำจะรู้กันอยู่แล้วว่าใครนั่งตรงไหน ถ้ามาขายใหม่ก็จะไปต่อปลายแถว”

นำคำพ้อง (สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2552) “เวลาไปขายผักบางที่ก็นั่งมอเตอร์ไซด์ไปบางที่ก็หาบไปหรือบางครั้งก็ใส่รถเข็นไป เวลาขายของจะเรานั่งรวมตัวกันเอง ถ้าคุยกันเองจะพูดภาษาเขมรหรือถ้าคนที่มาซื้อเป็นเขมรก็จะพูดภาษาเขมรด้วย แต่ถ้าไม่ใช่เขมรก็จะพูดภาษาลาวกับคนที่มาซื้อผัก”

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้พูดคุยกับชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่องที่ว่า เวลาถามคนในเมืองว่ารู้จักเขมรหรือเปล่า ทำไมเขาถึงชอบบอกว่า “เขมรนะเหอ ก็พวกที่นั่งขายผักในตลาดไง” ผู้วิจัยจึงได้ถามชาวบ้านว่า ทำไมพูดถึงเขมรเขาต้องหมายถึงเขมรที่ขายผัก ปลูกผัก อาชีพนี้เป็นอาชีพเฉพาะของเขมรหรือ สุภา (สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2551) เป็นชาวบ้านที่อยู่ในบ้านใหญ่ให้ความเห็นว่า

“บ้านใหญ่นี้จะทำนาปลูกข้าวกัน ปลูกผักตั้งแต่อดีต ตั้งแต่ยายจำความได้ที่บ้านก็ปลูกผักกันแล้ว ก็ปลูกตามๆกันมาตั้งแต่อดีต ปลูกกันทุกบ้าน เมื่อก่อนจะปลูกผักเพื่อเอาไว้กินกันเองในบ้าน แต่เดี๋ยวนี้ก็ปลูกเพื่อขายมากขึ้นเพราะตลาดมันใหญ่ขึ้นเลยปลูกผักเอาผักไปขายตลาด เมื่อก่อนจะแลกเปลี่ยนกันซะส่วนใหญ่ ผักที่ปลูกโดยมากเห็นเขาปลูกผักอะไรก็จะปลูกตามกันไป เช่น ปลูกต้นหอมก็จะปลูกตามกันไป ปลูกมาแต่อดีต คนเลยมองว่าเขมรชอบปลูกผัก”

จากการพูดคุยกับชาวบ้านในหมู่บ้านหลายๆคน ทำให้ทราบว่าอาชีพปลูกผักนี้มีมาแต่อดีต เป็นอาชีพที่เกิดมาพร้อมกับแม่ก็พากันปลูกแล้วและก็ปลูกต่อกันมา เมื่อชาวบ้านเสร็จงานจากที่นาจะมาปลูกผักกันต่อ ซึ่งการปลูกผักของชาวเขมรจึงถือเป็นอาชีพเสริมและถือเป็นอาชีพที่เมื่อ

พูดถึงเยอ คนในอำเภอราชสีไศลก็จะนึกถึงคนปลูกผักและนั่งขายผักที่พื้นในตลาด อาชีพปลูกผักจึงถือเป็นอาชีพที่อยู่คู่กับชาวเยอมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

รูปที่ 9. ชาวบ้านกำลังเก็บผัก

รูปที่ 10. แปลงผักภายในบริเวณบ้าน

วิถีชีวิตทางด้านประเพณี

ชาวเยอบ้านใหญ่มีขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายคลึงกับชาวไทยอีสาน ด้วยเหตุที่ชนกลุ่มไทยลาว (ไทยอีสาน) นั้นเป็นชนกลุ่มใหญ่และได้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันกับชาวเยอมานาน จึงทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ถ่ายทอดมาสู่ชาวเยอโดยค่อยเป็นค่อยไปตามวิถีชีวิต โดยยึดถือปฏิบัติตามฮีตสิบสองซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ชาวเยอจึงมีการทำบุญตามธรรมเนียมประเพณีตลอดทั้งปี ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงรายละเอียดบางประเพณีที่ชาวเยอให้ความสำคัญและรายละเอียดของงานในประเพณีนั้นที่ชาวเยอบ้านใหญ่บอกว่า มีที่หมู่บ้านนี้ที่เดียวในอำเภอราชสีไศล ดังนี้

เดือนอ้าย ทำบุญข้าวกรรม (บุญปริวาสกรรมของพระสงฆ์)

การปฏิบัติธรรมนี้ไม่ได้ทำทุกวันแต่พระภิกษุในแต่ละวัดจะไปรื้อปฏิบัติ ณ. วัดใดวัดหนึ่งที่มีสถานที่เหมาะสม ส่วนมากจะเป็นวัดป่าและไม่กำหนดตายตัวเฉพาะเดือนอ้ายเท่านั้น เดือนอื่นก็ทำได้แต่ส่วนมากจะทำในเดือนอ้าย ที่พระมารวมตัวกันมีจุดประสงค์เดียวกันคือ เพื่อการปฏิบัติธรรม ที่วัดได้ในหมู่บ้านใหญ่เป็นวัดที่มีงานบุญปริวาสกรรมทุกปี โดยปกติจะมีพระสงฆ์มาปฏิบัติธรรมประมาณ 300-400 รูป โดยก่อนที่จะถึงวันงานชาวบ้านในหมู่บ้านจะนำฟางเข้าไปปูพื้นที่ทั่วทั้งบริเวณวัด เพราะจะมีพระภิกษุ สามเณร มาปฏิบัติธรรมและปักกลดในบริเวณวัด ชาวบ้านจึงต้องจัดเตรียมสถานที่ภายในบริเวณวัดให้เรียบร้อยก่อนที่พระสงฆ์จากที่ต่างๆ จะเดินทางมา

พิธีกรรมในวันแรก

เมื่อถึงวันงานวันแรกนั้น พระภิกษุสงฆ์จะออกเดินบิณฑบาตไปในหมู่บ้านและแยกกันออกไปทางหน้าตลาดและในอำเภอราชสีห์ไศล เพื่อออกไปบิณฑบาต ข้าวสาร อาหารแห้ง มาเตรียมไว้ใช้ในงาน พอช่วงเวลาประมาณ 18.00 น.เป็นต้นไป ชาวบ้านที่จะไปปฏิบัติธรรมในวัดจะนั่งพานุมขาก เดินทางเข้ามาในวัด พอถึงช่วงเวลา 19.00 น. จะมีเสียงระฆังที่วัดดังขึ้นเพื่อเรียกพระสงฆ์ให้มารวมตัวกัน ทำวัตรเย็น นั่งสมาธิ รับฟังพระธรรมเทศนาจากพระที่มาจากทั่วสารทิศ เวลา 21.00 น. จะหยุดทำทุกอย่าง พระที่เดินทางมาจะไปนั่งปฏิบัติธรรมตามกลดของตัวเอง พระรูปไหนจะพักผ่อนก็ได้ถือเป็นช่วงเวลาส่วนตัว พอถึงช่วงเวลาประมาณ 2.00 น. พระจะลั่นระฆังเพื่อรับฟังพระธรรมเทศนา ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิอีกครั้ง เวลาประมาณ 5.00 น. ญาติโยมจะจัดอาหารอ่อน น้ำปะนะเช่นน้ำมะตูมไปให้พระที่ปฏิบัติธรรมในวัด อาจารย์วาสนาเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านให้เหตุผลในการถวายอาหารแก่พระในช่วงเวลาเช้าว่า ตามปกติจะไม่มีถวายอาหารช่วงตี 5 แต่ที่วัดนี้กลัวว่าพระท่านจะเหนื่อยจึงจัดไปให้ อาหารที่จัดไปถวายก็แล้วแต่ว่าใครจะรับจงเป็นเจ้าภาพงานวันไหน จะรับเป็นเจ้าภาพจัดการเรื่องอาหารหรือเรื่องน้ำปะนะ ชาวบ้านจะมาจองคิวกันในวัด คนที่มาเป็นเจ้าภาพนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นคนในหมู่บ้านเป็นใครก็ได้ที่มีจิตศรัทธาต้องการจะร่วมทำบุญ ตัวอาจารย์เองก็รับจงเป็นเจ้าภาพทุกปี อย่างปีนี้ก็รับทำอาหารสองวันสุดท้าย อาจารย์จะตื่นขึ้นมาเตรียมอาหารประมาณตี 2 จะช่วยกันทำอาหารกับคนในบ้าน พอถึงตีห้าจะยกไปถวายที่วัด จะทำแบบนี้เป็นประจำทุกปี

พิธีกรรมในวันที่สอง

งานวันที่สองของการบิณฑบาตนั้น ช่วงเวลาประมาณ 7.00-8.00 น. ชาวบ้านจะมาช่วยรับฟังพระธรรมเทศนากันในบริเวณวัด โดยชาวบ้านที่มาต่างถือกระบุงข้าวเหนียวมาด้วยและเมื่อมาถึงก็จะมานั่งรับฟังพระธรรมเทศนากันอยู่บริเวณลานวัด ชาวบ้านที่มามีตั้งแต่เด็กตัวเล็กๆ จนถึงวัยผู้สูงอายุ นอกจากชาวบ้านที่มาช่วยทำบุญตักบาตรข้าวเหนียวในตอนเช้าแล้ว ภายในโรงครัวที่วัดชาวบ้านในหมู่บ้านก็ช่วยกันจัดเตรียมอาหารไว้สำหรับถวายพระด้วย ชาวบ้านบางคนก็นำอาหารมาจากบ้านและต้องการร่วมทำบุญก็จะนำอาหารไปที่โรงครัวเพื่อนำใส่จานเตรียมไว้ถวายพระ เมื่อผู้วิจัยไปนั่งที่ลานวัดกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ชาวบ้านคนหนึ่งได้นำกะละมังที่เป็นสังกะสีมาให้และบอกให้นำข้าวเหนียวที่ซื้อมาออกจากถุงมาใส่ไว้ในกะละมัง ข้าวเหนียวจะได้ไม่แฉะและเวลาตักบาตร ข้าวเหนียวจะได้ไม่ติดที่นิ้วมือ และได้นำกะละมังไปให้คนอื่นที่ซื้อข้าวเหนียวใส่ถุงมาเหมือนกันเพื่อให้เขาเทข้าวออกจากถุง

พอถึงเวลาประมาณ 9.00 น. พระจะเริ่มตั้งแถวเพื่อเดินบิณฑบาตภายในบริเวณวัด ซึ่งชาวบ้านที่มาร่วมกันตักบาตรจะมายืนเข้าแถวเรียงต่อกันเป็นหน้ากระดานตามทางเดินภายในบริเวณวัดเพื่อรอตักบาตร ในการตักบาตรนั้นจะใส่เงินลงในบาตรพระรูปแรกก่อน จะใส่เท่าไรก็ได้ตามแต่ศรัทธา พอรูปถัดมาชาวบ้านจึงจะปั้นก้อนข้าวเหนียวเล็กๆใส่ลงไป ในบาตรจนกว่าข้าวเหนียวที่ชาวบ้านเตรียมมาจะหมด เมื่อข้าวเหนียวหมดจะมีคนมาคอยเติมข้าวเหนียวให้ น้ำคำพองซึ่งมาตักบาตรในวันนี้ให้เหตุผลในการเติมข้าวเหนียวเพิ่มให้กับชาวบ้านว่า เดี่ยวพระรูปหลังๆ จะไม่มีใครใส่บาตร เลยมีคนมาคอยเติมข้าวเหนียวให้

เมื่อพระบิณฑบาตจนครบทุกรูปจะนำบาตรไปเทข้าวเหนียวใส่ไว้ในกะละมังที่ทางวัดจัดเตรียมไว้ จากนั้นพระท่านจะเดินไปตรวงบริเวณซุ้มอาหารที่ชาวบ้านช่วยกันจัดเตรียมอาหารไว้ ถ้าใครจะนำอาหารมาถวายก็เอาจาน ชาม มาใส่วางไว้ที่บนโต๊ะ ตรวงซุ้มโต๊ะอาหารนี้จะเป็นโต๊ะตัวยาวๆสองตัว บนโต๊ะจะจัดวางอาหาร คาว หวาน ผลไม้ และน้ำดื่มเอาไว้ พระท่านจะเดินมาเลือกหยิบอาหารเองว่าท่านจะฉันอะไร จากนั้นท่านก็ไปนั่งฉันตามกลดหรือตามที่นั่งส่วนตัว เมื่อพระฉันอาหารชาวบ้านจะนำอาหารจากที่ท่านเหลือไว้บนโต๊ะมาร่วมนั่งกินกัน โดยชาวบ้านจะเอาเสื่อมาวางปูบนพื้นฟางที่ปูในบริเวณวัด และนำจานชามไปตักอาหารมานั่งกินร่วมกันเป็นแถวยาว ผู้วิจัยได้มีโอกาสนั่งทานอาหารกับชาวบ้านในหมู่บ้านด้วย และสังเกตเห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ที่นี้จะทานข้าวเจ้า จะมีชาวบ้านผู้ชายบางคนที่ยังทานทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ส่วนกับข้าวนั้นเป็นอาหารทั่วไปที่ผู้วิจัยทานได้ เช่น ผัดผักใส่หมู หมูทอด แกงจืด แกงเผ็ด น้ำพริก ปลาทอดเป็นต้น และระหว่างทานอาหารชาวบ้านจะถามตลอดว่าทานได้หรือเปล่า และพยายามเลื้อนจานอาหารประเภทของทอดและผัดผักให้ ส่วนพวกป่นปลา(น้ำพริกปลา) ชาวบ้านจะเลื้อนไปกินกันเอง ผู้วิจัยแปลกใจที่เห็นชาวบ้านตักแต่ข้าวสวยมากินกันจึงถามบ้างที่ข้างๆว่า

“เขอไม่กินข้าวเหนียวกันหรือป้า”

“กิน แต่จะกินเวลาจะออกไปทำนาให้มันหนักท้องจะได้มีแรง โดยมากจะกินเช้ากะเที่ยง เวลาเย็นจะกินข้าวเจ้าซะมากกว่า”

เมื่อกินข้าวเสร็จชาวบ้านได้ช่วยกันเก็บจานชามไปล้าง ส่วนอาหารที่เหลือชาวบ้านได้ห่อกลับบ้านไปให้คนที่บ้านรับประทานต่อ หลังจากเสร็จงานจากในวัดชาวบ้านจะกลับออกมาประกอบอาชีพทำไร่ทำสวนกันตามปกติ พิธีกรรมในวัดก็จะดำเนินต่อไปเหมือนกันกับในงานวันแรกและจะดำเนินต่อไปเช่นนี้จนครบงานบุญทั้งสิบวัน พระสงฆ์ที่มาปฏิบัติธรรมจึงจะแยกย้ายกันกลับวัดของตนเอง

รูปที่ 11. ชาวบ้านตักบาตรงานบุญบวชกรรม

รูปที่ 12. พระสงฆ์เลือกตักอาหารไปฉัน

เดือน ๑๑ บุญออกพรรษา

งานบุญออกพรรษาเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดในช่วง 10 ปีก่อนของชาวเยอบ้านใหญ่ ชาวเยอบจะรอวันออกพรรษา ทุกบ้านจะตื่นแต่เช้าเพราะเป็นงานใหญ่และจะได้ช่วยกันทำปราสาทผึ้งแห้งไปที่วัด ในช่วง 10 ปีก่อน ช่วงวันออกพรรษาที่วัดจะมีงาน 3 วันคือ งานก่อนวันออกพรรษา งานวันออกพรรษา และงานหลังวันออกพรรษา และในงานวันออกพรรษานี้ยังถือเป็นวันขอขมาพ่อแม่ของชาวเยอบ้านใหญ่อีกด้วย เมื่อถึงวันออกพรรษาน้องจะต้องนำดอกไม้ธูปเทียนมาไหว้ขอขมาพี่ พี่จะนำดอกไม้ธูปเทียนมาไหว้ขอขมาพ่อกับแม่ พ่อกับแม่จะมาไหว้ขอขมาปู่ ย่า ตา ยาย เป็นลำดับๆ ไป

ในอดีตเมื่อถึงวันงานวันแรกซึ่งก็คือ งานวันก่อนออกพรรษา ชาวบ้านจะเรียกเป็นวันจุดธูป ซึ่งธูปที่ใช้พระท่านจะนำเอากากมะพร้าว ขมิ้น เครื่องหอมที่เป็นว่าน มาหั่นและบดให้เข้ากัน จากนั้นจึงนำเอากะดาษขุ่นมาห่อม้วนๆ ห้อยร้อยเป็นพวงเหมือนกับเป็นฉัตร ซึ่งพระแต่ละรูปจะทำ 1 ต้น เมื่อถึงวันก่อนออกพรรษา 1 วันจะมีพิธีจุดธูป โดยมีการสวดมนต์ ทำบุญแล้วถึงมีการจุดธูป ธูปที่จุดนี้จะหอมไปทั่วทั้งศาลา ถ้าธูปที่จุดใหม่ไม่หมดชาวบ้านจะไปเก็บเอามาไว้ที่บ้านซึ่งชาวบ้านถือว่าธูปนี้เป็นสิริมงคลหรือเอามาติดใส่กระดังที่เลี้ยงไหม แต่ปัจจุบันนี้อาจารย์วาศนาบอกว่า ไม่มีงานวันจุดธูปแล้วเพราะเจ้าอาวาสที่ย้ายมาอยู่ใหม่ไม่ได้เป็นชาวเยอบ จึงไม่รู้ขนบธรรมเนียมประเพณีสมัยก่อน ประเพณีนี้จึงหายไปได้ประมาณ 10 ปี

งานวันที่สองคือ งานวันออกพรรษา ช่วงเช้าจะมีการทำบุญตักบาตรที่วัดได้ในตอนเช้า ชาวบ้านจะนำข้าวเหนียว ข้าวต้มมัด ขนมตาลมาตักบาตรในวัด ซึ่งในวัดได้จัดบาตรวางไว้บนโต๊ะ ในศาลาให้ชาวบ้านที่มาวัดมาทำบุญตักบาตร เมื่อตักบาตรเสร็จแล้วจะมีคนมาเก็บบาตรพระออก จากโต๊ะไป หลังจากนั้นชาวบ้านจะช่วยกันนำอาหารที่จัดเตรียมไว้หรืออาหารที่ชาวบ้านนำมา ถวายมาจัดวางไว้บนโต๊ะแทน จากนั้นพระสงฆ์จะสวดมนต์ ให้ศีลให้พร เมื่อเสร็จจากขั้นตอน พระสงฆ์จะเดินมาตักอาหารไปฉัน เมื่อพระท่านฉันเกือบเสร็จชาวบ้านจะมาตักอาหารไปร่วม รับประทานกันหรือตักกลับไปให้คนที่บ้านรับประทาน หลังจากนั้นจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน พิธีกรรมในตอนเช้าถือว่าสิ้นสุดลง ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าตามปกติจะมีคนจัดอาหารแล้วยกมาถวาย พระแต่ทำไมพระที่วัดได้จึงเดินมาตักอาหารเอง พี่แก้วเป็นชาวบ้านที่ได้ช่วยกันจัดเตรียมอาหารกับ ชาวบ้านคนอื่นๆ ให้พระภายในวัดได้บอกว่า เจ้าอาวาสคนใหม่เป็นคนพาทำ พระท่านจะได้เลือก อาหารเฉพาะที่ท่านจะฉัน อาหารจะได้ไม่เหลือ

พอถึงช่วงเวลาหัวค่ำ ชาวบ้านกับเด็กๆที่จะไปสวดมนต์ ปฏิบัติธรรมในวัดซึ่งแต่งตัวด้วย ชุดสีขาวจะค่อยๆทยอยกันเดินทางมาวัดในช่วงเวลาประมาณ 19.00 น. นอกจากผู้สูงอายุใน หมู่บ้านแล้วจะมีทั้งเด็กตัวเล็กๆ เด็กประถมจนถึงวัยรุ่นมาร่วมนั่งสมาธิและปฏิบัติธรรมในวัด ด้วย พอถึงช่วงเวลาประมาณทุ่มกว่าชาวบ้านได้เริ่มนำต้นปราสาทผึ้งมาและของที่ จะใช้ในการ ถวายสังฆทาน เมื่อถึงเวลาพระสงฆ์จะประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาหลังจากนั้นจึงมีการถวาย เครื่องสังฆทานแล้วถึงมีการปล่อยโคมให้ลอยขึ้นไปบนท้องฟ้า เมื่อเสร็จสิ้นจากพิธีการต่างๆ จะมีการ ตีระฆังวัดเป็นอันเสร็จสิ้นพิธี ชาวบ้านจะเริ่มทยอยกันกลับเหลือแต่คนที่จะมาปฏิบัติธรรมใน วัดที่จะนั่งปฏิบัติธรรมต่อไป จากการสอบถามอาจารย์วาสนาทำให้ทราบว่าในสมัยก่อนในงานวัน ออกพรรษาจะมีการแห่ต้นปราสาทผึ้งกันอย่างสนุกสนาน สมัยก่อนทุกบ้านจะมีต้นปราสาทผึ้งที่ ทำเป็นบ้านหลังเล็กๆ หรือเป็นต้นกล้วยหรือแล้วแต่ความคิดของแต่ละคนว่าจะทำเป็นรูปอะไร แต่ โดยปกติจะทำปราสาทผึ้งเป็นบ้านหลังเล็กๆ วัสดุที่นำมาทำจะเป็นพวกไม้ไผ่ ข้างในจะใส่เครื่อง ของถวายพระ มีสบง จีวร เครื่องสังฆทาน ฐูปเทียน เสร็จแล้วจะมีต้นอ้อย ตรงต้นปราสาทผึ้งจะมี ไหมห้อยเป็นใจ ไหมที่นำมาประดับก็เป็นไหมที่เราทำเองหรือไหมที่ใช้ทอผ้า ส่วนดอกผึ้งสีเหลืองๆ ที่นำมาติดนั้นจะทำโดยเอาขี้ผึ้งใส่ถ้วยหรือขัน ลงลอยในน้ำร้อนที่ตั้งไฟอ่อน ๆ ให้ขี้ผึ้งละลาย แล้ว ใช้ผลมะละกอดิบมาปอกเปลือกตรงส่วนก้นให้มีความเว้าคล้ายกลีบดอกไม้ จุ่มลงในขี้ผึ้งที่ละลาย แล้ว ก่อนยกลงจุ่มในน้ำเย็น ดอกผึ้งก็จะหลุดล่อนออกมา ซึ่งทำได้หลายสีส่น โดยใช้ขี้ผึ้งสีต่างๆ กัน เช่น ขาว เหลืองอ่อน เหลืองเข้ม เหลืองแสด ฯลฯ จากนั้นจึงเอาดอกผึ้งไปตกแต่งปราสาท ชาวบ้านจะใช้หนามหวายในการปักดอกไม้กับต้นกล้วยหรือเสียบติดกับปราสาทผึ้ง

การทำต้นปราสาทผึ้งในสมัยก่อนเป็นที่สนุกสนานกันทั้งวัน เดินเข้าบ้านนุ่งน้ออกบ้านนี้ไปช่วยกันทำ พอตอนเย็นเขาจะตีกลองแห่กันเข้าวัด เป็นที่ครึกครื้น สนุกสนาน เมื่อไปถึงวัดจะมีพิธีถวายต้นปราสาทผึ้ง สมัยก่อนขึ้นศาลาวัดไม่ได้เพราะคนเยอะมากต้องมาจัดที่ลานวัด ส่วนเด็ก ๆ จะตื่นเต้นมากเพราะจะได้ดูการแห่ปราสาทผึ้ง แต่เดี๋ยวนี้การแห่ปราสาทผึ้งเข้าวัดโดยการตีกลองได้หายไป เหลือการทำต้นปราสาทผึ้งเป็นแค่เฉพาะกลุ่ม หรือทำเป็นของหมู่บ้านต้นเดียว สมัยนี้จะนิยมถวายเป็นหลอดไฟ ชุดสังฆทาน มากกว่าการทำต้นปราสาทผึ้ง

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าในช่วงที่อาจารย์วาสนาเล่าถึงการทำต้นปราสาทผึ้งนั้น อาจารย์กับพี่สาวอาจารย์วาสนาเล่าด้วยน้ำเสียงสนุกสนานมาก บ่งบอกได้ถึงความตื่นเต้นที่ชาวบ้านรอคอยงานออกพรรษากันอย่างจริงๆ และอาจารย์วาสนายังได้บอกอีกว่า แต่ประเพณีพวกนี้ บางอย่างก็หายไป เพราะเจ้าอาวาสคนปัจจุบันเป็นคนต่างถิ่น ไม่ได้เป็นคนจากในหมู่บ้าน เลยไม่รู้เรื่องประเพณีเก่าๆ ดี เดี่ยวจารย์จะต้องไปพูดกับท่านว่า ให้อนุรักษ์ประเพณีเก่า บางอย่างให้นำกลับมาทำใหม่

ในงานวันที่สาม หลังวันออกพรรษาจะมีพิธีลอยแพหรือล่องแพ งานวันนี้จะเริ่มในช่วงหัวค่ำประมาณ 19.00 น. ชาวบ้านที่มานอนลอยแพจะเลือกเอาต้นปราสาทผึ้งหลังหนึ่งที่คิดว่าไม่สวยลอยมันทิ้งไป โดยจะเอาต้นปราสาทผึ้งที่ทำเป็นบ้านลงไปที่น้ำ อาจารย์วาสนาเล่าว่า สมัยก่อนจะเอาต้นกล้วยเป็นแพ มีเสื้อ หมอน ฐูป เทียน แล้วตีกลองร้อง เป่าสะโนะ สนุกสนานกันในงาน ชาวบ้านที่ไปงานจะไปวางดอกไม้ ฐูปเทียน ข้าวต้มมัด ขนม เพื่อเป็นการขอขมาพระแม่คงคา ว่าทำอะไรไม่ดีก็ขอขมา ขอพระแม่คงคาอย่าได้โกรธเคือง ให้คุ้มครองรักษาเราอย่าได้ถือโทษคล้ายๆกับการอธิษฐานลอยกระทง

พี่สาวอาจารย์วาสนาได้ขยายความต่ออีกว่า เวลาประมาณสองทุ่มเมื่อชาวบ้านได้มากันจนหมดแล้วคนน้อยลงจนไม่มีใครมาก็จะมีคนนำแพลอยลอยออกไป ส่วนชาวบ้านจะขึ้นมาฟังพระสวดธรรม มาขอขมาพระบนศาลาวา ญาติอาจจะทำไม่ดีต่อพระหรือทำอะไรไม่ดีในวัดหรือประพฤติไม่ดีในวัดก็ขอขมาในสิ่งที่ล่วงเกิน พระท่านก็จะกล่าวว่า ที่ผ่านมานี้ที่อาจารย์พูดไม่ดีก็ขอให้ญาติโยมอภัยให้กัน แต่เดี๋ยวนี้หลังจากลอยแพเสร็จไม่มีการขึ้นมาฟังพระเทศน์หรือขอขมาลาโทษต่อหน้าพระแล้ว เขาก็กลับบ้านกันหมด

ส่วนงานวันลอยแพที่จัดขึ้นในปัจจุบันนี้ ชาวบ้านจะทำบ้านขึ้นมาเพื่อใช้ในการลอย โดยหลังคาจะทำจากผ้ายาง กาบกล้วย ตัวฐานจะใช้ต้นกล้วย คานใช้ไม้ไผ่ และจะต้องทำเป็นทรงบ้านอย่างเดียว เมื่อถึงช่วงเวลาประมาณ 19.00 น. ชาวบ้านจะเริ่มทยอยกันนำฐูปเทียน ดอกไม้

ข้าวต้มที่ห่อข้าวสุก(ข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้าก็ได้)มาบริเวณที่จะทำการลอยแพ เมื่อชาวบ้านมาถึง จะจุดธูป 3 ดอก เทียน 1 เล่ม ถ้าไม่มีดอกไม้ชาวบ้านจะใช้ยอดใบไม้ของต้นดอกไม้มาไหว้แทน ที่ชาวบ้านใช้ยอดของใบไม้แทนเพราะถือว่าเป็นสิ่งที่สูงที่สุด เมื่อจุดธูปเทียนแล้วชาวบ้านจะนำธูป เทียนที่จุดมาปักไว้ตรงบริเวณรอบๆบ้านที่จะใช้ลอยออกไปและวางขนมกับดอกไม้เข้าไปในบ้านที่จะใช้ลอย ที่ชาวบ้านนำสิ่งของเหล่านี้มาเพื่อมาทำการขอขมาแม่น้ำ เนื่องจากหากินอยู่กับแม่น้ำ และใช้ชีวิตผูกพันกับสายน้ำมาโดยตลอดจึงต้องมีการขอขมาเพื่อทำไร่ไถนาไม่ได้ไว้ เมื่อถึงเวลาประมาณ 20.00 น. ชาวบ้านที่มาน้อยลงจนไม่มีคนมา เฒ่าจ้ำจะเป็นคนเอาแพลอยออกไปโดยผูกใส่เรือแล้ว ลากออกไปกลางแม่น้ำ จากนั้นจะปล่อยแพให้แพลอยออกไปตามลำน้ำมูล เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรม งานวันออกพรรษาทั้ง 3 วัน

รูปที่ 13. ชาวบ้านถวายต้นปราสาทผึ้ง

รูปที่ 14. บ้านที่ใช้ในวันงานลอยแพ

นอกจากประเพณีที่สำคัญทั้ง 12 เดือนแล้ว ชาวเยอในอำเภอราชสีไศล ยังมีวัฒนธรรมประเพณีเพิ่มอีก 2 ประเพณี คือ

1. ประเพณีแข่งเรือยาว (บุญเฮือสง)

ประเพณีนี้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ใดไม่ปรากฏหลักฐาน เพียงแต่ได้ทราบจากคำบอกเล่าจากผู้สูงอายุหลายท่าน โดยท่านเหล่านั้นจะบอกเป็นคำเดียวกัน คือ

“เพื่อไป ไปเฮาะกะเผอะนุอะนะเน” หมายความว่า พ่อใหญ่โตขึ้นมาก็เห็นทำกันอย่างนี้

ประเพณีแข่งเรือยาวอำเภอราชสีไศล แต่เดิมนั้นจะปฏิบัติหลังวันออกพรรษาแล้ว โดยกำหนดเอาวันพุธแรกนับจากออกพรรษา โดยจะทำพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อภูดิน และถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ๓. ศาลาข้างศาลเจ้าพ่อภูดินนั้น ซึ่งจะตั้งอยู่ที่ตวันตกบ้านฝั่ง ตำบลหนองแค อำเภอราชสีไศล ติดกับลำน้ำมูลฝั่งซ้ายและในวันเดียวกันนี้จะมีการแข่งเรือยาวเป็นสนามแรกแห่งปีที่ลำน้ำมูลหน้าศาลเจ้าพ่อภูดินนั่นเอง เมื่อเสร็จจากการแข่งเรือยาวเพื่อแสดงความเคารพเจ้าพ่อภูดินแล้ว การแข่งขัน ๓. สนามอื่นๆจึงจะเริ่มแข่งขันต่อไปได้ จะเป็นวันใดนั้นขึ้นอยู่กับคณะผู้จัดการแข่งขัน ๓. สนามนั้นๆจะกำหนด แต่สนามแข่งที่นับว่าสำคัญที่สุด ได้แก่สนามแข่งหลังที่ว่าการอำเภอราชสีไศล เพราะจะมีเรือแข่งจากจังหวัดต่างๆ มาร่วมการแข่งขันด้วย

ในปัจจุบันเรียกงานนี้ว่า “การแข่งขันเรือยาวชิงถ้วยพระราชทาน อำเภอราชสีไศล” สืบเนื่องมาจากเมื่อ พ.ศ. 2549 อำเภอราชสีไศล ได้รับพระราชทานถ้วยรางวัลจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และได้จัดการแข่งขันเรือยาวชิงถ้วยพระราชทานเป็นครั้งแรกของอำเภอราชสีไศล

การแข่งขันเรือยาวสนามแข่งที่อำเภอราชสีไศล เริ่มด้วยการทำพิธีบวงสรวงและบวงสรวงดวงวิญญาณพระยาทศสิลา เพื่อระลึกถึงท่านที่ได้นำเรือยาวเข้าสู่ดินแดนนี้เมื่ออดีตเป็นลำแรก การบวงสรวงจะมีการตั้งโต๊ะในพิธีเปิดการแข่งขันด้วย เพื่อเป็นขวัญกำลังใจของผู้ร่วมงานทุกคนในงานแข่งเรือนี้ชาวเยอบ้านใหญ่ได้นำเรือลงแข่งขันด้วยเป็นประจำทุกปี คนที่เป็นผีพายในหมู่บ้านใหญ่ได้เล่าให้ฟังว่า เด็กหนุ่มๆ ในหมู่บ้านต้องหัดพายเรือกันเพราะที่หมู่บ้านจะนำเรือไปแข่งทุกปี เอาไปแข่งหลายสนามทั่วประเทศไทย ผู้ชายในหมู่บ้านเลยต้องฝึกซ้อมพายเรือกันตั้งแต่เริ่มโต นอกจากนี้สามีของบ้านจันที่ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้ที่ เป็นผีพายว่า ผีพายของพวกเขาเด็กวัยรุ่นสู้ผีพายของผู้ใหญ่ไม่ได้ ผีพายของผู้ใหญ่จะแรงดีกว่า แรงไม่ตก ประสบการณ์ก็มากกว่า ผีพายมือใหม่ๆ เวลาไปแข่งจะอดกว่าพวกวัยรุ่น

นอกจากนี้งานแข่งเรือที่จัดขึ้นที่อำเภอราชสีไศลยังถือเป็นงานที่ใหญ่มากจะมีเรือจากที่ต่างๆ มาร่วมแข่งขัน ชาวบ้านจะตื่นเต้นที่จะได้ดูเรือที่เข้าแข่งและลุ้นเรือของหมู่บ้านตัวเอง ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ที่หมู่บ้านใหญ่นี้ ให้ความสำคัญต่อการนำเรือไปแข่งมาก ยิ่งในช่วงที่มีการแข่งเรือในสนามต่างๆนั้น หมู่บ้านก็จะเสียบเหงา ในหมู่บ้านเหลือแต่เด็ก หญิงสาว และคนแก่ภายในหมู่บ้าน เพราะผู้ชายในหมู่บ้านต่างพากันออกไปแข่งเรือที่อื่น นอกจากนี้นักพัฒนาชุมชนยังได้เล่าให้ฟังอีกว่า ผู้ใหญ่บ้านที่บ้านใหญ่จะชอบเอาเงินที่ได้มาไปซ่อมแซมเรือหรือนำไปจ้างช่างลากเรือมาซึ่งค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกี่ยวกับเรือนี้จะเป็ค่าใช้จ่ายที่สูงมาก ผู้วิจัยจึงเห็นว่าชาวบ้านที่บ้านใหญ่นั้นให้ความสำคัญกับการแข่งเรือเป็นอย่างมาก เมื่อได้เงินมาจากทางรัฐก็จะนำเงินมาใช้จ่ายเกี่ยวกับเรืออย่างเดียว

รูปที่ 15. เรือของบ้านใหญ่ที่ใช้ในการลงแข่ง

2. ประเพณีคิดถึงบรรพบุรุษ(พระยากตะศิลารำลึก)

เป็นอีกประเพณีที่สำคัญของชาวเขอนอกจากฮีตสิบสอง ประเพณีนี้เป็นพิธีกรรมของชาวเผ่าเขยที่กระทำเพื่อถวายสักการบูชา รำลึกถึงพระยากตะศิลาซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งเมืองกตะศิลา ประเพณีคิดถึงบรรพบุรุษนี้จะจัดขึ้นทุกปีในช่วงวันเพ็ญเดือน 3 ที่บ้านหลุมโมก ต.เมืองคง อ.ราชสีไศล ซึ่งถือเป็นงานใหญ่ของชาวเขย จะมีชาวเขยจากทั่วอำเภอราชสีไศล และชาวเขยจากจังหวัดต่างๆ มาร่วมงานประเพณีนี้กันเป็นประจำทุกปี ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายถึงประเพณีนี้ในบทถัดไป

นอกจากรูปแบบประเพณีที่กล่าวไปแล้ว ชาวเขยบ้านใหญ่ยังมีประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต อาทิเช่น การเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น ซึ่งประเพณีเหล่านี้จะมีรูปแบบประเพณีซึ่งคล้ายกันกับชาวไทยภาคอีสานทั่วไป

อาหารการกินของชาวเยอ

อาหารการกินของชาวเยอบ้านใหญ่ มีการกินอยู่อย่างง่าย ๆ อาหารก็เป็นอาหารที่หาได้จากตามธรรมชาติตามฤดูกาล มีข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก ชาวเยอที่บ้านใหญ่นอกกับผู้วิจัยว่า โดยปกติแล้วชาวเยอจะกินข้าวเจ้าจะไม่ค่อยกินข้าวเหนียว ซึ่งการปลูกข้าวของชาวบ้านที่บ้านใหญ่นั้นก็จะนิยมปลูกข้าวเจ้ากันเป็นหลักจะมีปลูกข้าวเหนียวเป็นบางบ้านเท่านั้น จากการสอบถามชาวบ้านในหมู่บ้านได้ความว่า โดยปกติแล้วถ้าอยู่ในช่วงหน้าหนาวบ้านที่นี้จะนิยมกินข้าวเหนียวในช่วงมือเช้ากับช่วงมือกลางวัน สาเหตุที่กินข้าวเหนียวเพื่อที่จะได้มีแรงในการทำงาน เพราะการกินข้าวเหนียวจะทำให้อยู่ท้องได้นานกว่าข้าวเจ้า ส่วนในงานบุญต่างๆที่วัดได้ที่ผู้วิจัยพบเห็นนั้นโดยมากแล้วชาวบ้านจะนิยมนำข้าวเหนียวมาทำบุญใส่บาตรที่วัด แต่ถ้าถึงเวลาที่ชาวบ้านรับประทานอาหารกันในวัด ชาวบ้านจะนิยมดักข้าวเจ้ามารับประทานกัน ส่วนกับข้าวของชาวเยอนั้นไม่มีอาหารอะไรที่เป็นพิเศษ เป็นอาหารทั่วไปที่คล้ายคลึงกับอาหารพื้นบ้านของชาวไทยอีสาน ชาวเยอกินเนื้อสัตว์และผักทุกชนิด สัตว์ที่ใช้เป็นอาหารในชีวิตประจำวันได้แก่ ปลา ไก่ หมู กบ เขียด และแมลงต่างๆ เมื่อมีงานบุญเลี้ยงฉลอง เช่นบุญบวช ชาวเยอจะนิยมกินเนื้อหมู เนื้อวัว ยกเว้นควายเพราะเป็นสัตว์ใช้ทำงานและมีราคาแพง จึงไม่นิยมรับประทานมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ส่วนงานบุญ งานกฐิน ชาวเยอจะใช้ปลาเป็นอาหารหลัก ชาวเยอบ้านใหญ่นอกว่าไม่ได้มีอาหารอะไรที่เป็นพิเศษที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวเยอหรือมีอาหารมือพิเศษที่ประกอบขึ้นเฉพาะเวลาที่มีงานเทศกาลหรือพิธีสำคัญ จะมีก็เฉพาะการกินข้าวเจ้าที่ชาวเยอบ้านใหญ่นิยมกินกันและบอกว่าการกินข้าวเจ้าของชาวเยอคือสิ่งที่แตกต่างกับชาวลาวอีสาน

กล่าวโดยสรุป วิธีชีวิตการทำมาหากินของชาวเยอนั้น จะมีระบบการทำเกษตรกรรมเป็นรากฐานคือ การทำเกษตรกรรมโดยการผลิตข้าวเป็นหลัก ซึ่งวิถีการดำรงชีวิตหรือเวลาส่วนใหญ่ในชีวิตของคนในชุมชนจะผูกพันอยู่กับข้าวเกือบทั้งหมด ส่วนการปลูกพืชผักต่างๆ นั้นเป็นเพียงอาชีพเสริมที่จะทำเมื่อเสร็จจากงานที่นา แม้การปลูกผักในสมัยก่อนของชาวบ้านจะเป็นแค่การเพาะปลูกไว้กินกันเองและเพื่อการแลกเปลี่ยนกัน แต่ในปัจจุบันเมื่อตลาดขยายตัวจึงมีการปรับเปลี่ยนเพื่อการค้าขายมากขึ้น โดยสิ่งเหล่านี้จะสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเยอมีการปรับเปลี่ยนไปอย่างไร ทำให้บ้านเรือนความเป็นอยู่ข้าวของภายในบ้านมีความทันสมัยขึ้น ระบบเศรษฐกิจของหมู่บ้านดีขึ้นกว่าเดิมถึงแม้ระบบเศรษฐกิจภายในหมู่บ้านจะมีการปรับเปลี่ยนไปแต่รูปแบบของวัฒนธรรมประเพณีของชาวเยอนั้นก็ยังคงอยู่และยังคงปฏิบัติมาถึงทุกวันนี้ ซึ่งรูปแบบวิถีชีวิตต่างๆที่ชาวเยอ

แสดงออกมานั้นจะสะท้อนให้เห็นถึง ความคิด ความอ่าน ของชาวเยอ และความมีจิตสำนึกร่วมที่
ทำให้หมู่บ้านเยอยังมีความเป็นเยออยู่จนถึงทุกวันนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

พิธีกรรมพระยากตะศิลารำลึกกับความเป็นเยอ

ในบทนี้จะขอนำเสนอเกี่ยวกับงานประเพณีงานพระยากตะศิลารำลึกซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวเยออีกประเพณีหนึ่งในช่วง 29 ปีที่ผ่านมา นอกจากประเพณีฮีตสิบสองแล้วนั้นประเพณีคิดถึงบรรพบุรุษหรืองานพระยากตะศิลารำลึกก็ถือเป็นงานประเพณีที่ผู้คนที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวเยอช่วยกันจัดขึ้นมาเพื่อบวงสรวงพระยากตะศิลา ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งเมืองราชสีไศลและเป็นบรรพบุรุษของชนเผ่าเยอ ในงานประเพณีนี้ชาวเยอในอำเภอราชสีไศลและอำเภอต่างๆ ในจังหวัดศรีสะเกษหรือชาวเยอที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอื่นที่อยู่ใกล้เคียงจะมา่วมประกอบพิธีบวงสรวงบรรพบุรุษที่บริเวณโบราณสถานวัดเมืองคงโคก งานประเพณีนี้เริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 นายอำเภอราชสีไศลคนที่ 29 คือ นายสมหมาย ฉัตรทอง เป็นผู้ริเริ่มจัดงานนี้ขึ้น โดยเริ่มแรกให้ชาวบ้านช่วยกันปลูกต้นไม้ในบริเวณโบราณสถานและสร้างรูปปั้นเหมือนพระยากตะศิลาและได้เชิญชวนพี่น้องเยอ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ให้มาร่วมกันจัดงานบวงสรวงโดยกำหนดให้วันเพ็ญเดือน 3 ของทุกปีเป็นวันจัดงาน

ก่อนที่ผู้วิจัยจะลงรายละเอียดของงานประเพณีพระยากตะศิลารำลึก จะขอกล่าวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและความสำคัญของสิ่งต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานประเพณีนี้ ได้แก่ เครื่องดนตรีสะโน ภาษาเยอ การแต่งกาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอัตลักษณ์ของชาวเยอและพบเห็นได้ในงานประเพณีนี้ ดังนี้

สะโนเครื่องดนตรีของชาวเยอ

สะโน เป็นภาษาเขมรแปลว่า “เขาสัตว์” ถ้าเป็นเขาควายนก็จะเรียก “สะโนกะโบ” สะโนที่เป็นเครื่องเป่าของชาวเยอนั้นทำจากเขาสัตว์ซึ่งทำมาจากเขาควายนเหมือนกัน เรียกเป็นภาษาเยอว่า “ซั้ง” หรือ “ซั้งโน” การที่ชาวเยอนิยมนำเขาควายนมาทำสะโนเนื่องจากเขาควายนมีรูปร่างตั้งแต่โคนเขาจนถึงปลายเขาทำให้เจาะรูจากปลายเขาได้ง่าย ตามหลักความเชื่อของชาวเยอที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอราชสีไศล สะโนเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่สำคัญเท่านั้นเช่น พิธีกรรมบวงสรวงศาลพญาตะศิลา การแข่งขันเรือ และเป็นการเป่าเพื่อบูชาสังข์ (หอยสังข์) ไม่นิยมนำมาเป่าเล่นเพื่อผ่อนคลายหรือความบันเทิงใดๆ ตามที่ครูเฒ่าเผ่าเยอได้เล่าติดต่อกันมาว่า สะโนเป็นของศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญมาก และสะโนยังเป็นเครื่องเป่าที่สืบเชื้อสายมาจากสังข์ (ในภาษาเยอเรียก ซั้ง “ปรองซั้ง” แปลว่า “เป่าสังข์”) โดยลิ้นของสะโนทำจากไม้ไผ่ใช้ยางไม้

ติดเข้ากับตัวเขาระหว่างปากลำโพงกับปลายเขา ซึ่งการเคารพบูชาสะไนจะเหมือนกับการเคารพบูชาสังข์ เพราะในอดีตชาวเขมรเชื่อกันว่าการเป่าสะไนเป็นการเป่าบูชาสังข์และเมื่อเป่าสะไนแล้วเงือก นาค ภูตผีปีศาจจะไม่มาทำร้ายคน พร้อมกันนี้จะทำให้ผีเจ้าป่าเจ้าเขาช่วยดูแลคุ้มครองรักษาชาวบ้านให้อยู่ดีกินดีมีความปลอดภัย

ในสมัยก่อนเมื่อชาวเขมรมีการเดินทางไกลต้องผ่านป่าเขา ถ้าหากเดินทางไปไม่ถึงที่หมายจำเป็นต้องนอนค้างแรมกลางป่าเขาจะต้องเอาสะไนไปด้วย ถ้ายามค่ำคืนก็จะเอาสะไนออกมาเป่าเพื่อเป็นการบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางผีป่าผีเขาให้ช่วยดูแลรักษา ถ้าเป่าสะไนแล้วสัตว์ป่าก็จะไม่กล้ามาทำร้าย ในสังคมวัฒนธรรมที่มีความใกล้เคียงกันเช่น ส่วยและเขมรจะใช้สะไนเป็นเครื่องเป่าให้สัญญาณเวลาออกไปคล้องช้าง โดยเสียงสะไนที่เป่าแต่ละครั้งหรือแต่ละเสียงจะมีความหมายเป็นที่รู้จักกันในหมู่คนละ ลักษณะดังกล่าวจึงเหมือนกับเครื่องดนตรีอย่างหนึ่งของชนเผ่า “กะตู่” ในเขตพื้นที่แขวงสาละวัน ประเทศลาวซึ่งเรียกว่า “ตะโล” เป็นเครื่องดนตรีที่ทำจากไม้ไผ่แต่ตัดตรงกลางกระบอกไม้ไผ่เพื่อทำลิ้นเวลาเป่าจะดูดเข้าหรือเป่าออกก็ได้ ใช้เวลาออกจับข้างเพื่อบอกสัญญาณให้เพื่อนรู้ว่ากำลังเกิดอะไรขึ้นโดยการเป่าแต่ละครั้งหรือแต่ละแบบก็จะมี ความหมายแตกต่างกันไปเช่น เป่าหนึ่งครั้งหมายถึงกำลังเดินทาง เป่าสองครั้งหมายถึงเรียกมากินข้าว เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับสะไน

สะไน เป็นเครื่องดนตรีที่ศักดิ์สิทธิ์ตามหลักความเชื่อของชาวเขมรที่อาศัยอยู่เขตพื้นที่อำเภอราษีไศลเนื่องจากมีความเชื่อว่า สะไนมีความเกี่ยวข้องกับ และเกี่ยวข้องกับ สังข์ ที่เป็นเครื่องเป่าอันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาฮินดู แม้กระทั่งในสังคมไทยก็นับถือว่า สังข์ เป็นของศักดิ์สิทธิ์ เช่นในพระราชพิธีที่สำคัญจะมีการเป่าสังข์ก่อนเพื่อเป็นการบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเหล่าทวยเทพทั้งหลาย ถ้าเป็นงานมงคลระดับชาวบ้านประชาชนทั่วไปก็มีการนำสังข์มาประกอบพิธีเช่น การรดน้ำสังข์คู่แต่งงาน เป็นต้น

เมื่อชาวเขมรมีความเชื่อว่า สะไนกับสังข์มีความเกี่ยวข้องกันจึงมีการเป่าสะไนเพื่อเป็นการบูชาสังข์ นอกจากนี้ยังมีการนำสะไนมาเป่าเพื่อบูชาพระแม่ธรณีและพระแม่คงคาในประเพณีการแข่งเรือ (ส่วงเรือ) ในสมัยโบราณมีเรื่องจากผู้เฒ่าเฒ่าเขมรว่า บรรพบุรุษของคนเขมรถ้าจำเป็นต้องออกรบทำศึกสงครามกับเมืองไหนจะต้องมีการเป่าสะไนก่อนเพื่อเป็นการเอาฤกษ์เอาชัย โดยเชื่อว่าเสียงของสะไนจะทำให้ได้รับชัยชนะกลับมา

นอกจากนี้ชาวเขอโบราณยังมีคำสอนเกี่ยวกับการเป่าสะโนและมีฤดูกาลสำหรับการเป่าสะโนไว้ว่า ถ้าจะเป่าสะโนต้องเป่าตั้งแต่เดือน 8 ค้อย(เดือนกรกฎาคมจะเข้าสิงหาคม) จนถึงเดือนอ้ายค้อย (เดือนธันวาคมจะเข้าเดือนมกราคม) ถ้านอกจากระยะเวลาดังกล่าวห้ามเป่าสะโนเพราะมันจะทำให้ “ฝนตก ฟ้าผ่ากลางวัน” หรือเกิดสิ่งไม่ดีต่างๆในหมู่บ้าน ฉะนั้นการเป่าสะโนจึงต้องเป่าเฉพาะโอกาสที่สำคัญหรือในยามที่จำเป็นเท่านั้น จึงแสดงให้เห็นว่าสะโนคือเครื่องเป่าที่ศักดิ์สิทธิ์ ไม่ใช่ของเล่นที่จะนำมาเป่าเพื่อความบันเทิงหรือเพื่อความสนุกสนาน

ประวัติที่มาของสะโน

สันนิษฐานว่า เข้ามาสู่ประเทศไทยทางภาคอีสาน ในเขตจังหวัดศรีสะเกษโดยเฉพาะที่อำเภอราษีไศล โดยเข้ามาพร้อมกับขบวนเรืออพยพของพระยากตะศิลา ซึ่งนำไพร่พลอพยพจากประเทศลาวประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 (พ.ศ.1300) ปัจจุบันยังมีหลักฐานปรากฏอยู่ตำบลเมืองคงอำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ การอพยพครั้งนั้นมีเรือยาว (เรือสง) เป็นพาหนะ ส่วนความเป็นไปได้ที่ว่า สะโน มาจากประเทศลาวนั้นก็เพราะมีพ่อค้าสมัยปัจจุบันไปค้าขายทางฝั่งลาว เห็นเขาเป่าสะโนซึ่งมีลักษณะเสียง และทำนองการเป่าเหมือนกับที่นักสะโนชาวราษีไศลเป่ากันในปัจจุบัน

ลักษณะของสะโน

สะโนทำมาจากเขาวัวหรือเขาควายส่วนปลาย ความยาว 15-20 เซนติเมตร ลึนสะโนจะอยู่ส่วนกลางด้านโค้งเข้า ทำจากไม้ไผ่โดยเอาส่วนผิวเป็นลึน กำหนดเสียงจะเกิดจากลึน ซึ่งมีขนาด 1.5 x 3 เซนติเมตร ยึดติดกับสะโนด้วยขี้ผึ้งและรัดด้วยด้าย เกิดเสียงดังเมื่อสูบลมเข้าแรงๆ

โอกาสที่ใช้สะโน โดยปกติสะโนจะถูกนำมาเป่าใน 2 โอกาสเท่านั้น คือ

1. เป่าในเทศกาลแข่งเรือ ในฤดูกาลน้ำหลาก คือ ช่วงเดือนตุลา — พฤศจิกายน จะเป่าสะโนเพื่อรวมพล คือ เรียกคนมานำเรือลงน้ำ มาฝึกซ้อม ล่องเรือ และขณะทำการแข่งขันก็จะเป่าสะโนประกอบเสียงฆ้องกลอง ฉาบกลองเชียร์
2. เป่าในพิธีบวงสรวง ในวันเพ็ญเดือนสามของทุกปีชาวราษีไศลจะประกอบพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณพระกตะศิลา ที่บริเวณเมืองคงโคก อันเป็นหลักฐานและโบราณสถานเมืองเก่าที่พระยากตะศิลาได้สร้างและปกครองในอดีต แต่ต่อมามีผู้สนใจอยากฟังและชมการเขี่ยสะโนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จึงอนุโลมเป่าแสดงตามสมควรแก่งาน

ลายของสะไน “ลาย” ในที่นี้คือ ทำนองการเป่าสะไน การเป่าทำนองนั้นๆ นิยมเรียกว่า “ลาย” แต่เดิมท่านไม่ได้กำหนดลายไว้ แต่พอจะกำหนดตั้งได้ 3 ลายดังนี้

1. ลายเรียกพล ลายนี้ใช้เป่าเพื่อการเรียกลูกเรือมารวมกัน และเป่าในพิธีบวงสรวง เริ่มด้วยการเป่าไล่เสียงขึ้น 3 ราแล้วเป่าเป็นจังหวะซ้ำๆ
2. ลายล่อง ใช้เป่าล่องเรือไปตามสายน้ำ หรือตามเส้นทางมุ่งสู่ปลายทางหรือสนามแข่ง โดยเป่าเป็นจังหวะสั้น – ยาว สลับกันไป
3. ลายเทียบท่า เป่าขณะเรือเข้าเทียบท่า ถึงจุดหมายหรือเส้นชัย จังหวะเป่าจะตบเป็นจังหวะเร็ว

นอกจากที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น กิตติ วรรณวงษ์ (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2551) ผู้ซึ่งได้รับคัดเลือกให้เป็น ศิลปินพื้นบ้านอีสาน สาขาดนตรีพื้นบ้าน(สะไน) จากสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้เล่าให้ฟังเกี่ยวกับเรื่องราวของตนเองว่า

“พ่อใหญ่เป็นชาวเยอแท้ สะไนนี้หัดเป่าแต่เด็กสมัยเรียนประถม พ่อใหญ่หัดเป่าเอง เป่าแบบผิดๆ ถูกๆ ลักจำเอาจากคนแก่คนเฒ่าที่เป่า”

ต่อมาด้วยความสนใจประกอบกับความมานะ ได้ทำการศึกษา ค้นคว้า สอบถามหาความรู้ จากผู้เฒ่าผู้แก่มาทำการฝึกเป่า ฝึกทำ จึงทำให้สามารถทำสะไนได้เอง และได้ถ่ายทอดให้กับคนอื่น ๆ ต่อจนถึงปัจจุบัน และยังได้เล่าเพิ่มเติมอีกว่า “กลัวเด็กรุ่นใหม่จะไม่สนใจสะไน ไม่สนใจดนตรีพื้นบ้าน อยากถ่ายทอดให้พวกเขาหรือคนที่สนใจ จะได้ไม่หายไป ที่จริงนิพ่อใหญ่อยากให้ทางจังหวัดให้ความสนใจกับเยอ อยากให้มีที่โชว์เครื่องใช้เครื่องมือของเยอในอำเภอ ให้คนมาดูมา ศึกษาวิถีชีวิต ตัวพ่อใหญ่เคยไปคุยกับเขาแล้วที่สำนักงานวัฒนธรรมศรีสะเกษ แต่เขาบอกไม่มีงบประมาณสนับสนุนจึงยังไม่เป็นรูปเป็นร่างขึ้น”

กล่าวโดยสรุป สะไน ถือได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญของชาวเยอและผูกพันกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเยอมาตั้งแต่อดีต โดยเริ่มตั้งแต่สมัยที่พระยาทตะศิลาพาพวกพ่ออพยพมาทางลำน้ำก็ได้นำสะไนมาในการเดินทางครั้งนี้ด้วย จวบจนปัจจุบันนี้ที่ชาวบ้านยังได้นำสะไนมาใช้เป่าในการแข่งเรือที่อำเภอราชสีห์ไศลหรือแม้แต่ในงานพระยาทตะศิลารำลึกก็ยังมี การเป่าสะไนเพื่อเป็นการบวงสรวงพระยาทตะศิลา สะไนจึงถือเป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญของชนเผ่าเยอ ซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่หลายท่านที่อยู่ในอำเภอราชสีห์ไศลต้องการให้เครื่องดนตรีสะไนมีสืบทอดต่อไปจนถึงรุ่นลูกหลาน จึงพยายามที่จะถ่ายทอดให้เด็กรุ่นใหม่ๆ เพื่อให้พวกเขาสืบทอดต่อไป

รูปที่ 16. สะไนเครื่องดนตรีของชาวเยอ

ภาษาเยอ

เมื่อพูดถึงตำนานอักษรเยอ ถ้ากล่าวถึงเหตุผลว่าทำไม เยอ จึงไม่มีตัวอักษร เพราะมีตำนานเล่าว่า ชาวส่วย ชาวเยอ ชาวเขมรและชาวลาว คิดประดิษฐ์อักษรเพื่อใช้เขียนจารึก เมื่อคิดตัวอักษรเสร็จแล้ว ชาวขอมได้จารึกลงบนแผ่นหิน ชาวลาวได้จารึกลงใบลาน แต่ชาวเยอได้จารึกลงบนหนังวัวหนังควาย แล้วนำไปตากให้แห้งก่อนเก็บรักษา เผอิญมีสุนัขมาลากหนังสัตว์ที่จารึกอักษรไว้ไปกินจนหมดไล่ตามไม่ทัน ดังนั้นเมื่อมีผู้ถามเรื่องตัวอักษรเยอ ชาวเยอจะตอบว่า “จ้อจ่าจิม” ซึ่งหมายความว่าสุนัขกินไปหมดแล้ว (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544: 158)

นอกจากนี้ภาษาเยอยังเป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลมอญ – เขมร นักภาษาศาสตร์ได้จัดภาษาเยอกับภาษากูยเป็นภาษาเดียวกัน เนื่องจากมีการใช้คำศัพท์พื้นฐานร่วมกันมากแต่ก็มีความแตกต่างกันในเรื่องเสียงพยัญชนะและเสียงสระ ภาษาเยอจึงเป็นภาษาที่อ่อนไหวจากภาษาอิทธิพลรอบข้างคือ ชาวลาวและภาษาเขมรมาก แต่ละหุ่มบ้านของเยอผู้พูดภาษาเยอจะพูดภาษาเขมรและชาวลาวซึ่งมีโอกาสทำให้ภาษาเยอสูญสลายได้ ภาษาเยอที่ศรีสะเกษมีพูดกันที่อำเภอต่างๆ ดังนี้ กิ่ง อ.ศิลาลาด (บ้านกุง, บ้านขาม) อ.ราชันย์ (บ้านกลาง, บ้านเขือก, บ้านจิก, บ้านหลุมไ้มก, บ้านดอนเรือ, บ้านบากเรือ, บ้านร่องโคก, บ้านใหญ่, บ้านโนน, บ้านห้วย) อ.เมืองศรีสะเกษ (บ้านขมื่น, บ้านโพนค้อ) และ อ.ไพรบึง (บ้านปราสาทเยอ, บ้านโพนปลัด) มีผู้พูดภาษาเยอคิดเป็นร้อยละ 1 ของประชากรทั้งจังหวัด (เอกสารประกอบการประชุมเสวนาแนวทางการปฏิรูปภูมิทัศน์วัฒนธรรมตำบลเมืองคง โบราณสถานบึงคงโคก, 2551: 7)

สุภา (สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2551) เป็นชาวเขยที่อยู่บ้านใหญ่ได้พูดถึงการใช้ภาษาเขยในหมู่บ้านให้ฟังว่า “ตัวเล็กๆ ฟังเขยรู้เรื่องอยู่แต่ก็พูดลาวกัน เพราะเวลาไปโรงเรียน เด็กๆ ใช้ภาษาลาวกันในการสื่อสาร แต่ก็ฟังเข้าใจในบางคำ บางคำก็ไม่เข้าใจ เวลาผู้ใหญ่พูดเขยด้วย เด็กก็จะตอบภาษาลาว เด็กเล็กๆ พูดไม่เป็นแต่ฟังเข้าใจ”

ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ วิจิต กตะศิลา (สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551) อาจารย์ที่สอนอยู่โรงเรียนประถมได้เล่าให้ฟังว่า “รุ่นใหม่นี้ สำหรับรุ่นนักเรียนนี้จะพูดน้อย โดยเฉพาะเขยจะพูดน้อย แม้แต่พ่อแม่เขาก็น้อยคนที่พูดกับลูกเป็นภาษาเขย ผัวเมียยังพูดกันอยู่ ถ้าระดับอายุ 50 ขึ้นไปก็ยังไม่พูดเขยอยู่ ถ้าภรรยาเผ่าเขย ชายเผ่าเขยเขายังพูดกัน แต่ถ้าฝ่ายภรรยาเป็นลาวมาแต่งงานกับเขยก็อาจจะพูดลาวกันไปก็ได้ ภาษาลาวจะเป็นภาษาสากลที่คนทั่วไปพูด แต่เด็กเขยที่มากพูดลาวนี่เพราะมาเรียนปนกัน เช่นโรงเรียนเมืองคง เด็กทางตลาดก็ไปเรียน บางที่เด็กเขยมาเรียนก็อายุๆ เขาก็ไม่พูดเขย”

กล่าวโดยสรุป จากสิ่งที่ผู้วิจัยเห็นในตอนที่ได้เข้าไปในบ้านใหญ่นั้นจะสังเกตเห็นว่า คนที่คุยกันในบ้านจะพูดเป็นภาษาเขยกัน แต่เมื่อหันมาพูดกับผู้วิจัยจะพูดภาษาลาวอีสานหรือไม่กี่ภาษาไทยกลางใส่ ซึ่งจริงๆ แล้วผู้วิจัยคิดว่าชาวบ้านอาจต้องการไม่ให้อันหรือเปล่านั้นว่าพวกเขาพูดคุยอะไรกันจึงได้พูดภาษาเขยในช่วงที่ผู้วิจัยนั่งอยู่ และจากการพูดคุยกับชาวบ้านในหลายๆ ช่วงอายุ ทำให้ทราบว่าคนที่อยู่ในหมู่บ้านถ้าเป็นคนที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปนั้นส่วนมากจะยังพูดเขยอยู่ ถ้าช่วงอายุประมาณ 30 -50 ปี จะพูดภาษาเขยกับภาษาลาวอีสานปนกัน แต่ถ้าช่วงอายุประมาณ 18-30 ปีโดยมากจะพูดภาษาลาวอีสานและจะพูดภาษาเขยกับพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย และคนอื่นที่พักทายมาเป็นภาษาเขย ส่วนเด็กนักเรียนนั้นจากที่ได้พูดคุยกับเด็กๆ จะสังเกตเห็นว่าเวลาที่พวกเขาพูดคุยกันเองพวกเขาจะสื่อสารกันด้วยภาษาลาวและพูดคุยกับผู้วิจัยเป็นภาษาลาวเช่นกัน

การแต่งกายของชาวเขย

ชาวเขยในอดีตนั้นจะเลี้ยงหม่อนปลูกไหมกันไว้ทุกบ้านเพื่อนำมาทอผ้าไว้ใช้เอง โดยลายผ้าที่นิยมทอจะเป็นลายไหมเหยียบ ส่วนผ้าถุงจะเป็นลายไหมเขิน เมื่อชาวบ้านตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าเสร็จจะนิยมนำเสื้อมาย้อมผลมะเกลือ³ ในการย้อมเสื้อให้เป็นสีดำนั้น ชาวบ้านจะนำผลมะเกลือ

³ มะเกลือ เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ใบรูปไข่รี ปลายแหลม ดอกเป็นช่อใหญ่ ประกอบด้วยดอกเล็กสีเหลืองเขียวใบไม้ ผลกลมเขียวใบไม้เช่นเดียวกัน เมื่อแก่แล้วจะกลายเป็นสีดำ ซึ่งยางของผลมะเกลือจะใช้ย้อมผ้าให้เป็นสีดำ

จากต้นมะเกลือมาตำๆให้ละเอียดแล้วผสมกับน้ำแล้วนำเสื่อลงไปย้อมหลังจากนั้นจึงนำไปตากแดดไว้เป็นเวลา 2 วัน ที่ชาวบ้านนิยมนำเสื่อมาย้อมมะเกลือเพราะจะทำให้ผ้าเหนียวนุ่ม ผ้าไหมสีดำของชาวเขื่อนี้เป็นผ้าเนื้อแน่นและอ่อนนุ่มมีความคงทนเป็นพิเศษ ชาวเขื่อนจึงนิยมใช้ในททุกโอกาส โดยผู้หญิงจะนิยมใช้เบี่ยง(สไบ) ถ้าทำนาหรือทำงานอื่นๆ จะสวมเสื่อไหมสีดำคู่ผ้าซิ่นผ้ายสีคล้ำๆ นำเงินเข็มลวดลายตามยาวเส้นเล็กๆ ตัวผ้าซิ่นสั้นจึงมีการต่อส่วนหัวและตีนซิ่น (เชิง) ส่วนหัวผ้าซิ่นเป็นผ้าฝ้ายทอด้วยมือนิยมใช้สีแดง ส่วนตีนซิ่นเป็นผ้าฝ้ายทอมือนิยมใช้สีคล้ำเหมือนผ้าซิ่นมีความกว้างประมาณ 2 ถึง 2.50 นิ้ว แต่ถ้าเป็นโอกาสทำบุญต่างๆ หรือโอกาสพิเศษ ผู้หญิงชาวเขื่อนจะนิยมสวมเสื่อไหมสีดำคู่กับผ้าซิ่นไหมลายมัดหมี่ลวดลายใหญ่เด่นชัด แต่ไม่นิยมสีฉูดฉาด นิยมสีเขียวเข้ม แดงเข้ม น้ำเงินเข้ม ส่วนหัวของผ้าซิ่นเป็นผ้าฝ้ายทอมือสีแดง ตีนซิ่นนิยมเย็บต่อด้วยผ้าไหมทอมือลายมัดหมี่ดอกเล็กกว่าลายมัดหมี่ที่ตัวซิ่น ตีนซิ่นที่ใหญ่กว่าปกติชาวเขื่อนจะนิยมใช้ในโอกาสพิเศษหรือโอกาสทำบุญ ซึ่งจะมีความกว้างประมาณ 4 ถึง 5 นิ้ว

ส่วนในเรื่องรูปแบบของเสื่อผ้า โดยทั่วไปผู้หญิงชาวเขื่อนนิยมเสื่อผ้าเป็นแบบคอกลม แขนกระบอก ด้านหน้าผ้าตลอดเย็บสาบเสื่อเล็กๆ ทั้งสองข้างแต่ไม่เกยทับกัน และไม่เจาะรั้งคุมกระดุมเสื่อทำจากกระดุมก้อนประมาณ 3-4 เม็ด ซึ่งเจาะรูไว้สำหรับร้อยไหมหรือด้ายสีสด ไม่มีการเย็บกระดุมติดตายตัว ถ้าทำนาหรือทำงานอื่นๆ จะสวมเสื่อไหมสีดำคู่กับผ้าซิ่นฝ้าย แต่ถ้าโอกาสงานบุญต่างๆ หรือโอกาสพิเศษจะนิยมสวมเสื่อไหมสีดำคู่กับผ้าซิ่นไหม ผู้ชายชาวเขื่อนนิยมสวมเสื่อเข้ตแขนยาวผ้าไหมสีดำย้อมมะเกลือ นุ่งผ้าโสร่งไหม มีผ้าขาวม้าไหมหรือด้ายสีสดเป็นลวดลายตารางมัดคาคที่เอว

ชาวเขื่อนบ้านใหญ่เมื่อสมัย 30 ปีก่อนนั้น ยังนิยมทอผ้าไว้ใช้กันเองทุกครัวเรือน แต่ในปัจจุบันได้ลดน้อยลงแล้วเหลือเพียงบางบ้านเท่านั้นที่ยังทอผ้าไว้ใช้เองอยู่หรือทอผ้าไว้เพื่อขายให้เพื่อนบ้านในหมู่บ้าน โดยมากถ้าชาวบ้านบ้านไหนไม่ได้ทอผ้าไว้ใช้เองก็จะไปจ้างบ้านหลังที่ยังทอผ้าอยู่ให้ทอให้และเมื่อชาวบ้านซื้อเสื่อใหม่จากบ้านที่รับทอมาแล้วก็มักจะนำมาย้อมมะเกลือเองที่บ้าน แต่ในปัจจุบันนี้ชาวเขื่อนบ้านใหญ่ไม่แต่งกายเหมือนเช่นในสมัยก่อนแล้ว โดยชาวบ้านให้เหตุผลว่าปัจจุบันผ้าไหมมีราคาแพง ชาวบ้านจึงมักเก็บเสื่อไหมย้อมมะเกลือไว้ใช้แต่ในงานที่สำคัญๆหรือไว้ใช้สวมใส่ไปวัดในวันที่มีงานบุญแทน ส่วนการแต่งกายที่พบเห็นในปัจจุบันของชาวเขื่อนบ้านใหญ่นั้น ชาวบ้านจะซื้อเสื่อสำเร็จรูปจากร้านขายเสื่อแถวตลาดมาสวมใส่ ส่วนผ้าถุงก็ซื้อผ้าถุงสำเร็จรูปจากตลาดหรือทางเกงมาสวมใส่แทน แต่เมื่อถึงประเพณีที่สำคัญๆ ชาวบ้านก็จะนำเสื่อไหมย้อมมะเกลือกับผ้าถุงไหมออกมาสวมใส่แทนเสื่อผ้าที่ซื้อหามาจากตลาด และถ้าบ้านไหนไม่มีเสื่อไหมย้อมมะเกลือก็จะสวมใส่เสื่อมะฮ่อมแทนในวันงานที่สำคัญๆ

รูปที่ 17. ผ้าไหมย้อมมะเกลือ

รูปที่ 18. ลูกมะเกลือ

งานพระยากตะศิลารำลึก

ดังที่กล่าวไปแล้วในตอนต้นว่างานพระยากตะศิลารำลึกนี้เป็นประเพณีที่สำคัญของชาวเขม่อีกประเพณีหนึ่งในช่วง 29 ปีที่ผ่านมา ชาวเขม่อในอำเภอราษีไศลและชาวเขม่อจากที่ต่างๆ จะเดินทางมาร่วมงานประเพณีนี้กันเป็นประจำทุกปี ซึ่งงานประเพณีนี้เป็นงานที่ทางรัฐได้ร่วมกันจัดขึ้น ฉัตรชัย (สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2552) เป็นเจ้าหน้าที่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคงให้เหตุผลในการจัดงานนี้ขึ้นว่า งานพระยากตะศิลารำลึกนี้ จัดขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งเมือง เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นด้วย โดยก่อนที่จะถึงวันงาน บวงสรวงเจ้าหน้าที่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคงจะเชิญผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานประเพณีนี้มาประชุม เพื่อแบ่งหน้าที่ของงานและวางแผนการดำเนินการทางด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงาน บวงสรวงพระยากตะศิลาก่อนที่จะถึงวันงานเป็นประจำทุกๆ ปี

นอกจากนี้ วิทิต กตะศิลา (สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2552) ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการทำพิธีบวงสรวงพระยากตะศิลา ยังได้เล่าถึงการจัดงานนี้ขึ้นมาว่า ที่จัดงานนี้ขึ้นมันมีแก่นที่สำคัญคือ เพื่อจะได้อนุรักษ์การประกอบพิธีบวงสรวงพระยากตะศิลา การเซ็งสะใน การเป่าปี่สะใน ให้เยาวชนคนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไปและงานประเพณีนี้ยังมีคุณค่าที่สำคัญเพื่อสอนให้ทุกคนรู้จักเกื้อกูล รู้จักการเสียสละ สามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งเสริมคนรุ่นหลังให้มีคุณธรรม เพื่อแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของชาวเขม่อและเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นด้วย โดยในงานประเพณีนี้นอกจากพี่น้องชนเผ่าเขม่อในอำเภอราษีไศลแล้วยังมีพี่น้องชนเผ่าเขม่อจากที่ต่างๆ

เดินทางมาร่วมงานด้วยเป็นประจำทุกปีและอาจารย์วิฑิตยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า งานประเพณีนี้
นี้ต่างกับอดีต ในปัจจุบันประเพณีนี้มันมีการประยุกต์และปรับเปลี่ยนไปแล้ว

ในส่วนของรูปแบบงานนั้น พวกรูปแบบพิธีกรรม เครื่องเซ่นไหว้จะไม่มีอะไรที่แตกต่างจาก
อดีต จะต่างกันตรงที่ในปัจจุบันนี้ได้กำหนดให้อาจารย์วิฑิต กตะศิลาเป็นผู้ทำพิธีในงานและพ่อ
ใหญ่ กิตติ วรรณวงษ์เป็นผู้เป่าสะโนในงานเท่านั้น นอกนั้นรูปแบบของงานในพิธีจะเหมือนกันกับ
ในอดีต

ส่วนด้านที่เป็นแก่นของประเพณีจะมีความแตกต่างกันตรงที่ในอดีตจะจัดงานนี้ขึ้นเพื่อให้
ผู้ร่วมงานรู้จักความสามัคคีและเคารพบรรพบุรุษ แต่ในปัจจุบันงานนี้จัดขึ้นมาเพื่อให้เป็นแหล่ง
เรียนรู้ของชุมชน นำคุณค่าไปใช้ในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่น เพื่อสืบ
สานพิธีกรรมบวงสรวงของท้องถิ่นชุมชนและสืบทอดศิลปะดนตรีพื้นบ้านการเป่าสะโน ให้ลูกหลาน
ได้สืบสานต่อไป

ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ที่ในปัจจุบันปี พ.ศ. 2552 ได้จัดงานพระยากตะศิลารำลึกให้แตกต่างจาก
ในอดีตเพราะต้องการให้คนรุ่นหลังสืบทอดวัฒนธรรมต่อไป ซึ่งคนรุ่นหลังในช่วงปี พ.ศ. 2552 นี้ มี
น้อยมากที่หันมาให้ความสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับชนเผ่าของตนเองและให้ความสนใจในศิลปะ
พื้นบ้านของตน ดังนั้นผู้ที่จะร่วมกันจัดงานนี้ขึ้นจึงต้องการที่จะให้ผู้คนได้สืบสานประเพณีสิ่งเหล่านี้
ต่อไป โดยเห็นได้จากวิชาเรียนของโรงเรียนราชสีไศลหรือโรงเรียนเมืองคองที่ในปัจจุบันได้เพิ่มการ
เรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวกับท้องถิ่นของเรามากขึ้น โดยมีวิชาประเพณีและวัฒนธรรมของชนชาว
เยอ ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ซึ่งอาจารย์ในโรงเรียนราชสีไศลบอกว่าหลักสูตรวิชาเรียนนี้จัดทำขึ้นมา
เพื่อให้รู้ว่าชนเผ่าเยอเป็นยังไง มีวัฒนธรรมของตนเองเป็นอย่างไร และยังให้เด็กๆเขียนเรื่องราว
เกี่ยวกับหมู่บ้านเยอมานำเสนอหน้าชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในชั้นเรียนด้วย
และนอกจากเพิ่มหลักสูตรวิชาท้องถิ่นของเราแล้วที่โรงเรียนราชสีไศลยังได้จัดทำห้องแสดงเครื่องมือ
ทำมาหากินหรือสิ่งของที่เป็นเครื่องใช้ของชนเผ่าเยอในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยให้เด็กๆที่อยู่ใน
หมู่บ้านรวบรวมหรือหามาจากในหมู่บ้านของตนเองเพื่อนำมาแสดงให้เด็กๆในโรงเรียนหรือผู้ที่มี
ความสนใจได้เข้ามาศึกษา

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในตอนต้นว่า งานบวงสรวงพระยากตะศิลานั้น เป็นงานที่ชนเผ่าเยอ
ในอำเภอราชสีไศลได้ร่วมกันจัดงานขึ้นและได้เชิญชวนพ่อแม่พี่น้องชาวเยอในอำเภอราชสีไศลและพี่
น้องชาวเยอจากที่ต่างๆ ให้มาร่วมงานกัน งานประเพณีนี้จึงถือเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ของชาวเยอทุกปี

ซึ่งในปี พ.ศ.2552 นั้นงานประเพณีนี้ตรงกับวันที่ 8-9 กุมภาพันธ์ 2552 โดยปีดังกล่าวได้จัดงาน พระยากระตาศิลารำลึกขึ้นถึง 2 วัน คุณฉัตรชัย (สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2552) เป็นเจ้าหน้าที่ที่ องค์การบริหารส่วนตำบล ได้เล่าให้ฟังว่า ในบางปีจะมีการจัดงานวันเดียวคือไปจัดงานบวงสรวงที่ ศาลพระยากระตาศิลาเลย แต่บางปีก็มีการจัดงานขึ้นทั้ง 2 วัน คือ วันที่จะนำขบวนแห่เข้าไปแห่ในตัว เมืองอำเภอราชสีไศล กับวันที่ไปจัดงานบวงสรวงที่ศาลพระยากระตาศิลาที่วัดเมืองคงโคก ซึ่งการจัด งานในแต่ละปีนั้นขึ้นอยู่กับทางองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคงว่าจะมีงบประมาณในการจัดงาน ได้กี่วัน เพราะการจัดงานในแต่ละปีจะมีการใช้เงินเป็นจำนวนมาก ทั้งค่าวงดนตรีไปงกลางที่มา แสดงในงาน ค่าชุดเสื้อผ้า ค่าทำหม ค่าแต่งงานนางรำ และเงินรางวัลจากการจัดประกวดสะโน และการเป่าแคน ดังนั้นในแต่ละปีจึงมีการจัดงานแตกต่างกันเพราะเงินที่ใช้ในการจัดงานในแต่ละ ปีนั้นจะขึ้นอยู่กับงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคงว่าในปีนั้นมีงบประมาณในการ จัดงานเท่าไร

ลำดับขั้นตอนในพิธีกรรม

งานพิธีพระยากระตาศิลารำลึกในแต่ละปีจะใช้ระยะเวลาในการจัดงานแตกต่างกัน ในปี พ.ศ. 2552 จัดงานนี้ขึ้น 2 วัน โดยกำหนดให้วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2552 จัดงานขบวนแห่เรือจำลอง อันเชิญพระยากระตาศิลาแห่รอบอำเภอราชสีไศล วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2552 ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือน 3 (วันมาฆบูชา) จะทำพิธีบวงสรวงพระยากระตาศิลารำลึกที่ศาลพระยากระตาศิลาตรงวัดเมืองคงโคก โดยมีรายละเอียดของการประกอบพิธีกรรมทั้ง 2 วันดังนี้

พิธีกรรมในวันแรก

กิจกรรมในวันแรกเริ่มขึ้นประมาณเช้าตรู่ของวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2552 ชาวบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานต่างทยอยกันเดินทางมาวัดกลางซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของขบวนแห่ (วัดกลาง ที่ว่านี้จะตั้งอยู่ติดกับถนนบริหารซึ่งตัววัดนี้จะตั้งอยู่ก่อนที่จะถึงบ้านใหญ่) ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าทุกคนที่มาร่วมงานหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใส พร้อมกับยกมือไหว้และทักทายกันอย่างสนิทสนม ภายใน บริเวณวัดจะมีขบวนเรือ ขบวนนางรำเซิ้งสะโน และชาวบ้านที่จะมาร่วมกันเดินขบวนมาตั้งขบวน เตรียมตัวกันที่ภายในบริเวณวัดนี้ ซึ่งผู้ที่มาร่วมงานขบวนแห่แต่งตัวด้วยชุดชนเผ่าเยอทั้งหมด คือ ผู้หญิงจะสวมเสื้อย้อมมะเกลือแขนยาวสีดำและนุ่งผ้าถุง ส่วนผู้ชายจะใส่เสื้อสีดำย้อมมะเกลือกับ สวมกางเกง แต่ถ้าเป็นคนที่มีอายุจะสวมใส่ผ้าถุงที่นำมาทำเป็นสโร่งแทนกางเกง ชาวบ้านที่มา ร่วมงานต่างจับกลุ่มนั่งคุยกันหรือยืนหลบแดดอยู่ตามบริเวณร่มไม้ เด็กๆที่เป็นนางรำจากโรงเรียน ราชสีไศลต่างพากันวิ่งเล่นภายในบริเวณวัดอย่างสนุกสนาน ส่วนเจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วน

ตำบลเมืองคองที่เป็นผู้ร่วมกันจัดงานนี้ต่างพากันเตรียมความพร้อมและเตรียมริ้วขบวนว่าจะให้ ขบวนไหนเริ่มออกเดินก่อน เมื่อชาวบ้านและผู้ร่วมเดินขบวนมาพร้อมเพียงและถึงเวลาที่ขบวน แห่งจะออกเดินจะมีการทำพิธีก่อนที่ขบวนแห่งจะเริ่มดังนี้

เมื่อถึงเวลาก่อนที่ขบวนแห่งจะเริ่มได้มีการเชิญพระที่วัดกลางมาเป็นผู้ทำพิธีเจิมที่ หัวเรือและนำน้ำมนต์ไปประพรมที่หัวเรือและประพรมชาวบ้านกับผู้ที่มาพร้อมขบวนแห่งในครั้งนี้ ซึ่ง ในขณะที่มีการประพรมน้ำมนต์นั้นผู้ใหญ่บ้านของบ้านใหญ่ก็จะเป่าสะในขณะทำพิธีด้วย ชาวบ้าน เด็กนักเรียน และผู้ที่มาพร้อมขบวนแห่งต่างก็นั่งคุกเข่าประนมมืออยู่ที่พื้นเพื่อรอพระมาประพรม น้ำมนต์ เมื่อพระท่านเดินประพรมน้ำมนต์ให้ชาวบ้านบริเวณขบวนแห่งแล้ว จากนั้นจะมีการจุดธูป บอกกกล่าวตรงบริเวณหัวเรือ ซึ่งบริเวณหัวเรือจะมีเครื่องเซ่นไหว้ตั้งอยู่ โดยเครื่องเซ่นไหว้จะประกอบ ไปด้วย กล้วย มะพร้าว น้ำเปล่า และพานบายศรี เมื่อจุดธูปเซ่นไหว้แล้วจะมีการเป่าสะในประกอบ กับเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีกครั้ง ขบวนแห่งก็เริ่มออกเดินจากหน้าวัดกลางเข้าไปในตัวตลาด โดยใน ขบวนแห่งประกอบด้วยตำแหน่งต่างๆดังนี้

- รถนำขบวนแห่งคันแรก บนรถคันนี้จะมีอาจารย์บรรจบกับอาจารย์วาสนานั่งพูด ผ่านเครื่องขยายเสียงบอกเล่าถึงการอพยพมาของพระยากตะศิลา บอก กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวเยอ และกล่าวเชิญชวนพ่อแม่พี่น้องในอำเภอมาร่วมงาน ซึ่งอาจารย์วาสนาจะเป็นผู้พูดภาษาเยอส่วนอาจารย์บรรจบจะเป็น ผู้แปลภาษาเยอเป็นภาษาไทยอีกที
- ป้ายงานพระยากตะศิลารำลึกประจำปี 2552
- ป้ายประเพณีการแห่เรือเซ็งสะไน โดยผู้ถือป้ายเป็นคนที่ทำงานในองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคอง
- ริ้วขบวนธงชาติ
- ขบวนนางรำเซ็งสะไนซึ่งเป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4- 6 จากโรงเรียน ราชสีไศล
- ขบวนเรือจำลองของพระยากตะศิลาโดยมีฝีพายพายเรือตามจังหวะและมี นายอำเภอรองราชสีไศล ท่านเพิ่มศักดิ์ ฌวีรัตน์ นั่งอยู่บริเวณตรงกลางลำเรือซึ่ง ถือเป็นการจำลองเหตุการณ์พระยากตะศิลาพาผู้คนอพยพมา
- วงดนตรีสะไน
- ขบวนรถจำลองรูปภาพพระยากตะศิลาและรูปภาพจำลองเรือที่ล่องในแม่น้ำ ขณะพาผู้คนอพยพมา
- ขบวนนักเรียนและชาวบ้านที่เป็นอาสาสมัครแต่งกายด้วยชุดชาวเยอ

- ขบวนนางรำเชิงสะพานจากกลุ่มอาสาสมัคร
- วงดนตรีสะพานเปิดท้ายขบวน

ในการแห่ไปรอบๆอำเภอราชสีห์ไศลนั้น อาจารย์บรรจบกับอาจารย์วาสนาจะพูดผ่านเครื่องขยายเสียงบอกเล่าถึงการอพยพมาของพระยาตากะศิลา บอกกล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของชาวเยอ และกล่าวเชิญชวนพ่อแม่พี่น้องในอำเภอราชสีห์ไศลให้มาร่วมงานตลอดเวลา โดยอาจารย์วาสนาจะเป็นผู้พูดภาษาเยอส่วนอาจารย์บรรจบจะเป็นผู้แปลภาษาเยอเป็นภาษาไทยเพื่อให้ชาวบ้าน ร้านค้าตลาดเข้าใจว่าที่อาจารย์วาสนาพูดหมายถึงอะไร ระหว่างที่ขบวนแห่หยุดเดินเป็นระยะๆ จะมีการแสดงเชิงสะพานตลอดทางที่ขบวนแห่ผ่านไปโดยจะหยุดทำการแสดงเป็นที่ๆไป เริ่มจากแสดงที่หน้าวัดกลางตอนเริ่มขบวนและมาหยุดแสดงอีกครั้งตรงหน้าตลาดข้างที่ว่าการอำเภอราชสีห์ไศลและจะหยุดแสดงบริเวณถนนเส้นการค้าของอำเภอราชสีห์ไศลเป็นระยะๆ ชาวบ้านในอำเภอราชสีห์ไศลต่างให้ความสนใจและออกมาเฝ้าดูการรำเชิงสะพานตลอดทางที่ขบวนแห่ผ่านไป

ชาวบ้านที่มาร่วมในขบวนแห่ก็มีท่าทางที่สนุกสนาน ชาวบ้านต่างพากันพ้อนรำประกอบเสียงดนตรีจากวงสะพานไปตลอดทาง เมื่อขบวนแห่ไปถึงที่ทำการเทศบาลก็จะเลี้ยวขวาเพื่อเดินทางไปยังที่องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคง ซึ่งที่นี่จะถือเป็นจุดสุดท้ายที่ขบวนแห่จะเดินทางไป ในระหว่างทางที่ขบวนแห่ผ่านไปยังที่ต่างๆนั้น ชาวบ้านและร้านค้าต่างๆต่างก็ให้ความสนใจออกมาเฝ้าดูขบวนแห่และการรำเชิงสะพานตลอดทั้งทาง เมื่อขบวนแห่เข้าไปยังที่องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคงพิธีการแห่ขบวนสำหรับวันนี้ก็ถือว่าเสร็จสิ้น ผู้ที่มาร่วมในงาน ชาวบ้าน และเด็กนักเรียนต่างพากันทยอยเดินทางกลับบ้าน ซึ่งบริเวณหน้าที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคงจะมีผู้ปกครองมาเฝ้ารับเด็กๆกลับบ้านกัน ส่วนเจ้าหน้าที่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคงก็จะนำเรือจำลองที่ใช้ในพิธีวันนี้ไปเก็บไว้ในโรงเก็บ พุ่มนี้จะได้เคลื่อนย้ายไปไว้ยังบริเวณศาลพระยาตากะศิลาที่วัดเมืองคงโคกเพื่อใช้ในงานพิธีบวงสรวงต่อไป เมื่อผู้มาร่วมงานทยอยกันกลับบ้านจนหมดงานพิธีวันนี้ก็ถือว่าสิ้นสุดลง

รูปที่ 19. พระกำลังทำพิธีเจิมที่หัวเรือจำลอง

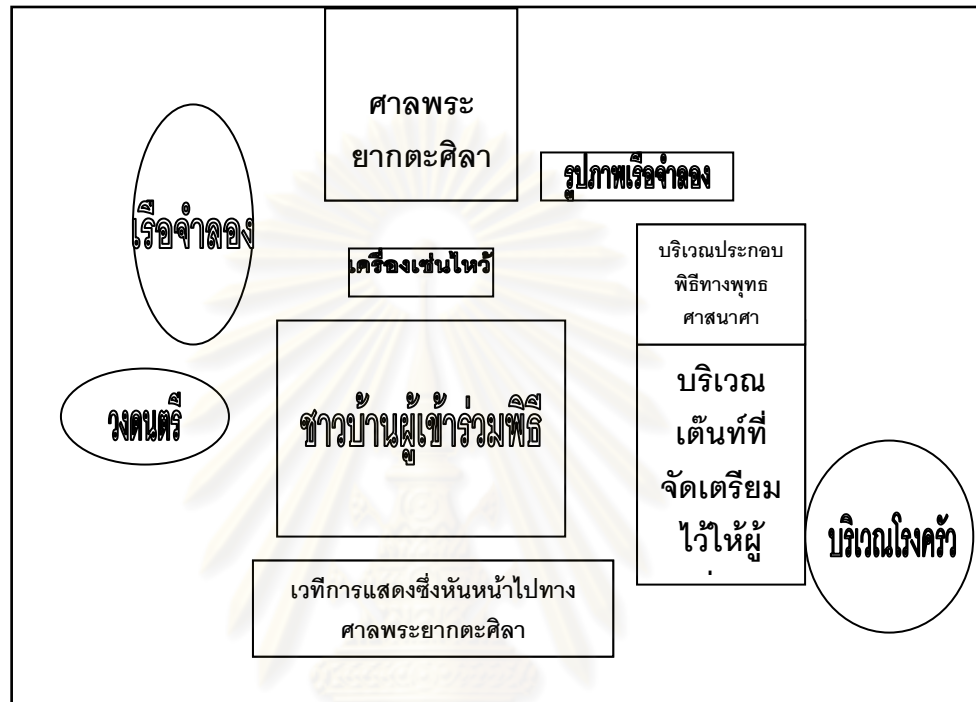

รูปที่ 20. เรือจำลองที่ใช้แห่ในงาน

พิธีกรรมในวันที่สอง

สำหรับงานพิธีกรรมในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2552 นั้น เป็นงานบวงสรวงที่จัดขึ้นที่ศาลพระยากตะศิลา ซึ่งศาลนี้ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดเมืองคง งานในวันนี้จะเป็นการทำพิธีบวงสรวงหน้ารูปปั้นของพระยากตะศิลา ซึ่งภายในบริเวณที่จัดงานนั้นจะมีการตั้งเต็นท์ไว้ให้ชาวบ้านได้เข้าไปนั่งขณะทำพิธีและเพื่อดูการแสดง บริเวณข้างๆเต็นท์ได้จัดเป็นโรงครัวให้ชาวบ้านไว้ทำอาหารถวายพระและเลี้ยงแขกที่มาภายในงาน ตรงบริเวณโรงครัวจะมีชาวบ้านมาช่วยกันเตรียมอาหารเพื่อไว้ถวายให้กับพระ หรือบางคนนำกับข้าวใส่ปิ่นโตมาก็นำอาหารมาจัดใส่จานเตรียมไว้ถวายพระในบริเวณนี้ บริเวณที่จัดงานพิธีมีการตั้งเวทีแสดงขึ้นโดยหันหน้าเข้าไปตรงกับหน้าศาลพระยากตะศิลา เวทีนี้ตั้งขึ้นมาเพื่อแสดงโปงลางและเพื่อแข่งประกวดการเป่าสะโนกับเป่าแคนเพื่อเป็นการสักการะบูชา

พระยากตะศิลา บริเวณข้างศาลพระยากตะศิลาได้มีการนำรูปวาดจำลองเหตุการณ์การอพยพมาตั้ง
 ถิ่นฐานของพระยากตะศิลาและนำเรือจำลองที่ใช้แห่ไปรอบอำเภอรราชสีมาใต้เมื่อวานมาตั้งไว้บริเวณ
 ข้างๆ ศาลพระยากตะศิลาอีกด้านด้วยเช่นกัน

รูปที่ 21. แสดงตำแหน่งภายในงานบวงสรวงพระยากตะศิลา

เครื่องเซ่นไหว้ที่ใช้ในการบวงสรวงนั้น ประกอบไปด้วย หัวหมูสุก 1 หัว ไก่สุก 1 ตัว ปลานิลหนึ่งสุก 1 ตัว ข้าวเหนียว 1 กระจิบ ก๋วยสุก 1 หวี ผลไม้ อาทิเช่น แอปเปิ้ล ส้ม และองุ่น ของหวาน อาทิเช่น ลอดช่อง ขนมชั้น ขนมตาล เป็นต้น น้ำเปล่า 1 แก้ว พานบายศรี พานพุ่มดอกไม้ 2 พาน แจกันดอกไม้ 2 อัน พวงมาลัย 2 พวง และเครื่องดนตรีสะโนะ สิ่งของทั้งหมดเหล่านี้ผู้จัดงานจะนำมาตั้งไว้ที่โต๊ะตรงบริเวณหน้าศาลของพระยากตะศิลาเพื่อนำมาใช้ทำพิธีเซ่นไหว้

รูปที่ 22. เครื่องเซ่นไหว้พระยาทตะศิลา

ในช่วงเช้าก่อนที่พิธีการจะเริ่มขึ้นนั้น วิฑิต กตะศิลา(สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2552) ซึ่งใช้เครื่องแต่งกายแบบพราหมณ์และเป็นผู้ทำพิธีในวันนี้ได้เล่าให้ฟังเกี่ยวกับเรื่องศาลพระยาทตะศิลาว่า

“ศาลที่เห็นอยู่นี้ ผมพาพี่น้องสร้างศาลขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2544 เมื่อก่อนสร้างเป็นแค่รูปปั้นและก็สร้างอะไรเป็นที่บัง เป็นสังกะสี พอมันเก่าแล้วก็สร้างศาลใหม่ ปัจจุบันสร้างใหม่ยังไม่สมบุญเพราะป้ายก็ยังไม่ได้ปัก คนไปเห็นก็ เอ๊ะ ศาลอะไรไม่มีชื่ออ่าน”

รูปที่ 23. ศาลพระยาทตะศิลา

เมื่อถึงเวลาประมาณ 09.00 น. ขบวนนางรำ ที่เป็นกลุ่มแม่บ้านตำบลเมืองคงได้ตั้งแถวบริเวณหน้าวัดแล้วเดินทางเข้ามาภายในวัดเมืองคง ด้านหลังของขบวนนางรำจะมีชาวบ้านที่แต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านของชาวเขมเดินทางเข้ามาร่วมงานในบริเวณวัดด้วย ผู้มาร่วมงานบางคนหิ้วปิ่นโตในมือพร้อมจูงลูกจูงหลานมาร่วมงานด้วย ชาวบ้านบางคนก็จับกลุ่มเดินคุย

กันตามหลังขบวนแห่นางรำมา เมื่อขบวนนางรำเข้ามาถึงบริเวณงาน งานบวงสรวงก็ยังไม่ได้เริ่มขึ้น ชาวบ้านที่มาในงานต่างพากันมานั่งรอภายในบริเวณเต็นท์ที่จัดเตรียมไว้ให้ บางคนก็นำเสื่อมาปูนั่งกับพื้นหน้าศาลพระยาโกตะศิลา บางคนก็นำอาหารใส่ปิ่นโตมาถวายพระก็จะนำอาหารไปจัดใส่จานเตรียมไว้ถวายพระตรงบริเวณโรงครัว ส่วนรอบๆ บริเวณงานจะมีรถลูกขึ้น รถขายน้ำ รถขายไอศกรีม และร้านขายต้นไม้ มาวางขายเรียงรายกัน

เมื่อประธานในพิธี ท่านปวีณ แซ่จิ่ง ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดศรีสะเกษเดินทางมาถึง งานในพิธีจึงเริ่มขึ้น โดย อ.วิฑิต กตะศิลาซึ่งแต่งตั้งเป็นพรามณ์จะเป็นผู้ทำพิธีกล่าวเปิดงาน แล้วพ่อใหญ่กิตติ วรรณวงศ์ จะเป่าสะในเป็นการเริ่มเปิดงาน ประธานในพิธีจะจุดธูปเทียนปักไว้ที่ตรงโต๊ะเครื่องเช่นไหว้ จากนั้นอาจารย์วิฑิตจะเป่าแคนอีกครั้ง แล้วจึงกล่าวคำบวงสรวงอัน เชิญดวงวิญญาณพระยาโกตะศิลาและเทพยดาทั้งหลายมาที่แห่งนี้ เพื่อรับเอาเครื่องบวงสรวงสังเวย

“ในงานวันนี้ เรามาร่วมรำลึกถึงท่านพระยาโกตะศิลาและเหล่าบรรพบุรุษผู้ได้เคยสร้างบ้านแปลงเมือง ตั้งแต่อดีตเจริญเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ณ. วันนี้ วันนี้เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันเพ็ญเดือน 3 วันมาฆบูชา ตามกำหนดการที่ท่านพ่อเมืองเดิม คือ นายสมหมาย จัตตธอง ได้กำหนดเอาวันเพ็ญเดือน 3 เป็นวันทำบุญให้ลูกหลาน พระยาโกตะศิลาได้ระลึกถึงท่าน ณ. โบราณสถานแห่งนี้ ดังนั้นตัวข้าพระพุทธเจ้าจึงได้นำเครื่องสักการะ สังเวย ทั้งหลาย ทั้งปวง มาจัดเตรียมตั้งไว้ดังนี้ ขอเชิญดวงวิญญาณเจ้าปู่ พระยาโกตะศิลา ผู้บริหารบ้านเมือง อดีตนายอำเภอราชสีเสลดทุกท่าน ตั้งแต่ท่านแรกจนถึงผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ขอให้โปรดทราบ ขอเทพผู้สถิตที่สถานแห่งนี้ที่ได้กล่าวถึงมานั้น ให้ช่วยบอกกล่าว ว่า พวกเราจะปฏิบัติหน้าที่ตามที่ตนมี พัฒนาตนเองและประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง... ฯลฯ”

ในขณะที่กล่าวอันเชิญดวงวิญญาณพระยาโกตะศิลาและเทพยดาทั้งหลาย ชาวบ้านหรือผู้ที่มาร่วมงานกันในวันนี้ต่างพากันลุกขึ้นยืนพร้อมทั้งประนมมือขึ้นและกล่าวตามอาจารย์วิฑิต บรรยากาศของงานในช่วงนี้ทำให้รู้สึกถึงความเคารพ ความเชื่อ ของชาวบ้านที่มีต่อพระยาโกตะศิลา หลังจากนั้นจึงมีการเป่าสะในโดยพ่อใหญ่กิตติ วรรณวงศ์ร่วมกับเครื่องดนตรีพื้นบ้านอื่นๆ เพื่อเป็นการบอกกล่าวบรรพบุรุษในการถวายเครื่องบวงสรวงสักการบูชา รำลึกถึงพระยาโกตะศิลา

ลำดับต่อไป มีการประกอบพิธีทางพุทธศาสนา (พิธีสงฆ์) ประทานในพิธี จะเป็นผู้จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ชาวบ้านที่มาร่วมงานจะกล่าวคำบูชา พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งในลำดับขั้นของพิธีทางสงฆ์นั้นจะมีการถวายสังฆทานและถวายปัจจัยด้วย หลังจากนั้นจึงมีการถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์

หลังจากเสร็จสิ้นพิธีการทางสงฆ์ นางรำจะออกมารำเซิ้งสะโน นางรำจะแต่งกายด้วยเสื้อแขนยาวสีดำ พาดผ้าสไบซึ่งเป็นลายพื้นบ้านของชนเผ่าเยอ และสวมใส่ผ้าซิ่นสีเขียว ส่วนเครื่องประดับที่สวมใส่จะมีดอกไม้ปักผม ตุ่มหู สร้อยคอ และเข็มขัดเงินคาดที่เอว นางรำเหล่านี้จะออกมาทำการรำเซิ้งสะโนซึ่งเป็นการฟ้อนประกอบจังหวะการเป่าสะโนและเครื่องดนตรีพื้นบ้านอื่นๆ ประกอบกัน การรำเซิ้งสะโนนั้นอาจารย์วาสนาเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นพิธีกรในวันนี้และรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชาวเยอดีได้เล่าให้ฟังว่า การรำเซิ้งสะโน ไม่มีท่ารำโบราณ เคยเห็นแต่คนแก่ๆ เขารำ ยกมือขึ้นมารำ มีการย่อตัวไปมา ไม่มีแบบแผน ส่วนมากเป็นการรำคล้ายกับการเข้าทรง จะมีการยกมือขึ้นลง ไม่มีท่ารำที่สวยงาม มีมาแต่สมัยโบราณแล้ว แล้วไม่มีภาษาที่กำหนดเรียกชื่อท่ารำดังกล่าว แต่มีการบอกท่าตามลักษณะของบรรยากาศและสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ท่าคู่มึง ท่าดีใจ ท่าพายเรือ เป็นต้น

นอกจากนี้ แก้ว (สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2552) ที่เป็นนางรำในงานพิธีบวงสรวงวันนี้ยังเล่าให้ฟังว่า ท่ารำที่เห็นนั้นเป็นท่าที่คิดขึ้นเองจะมีอาจารย์มาสอนให้ โดยการรำนั้นจะมีการนัดกันล่วงหน้าว่า ทำนี้บั้งหะก็ครั้ง ซึ่งจะซ้อมก่อนที่จะไปรำจริง การรำจะเน้นที่จังหวะของดนตรีสะโนเป็นสำคัญ คือจังหวะของกลองและเครื่องประกอบจังหวะซึ่งประกอบไปด้วย ฉิ่ง ฉาบ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะผู้เซิ้งไม่สามารถใช้เสียงสะโนมากำหนดเป็นท่ารำได้ เพียงแต่ใช้เสียงสะโนเป็นเสียงประกอบทำให้การรำหรือเซิ้งนั้นมีชีวิตชีวา และเกิดความเป็นเอกลักษณ์ของการเซิ้งสะโน

หลังจากการเซิ้งสะโนเสร็จสิ้นลง จะมีการถ่ายภาพของผู้ที่มีความสำคัญในงานบวงสรวงพระยาทตะศิลาให้กับนางรำหน้าศาลพระยาทตะศิลา หลังจากนั้นก็ให้ประชาชนผู้มาร่วมงานร่วมขึ้นไปจุดธูปปิดทองบุชารูปปั้นพระยาทตะศิลาที่บนศาล ชาวบ้านต่างพากันจูงลูกจูงหลานทยอยกันขึ้นไปจุดธูปและปิดทองที่บริเวณศาลพระยาทตะศิลาจนถึงช่วงบ่าย

รูปที่ 24. ภาพนางรำรำวงสรวง

รูปที่ 25.ชาวบ้านเปิดทองรูปปั้นพระยากตะศิลา

เมื่อเสร็จจากพิธีการต่างๆ ชาวบ้านจะนำเอาอาหารมาร่วมรับประทานกัน หลังจากนั้น การแสดงบนเวทีก็เริ่มขึ้น ซึ่งการแสดงต่างๆ ที่จัดมาในวันนี้ก็นำมาเพื่อสักการะบูชาพระยากตะศิลา งานบนเวทีเริ่มขึ้นประมาณช่วงเที่ยงโดยมีอาจารย์วาสนาเป็นผู้กล่าวเปิดงานเป็นภาษาไทย และได้เชิญชวนพ่อแม่พี่น้องให้ขึ้นมาร่วมการแข่งขันการเป่าสะโนและเป่าแคน ในช่วงแรกของงานนั้นจะมีการแข่งขันเป่าสะโนก่อน ซึ่งผู้ที่เข้าแข่งขันเป่าสะโนนี้มีหลายช่วงอายุ ตั้งแต่วัยสูงอายุนไป ถึงเด็กมัธยม การแข่งขันเป่าสะโนของผู้เข้าแข่งขันแต่ละคนได้สร้างความสนุกสนานครื้นเครงให้กับ ชาวบ้านที่มาร่วมงานในวันนี้มาก ชาวบ้านบางคนก็ลุกขึ้นมาฟ้อนรำ บางคนก็ลุกขึ้นมาเอาดอกไม้ไป ให้ผู้เข้าแข่งขัน ถ้าใครเป่าได้ถูกใจชาวบ้านบางคนก็จะนำเงินไปให้ผู้เข้าแข่งขันที่หน้าเวที บรรยากาศในงานวันนี้ ชาวบ้านต่างสนุกสนานกันมาก ปรบมือตามจังหวะเสียงเป่าสะโนหรือเสียง แคน ชาวบ้านบางคนตะโกนแซวกันไปมาเป็นที่สนุกสนาน

ในการแข่งขันต่างๆนั้นจะมีเจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคง อาจารย์วิฑิต กตะศิลา และพ่อใหญ่กิตติ วรรณวงษ์ เป็นกรรมการตัดสิน ผู้ที่ชนะจากการแข่งขันประเภทต่างๆ จะได้รับเงินรางวัลจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคงเป็นรางวัล เมื่อเสร็จจากการแข่งขันเป่าสะโน จะมีการแข่งขันเป่าแคนต่อ มีผู้ที่ให้ความสนใจลงแข่งเป่าแคนเป็นจำนวนมากเช่นกัน หลังจากการแข่งขันเสร็จสิ้นลงจะเป็นการแสดงโปงลางจากเด็กนักเรียนโรงเรียนราชสีไศลซึ่งสร้างความสนุกสนาน ให้กับชาวบ้านที่มาร่วมงานกันมาก หลังจากการแสดงต่างๆ สิ้นสุดลง ได้มีการมอบเงินรางวัลแก่ผู้ที่ ชนะการแข่งขันประเภทต่างๆ และประธานในพิธีได้ขึ้นมาบนเวทีเพื่อกล่าวปิดงานพระยากตะศิลา รำลึกในปีนี้ เมื่อพิธีการต่างๆ เสร็จสิ้นลงชาวบ้านต่างพากันแยกย้ายกลับบ้าน งานพิธีพระยากตะ ศิลารำลึกในปีนี้ก็ถือว่าสิ้นสุดลง

รูปที่ 26. การแข่งเป่าสะไน

รูปที่ 27. การแข่งเป่าแคน

กล่าวโดยสรุป ในอดีตนั้นไม่มีงานพิธีการบวงสรวงพระยาทศสิลา แต่งานประเพณีนี้ได้สร้างขึ้นใหม่เมื่อสมัยนายอำเภอสมหมาย ฉัตรทอง ซึ่งเป็นชาวเยอในอำเภอราชสีห์ไศล โดยจุดมุ่งหมายของการจัดงานนี้ขึ้นมาก็เพื่ออยากให้พี่น้องชาวเยอได้ระลึกถึงบรรพบุรุษ จึงได้ร่วมกันกับชาวบ้านสร้างรูปปั้นพระยาทศสิลาขึ้น แล้วให้คนเข้าทรงมาทำพิธีเข้าทรง แล้วสร้างรูปปั้นเหมือนพระยาทศสิลาขึ้นมาตามจินตนาการที่ร่างทรงบอก เมื่อสร้างศาลที่บริเวณวัดคงโคกแล้วท่านก็ได้กำหนดให้วันเพ็ญเดือน 3 ของทุกปีเป็นวันจัดงาน งานประเพณีนี้ได้มีมาประมาณ 29 ปี โดยรูปแบบของงานที่จัดก็ใกล้เคียงกับในอดีต จะต่างกันก็ตรงที่ในปัจจุบันนี้ทางรัฐได้พยายามที่จะส่งเสริมให้คนรุ่นหลังได้สืบสานวัฒนธรรมต่างๆต่อไป ไม่ว่าจะเป็นพิธีการบวงสรวง การเป่าสะไน การใช้ภาษาเยอ และการแต่งกาย เพื่อธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวเยอเอาไว้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 7

ความเป็นเอกในความหลากหลายทางชาติพันธุ์

อำเภอราชสีไศลจัดว่าเป็นอำเภอที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่หลากหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นคนส่วย คนลาว คนจีน และคนเยอ บางกลุ่มได้ปักหลักตั้งถิ่นฐานโดยอพยพทั้งครอบครัวเข้ามาหรือบางกลุ่มสร้างครอบครัวโดยการแต่งงานกับคนในพื้นที่ กลุ่มชนเหล่านี้ดำเนินวิถีชีวิตตามแบบวัฒนธรรมของตนเองมาช้านาน จนปัจจุบันพื้นที่แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ทางสังคมซึ่งแตกต่างจากสังคมอื่น คือ เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายวัฒนธรรม โดยมีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ใช้ชีวิตตามวัฒนธรรมของตนเองในสังคมเดียวกัน ทุกกลุ่มได้อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกันในอำเภอราชสีไศล จังหวัดศรีสะเกษ มีการติดต่อสัมพันธ์กัน ดำรงชีวิตร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัยทางสังคม เศรษฐกิจ ภายใต้พื้นที่ที่จำกัดและปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมเดียวกัน

กลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มีความแตกต่างกันในเรื่องของภาษาและประเพณี โดยชาวจีนจะมีภาษาจีนและประเพณีการไหว้เจ้าที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม ชาวลาว ชาวส่วยและชาวเยอจะมีประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ที่เหมือนกัน ส่วนสิ่งที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มคือเรื่องของภาษา ชาวลาวยีสานจะพูดภาษาลาวยีสาน ชาวส่วยจะพูดภาษาส่วย ชาวเยอจะพูดภาษาเยอ การใช้ภาษาจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึงความแตกต่างของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้มากที่สุด ส่วนบริเวณที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนเหล่านี้มีการกระจายอยู่รอบๆ อำเภอราชสีไศล ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในอำเภอราชสีไศลส่วนมากจะอาศัยอยู่บริเวณเขตตัวอำเภอและเปิดร้านค้าขายของบริเวณตลาดและบริเวณเส้นเศรษฐกิจของตัวอำเภอ ชาวลาวยีสานจะมีการตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่โดยรอบของอำเภอราชสีไศล ส่วนชาวเยอจะมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกับลำน้ำมูลและมีการกระจายอยู่บริเวณโดยรอบของอำเภอราชสีไศลเช่นเดียวกัน จากลักษณะการตั้งบ้านเรือนในละแวกใกล้เคียงกันทำให้กลุ่มชนทั้งสามกลุ่มมีการติดต่อสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการค้าขาย การไปโรงเรียน การไปติดต่อตามสถานที่ราชการ ธนาคาร โรงพยาบาล หรือการแต่งงาน

ความเป็นเอกในสังคมบ้านใหญ่

สังคมชาวเยอบ้านใหญ่ที่นี้นั้นจะใช้ภาษาเยอในการพูดคุยกัน แต่ก็มีบางครั้งที่พูดภาษาเยอปะปนกันกับภาษาลาวยีสานกับเด็กตัวเล็กๆในหมู่บ้าน จากการสอบถามมานั้นชาวเยอบ้านใหญ่จะบอกว่า ปกติชาวบ้านจะพูดภาษาเยอกันภายในหมู่บ้าน แต่ถ้าผู้ใหญ่พูดกับเด็กๆจะพูดภาษาลาวยีสานผสมกับภาษาเยอ เพราะเด็กๆรุ่นใหม่ๆในหมู่บ้านไม่ค่อยจะพูดภาษาเยอกันคือ

ฟังภาษาเยอเข้าใจบ้างแต่พูดไม่ได้ จะพูดได้เป็นบางคำเท่านั้น ส่วนเด็กบางคนที่อยู่ในครอบครัวพ่อกับแม่พูดภาษาเยอตั้งแต่ตอนเป็นเด็ก แต่พอโตขึ้นมาเริ่มเข้าเรียนที่โรงเรียนและไปเรียนปะปนกันกับเด็กจากหมู่บ้านอื่นๆ พวกเขา ก็หันไปใช้ภาษาลาวอีสานแทนภาษาเยอ จะใช้ภาษาเยอในชีวิตประจำวันน้อยมากและจะใช้ภาษาเยอภายในครอบครัวเท่านั้น

ช่วงวันที่ 10 สิงหาคม 2551 เป็นช่วงแรกที่ตัวผู้วิจัยได้เข้าไปในหมู่บ้านใหญ่ ชาวบ้านที่เห็นว่าเป็นคนแปลกหน้าเข้ามาในหมู่บ้าน เวลาชาวบ้านพูดคุยกับผู้วิจัยจะใช้ภาษาไทยกลาง เมื่อรู้ว่าฟังภาษาลาวอีสานเข้าใจก็พูดภาษาลาวอีสานปะปนกับภาษาไทยกลาง แต่เมื่อพวกเขาชาวบ้านใหญ่หันไปพูดกันเองจะพูดภาษาเยอกัน ซึ่งชาวบ้านอาจต้องการให้ผู้วิจัยฟังไม่เข้าใจว่าพวกเขาพูดคุยอะไรกัน จึงได้ใช้ภาษาเยอในการสื่อสาร ซึ่งตลอดการเก็บข้อมูลจะได้ยินชาวบ้านคุยกันเป็นภาษาเยอตลอดเวลาในช่วงที่ผู้วิจัยนั่งอยู่ด้วยหรือได้เข้าร่วมในงานพิธีกรรมต่างๆ แต่ถ้าชาวบ้านพูดกับเด็กตัวเล็กๆ ระดับชั้นประถมจะพูดภาษาเยอปนกันกับภาษาลาวอีสานแทน ซึ่งผู้วิจัยก็ได้ยินเด็กๆ ใช้ภาษาเยอเป็นบางคำเท่านั้นเช่น ถ้าจะเรียกคนที่เป่าไฟจะเรียก "ลอง" ตามด้วยชื่อในการสนทนา อย่างเช่น ถ้าน้องจะเรียกพี่สาวที่ชื่อวาด น้องก็จะเรียกว่า "ลองวาด" แต่ถ้าเป็นการลำดับเครือญาติที่ไม่ได้ใช้ในการสนทนาถ้าเป็นพี่จะเรียกว่า "ชาย" แต่โดยส่วนมากแล้วเด็กๆ ในหมู่บ้านจะใช้ภาษาลาวอีสานในการพูดคุยกับเพื่อนๆ ของเขาในหมู่บ้านมากกว่า

กล่าวโดยสรุป ภาษาเยอที่ชาวบ้านใช้สื่อสารกันภายในหมู่บ้านนั้นก็แสดงให้เห็นถึงความ เป็นเยออย่างหนึ่งที่ชัดเจน เพราะภาษาเยอเป็นภาษาที่ทำให้เห็นถึงความแตกต่างกับกลุ่มคนอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในอำเภอราชสีห์ไศลมากที่สุด

ความเป็นเยอกับการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์

ในสมัยก่อนชาวเยอบ้านใหญ่นิยมแต่งงานกันเองภายในหมู่บ้านหรือแต่งงานกับชาวเยอหมู่บ้านระแวกใกล้เคียง ยายอ่าได้เล่าให้ฟังว่า ปกติแล้วพ่อแม่จะเป็นคนจัดหาคู่ให้ถ้าเห็นว่ถึงเวลาสมควรก็ให้แต่งงานออกเรือนไป แต่โดยมากแล้วมักจะให้ลูกหลานแต่งงานกันเองกับคนภายในหมู่บ้าน เพราะที่ดินที่ใช้ทำมาหากินที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษจะได้ไม่ตกไปเป็นของคนอื่น แต่ก็มีชาวเยอในหมู่บ้านบางคนแต่งงานกับคนหมู่บ้านอื่นเช่นกัน

แต่ในปัจจุบันนี้การแต่งงานได้ต่างไปจากเมื่อก่อนคือ หนุ่มสาวถ้าชอบพอกันกับคนหมู่บ้านอื่นก็แต่งงานกันได้หรือแต่งงานกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ หรือไปแต่งงานกับคนต่างถิ่นก็ได้ พ่อ

แม่ไม่ได้ห้ามปราม ชาวเยอบางคนในบ้านใหญ่ก็แต่งงานกันเองในเครือญาติ เช่น หลานแต่งงานกับหลาน ซึ่งชาวเยอจะเรียกการแต่งงานแบบนี้ว่า “ลูกหมู ลูกหมามาแต่งงานกัน” ต้องมีการแก้เคล็ดโดยให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวกินรำ แต่โดยมากแล้วก็ไม่นิยมให้ลูกพี่ลูกน้องแต่งงานกันเองเพราะถือว่ามาจากตาวอดคนเดียวกัน แต่ถ้าหนุ่มสาวรักกันจริงพอกับแม่ก็ยินยอมให้แต่งงาน ชาวเยอบางคนแต่งงานแล้วก็ย้ายออกไปจากหมู่บ้าน บางคนแต่งงานแล้วก็พากันย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านใหญ่ ซึ่งชาวบ้านที่นี่ได้เล่าให้ฟังว่า ส่วนมากถ้าแต่งงานกับคนต่างถิ่นแล้วย้ายเข้ามาอยู่ เขาก็จะพูดภาษาเยอเป็น อยู่ไปซักพักเขาก็จะพูดภาษาเยอได้ ฟังภาษาเยอได้รู้เรื่อง และใช้ชีวิตทั่วไปมีรูปแบบการทำมาหากินเหมือนกันกับชาวเยอทุกอย่าง เช่น สามีของน้ำคำพองได้เล่าให้ฟังว่า ตัวน้ำเองเป็นเขมร ไม่ใช่เยอ บ้านเดิมอยู่ที่อำเภอกันทรลักษ์ แต่พอแต่งงานกับน้ำคำพองเลยย้ายมาอยู่ที่บ้านใหญ่ ตัวน้ำเองก็พูดภาษาเยอได้ ฟังเข้าใจ แรกๆก็ฟังไม่รู้เรื่องแต่พออยู่ไปซักพักก็ชินเองพูดได้เอง เดียวนี้พูดเยอเก่งกว่าชาวเยอบางคนอีก

ลูกชายของน้ำคำพองก็เป็นอีกคนที่แต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ ลูกชายของน้ำคำพองได้แต่งงานกับลูกสาวร้านค้าชาวจีนในตลาด หลังจากแต่งงานก็ย้ายเข้ามาอยู่ในเขตบริเวณบ้านใหญ่ มาเปิดร้านขายของชำอยู่ข้างโรงเรียนเมืองคง ภายในครอบครัวของลูกชายน้ำคำพองเขาจะใช้ภาษาลาวในการพูดคุยสื่อสาร ลูกสะใภ้ของน้ำคำพองได้เล่าให้ฟังว่า ตัวเขาเองฟังภาษาเยอพอรู้เรื่องและพูดภาษาเยอได้เป็นบางครั้งเท่านั้น ส่วนมากจะใช้ภาษาอีสานในการพูดคุยกับคนอื่น

นอกจากนี้ชาวบ้านยังเล่าให้ฟังอีกว่า ในช่วงระยะหลังนี้ ถ้าครอบครัวไหนแต่งงานกับคนลาวอีสาน โดยมากแล้วพวกเขา ก็จะชอบพูดคุยภาษาลาวอีสานกันในครอบครัว จะพูดภาษาเยอน้อยลง จะพูดภาษาเยอเฉพาะเวลาพูดคุยกับผู้ใหญ่ที่อาวุโสกว่า เช่น รุ่นปู่ ย่า หรือพูดภาษาเยอกับชาวบ้านในหมู่บ้านหรือกับคนที่คุยกับเขาเป็นภาษาเยอถึงจะตอบเป็นภาษาเยอ เลยทำให้เด็กที่เกิดมาไม่ค่อยได้ฝึกใช้ภาษาเยอเพราะในครอบครัวส่วนมากจะพูดภาษาลาวอีสานกันมากกว่า ทำให้เด็กรุ่นใหม่สมัยนี้พูดเยอกันน้อยลง และหันมาใช้ภาษาลาวอีสานมากขึ้น

ความเป็นเยอในสถานที่ราชการและโรงเรียน

การไปติดต่อสถานที่ราชการหรือไปติดต่อตามสถานที่ต่าง ๆ นั้น ชาวเยอที่บ้านใหญ่เล่าให้ฟังว่า โดยมากพวกเขาจะพูดภาษาไทยกลางก่อนกับคนที่ไม่รู้จกกัน ถ้าคนที่ทำงานอยู่ที่สถานที่ราชการตอบมาเป็นภาษาลาวอีสาน ชาวบ้านก็จะพูดภาษาลาวอีสานในการสื่อสารและส่วนมาก

จะใช้ภาษาลาวอีสานในการติดต่อกับบุคคลอื่นๆ นอกหมู่บ้าน แต่ถ้าเจอกับชาวเยอซึ่งทำงานในสถานที่ราชการและรู้จักกัน พวกเขา ก็จะสื่อสารกันด้วยการพูดภาษาเยอ

พลวัฒน์ นามสุข (สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2551) เป็นเจ้าหน้าที่ที่ทำงานที่ว่าการอำเภอ เล่าให้ฟังว่า โดยปกติเวลาชาวเยอมาติดต่อสถานที่ราชการจะพูดภาษาลาวอีสาน แต่พอหันไปพูดคุยกันเองกับคนที่มาด้วยกันจะพูดภาษาเยอ เวลามาติดต่อก็เป็นปกติไม่ได้โดนดูถูกเหยียดหยามอะไร แต่ถ้าเป็นสมัยก่อนชาวเยอก็ถือว่าด้อยกว่าชาวลาว และยังคงกล่าวอีกว่าชาวเยอที่บ้านใหญ่นั้นมีจุดแข็งอยู่ที่ “ความอดทน ขยัน ไม่มีหนี้” ซึ่งเป็นมุมมองของคนอื่นที่มักจะมองชาวเยอบ้านใหญ่แบบนี้

ซึ่งสอดคล้องกับ วาสนา กตะศิลา (สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2551) เคยเล่าว่า เมื่อก่อนนี้ชาวเยอก็ถูกมองว่าด้อยกว่าชาวลาว อาจจะเป็นที่การศึกษาเพราะเมื่อก่อนชาวเยอไม่ค่อยเรียนหนังสือ มีแต่ทำนา บางคนก็ขี้เกียจเรียน เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก็ไม่ได้เรียนต่อเพราะคิดว่าการเรียนคือ การต่อสู้ เลยไม่เรียนหนังสือต่อเพราะการทำมาหากินก็พอเพียงแล้ว แต่แท้จริงแล้วอาจจะเป็นที่ไม่ชอบเรียนหนังสือมากกว่า ชอบอยู่สบาย ไม่ต้องไปดิ้นรนมากเลยมาทำงานช่วยที่บ้านดีกว่า ซึ่งสิ่งนี้อาจจะทำให้ถูกมองว่าด้อยกว่าชาวลาว แต่ในระยะหลัง ชาวเยอมีโอกาสได้เรียนหนังสือสูงขึ้น เด็กรุ่นใหม่ในบ้านใหญ่ส่วนมากจะจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แทบจะทุกคนและมีโอกาสได้ทำงานรับราชการหรือมีโอกาสได้ทำงานในหน้าที่การงานที่ดีกว่าการทำนา เลยไม่ได้ถูกมองว่าด้อยกว่าลาวแล้ว เวลาไปไหนมาไหนถ้ามีคนถามว่าเป็นเยอหรือ ก็ตอบว่าคนเยอเพราะปัจจุบันนี้มีความเท่าเทียมกันหมดแล้ว

นอกจากสถานที่ราชการที่ชาวเยอต้องออกไปติดต่อแล้ว ยังมีโรงเรียนอีกสถานที่หนึ่งที่ชาวเยอจะต้องออกมาติดต่อสัมพันธ์และมีความเกี่ยวข้อง เด็กๆ เมื่อเข้าเรียนที่โรงเรียนแล้วส่วนมากเด็กๆ จะพูดภาษาลาวอีสานกัน เพราะเพื่อนๆ กับคุณครูที่โรงเรียนพูดภาษาลาวอีสานกัน พวกเขาเลยพูดตาม และเมื่อเจอเด็กๆ ในหมู่บ้านด้วยตัวเอง พวกเขาก็สื่อสารกันด้วยภาษาลาวอีสานไม่ได้พูดภาษาเยอ ซึ่งเด็กๆ ที่มาเรียนหนังสือก็ไม่ได้ปกปิดตัวเองว่าเป็นชาวเยอ เพียงแต่ไม่ค่อยพูดภาษาเยอเท่านั้น ผู้วิจัยได้ไปที่โรงเรียนราชสีมาซึ่งเป็นโรงเรียนระดับมัธยม ที่โรงเรียนนี้มีเด็กๆ จากหมู่บ้านใหญ่ได้มาเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนนี้กันหลายคน อาจารย์คนหนึ่งโรงเรียนได้เล่าให้ฟังว่า เด็กจากหมู่บ้านของชาวเยอมาเรียนเยอเพราะในอำเภอรราชสีมาหลายหมู่บ้านที่เป็นชาวเยอ และได้เรียกหาน้องแบงค์ซึ่งเป็นเด็กจากบ้านใหญ่ให้ออกมาหน้าห้องเรียนและได้ถามว่าเป็นชาวเยอใช่หรือเปล่า และให้พูดภาษาเยอให้ฟังหน่อย ซึ่งน้องแบงค์ไม่ได้ปฏิเสธความเป็น

ชาวเยอแต่ไม่ยอมพูดภาษาเยอให้ฟังและมีท่าทางที่เขินอายเพื่อนอยู่หน้าชั้นเรียน ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าเด็กๆในชั้นเรียนจะรู้ว่าใครเป็นชาวเยอหรือเป็นชาวลาวอีสานซึ่งก็ไม่ได้มีการล้อเลียนกันและกัน เพราะชุมชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอราษีไศลส่วนใหญ่แล้วจะเป็นชาวเยอกับชาวลาวอาศัยอยู่ และเมื่อสอบถามหาว่าใครมาจากหมู่บ้านเยอบ้าง เด็กๆในชั้นเรียนก็จะชี้และบอกได้ว่าใครมาจากหมู่บ้านไหนบ้าง

จากการพูดคุยกับน้องเบงค์ซึ่งเป็นเด็กในโรงเรียนได้ความว่า ปกติเพื่อนๆและเด็กๆที่หมู่บ้านเมื่อมาเข้าเรียนโรงเรียนราษีไศลนี้จะพูดภาษาลาวอีสานกันเพราะเพื่อนๆส่วนใหญ่ในโรงเรียนพูด และเวลาอาจารย์ที่สอนก็พูดภาษาลาวอีสานในการสอนหนังสือด้วยทำให้พวกเขาต้องใช้ภาษาลาวอีสานในชีวิตประจำวัน เมื่อเจอกันกับเพื่อนๆในหมู่บ้านที่โรงเรียนพวกเขาก็สื่อสารกันด้วยภาษาลาวอีสานไม่ได้ใช้ภาษาเยอ จะมีใช้ภาษาเยอบ้างถ้าเขาต้องการไม่ให้คนอื่นรู้ว่ากำลังสนทนาอะไรกันอยู่ และเมื่อกลับเข้าไปในหมู่บ้านแล้ว พวกเขาก็ก็นั่งพูดภาษาลาวอีสานกัน ถ้าปู่ ย่า ตา ยาย พ่อกับแม่พูดภาษาเยอด้วย พวกเขาก็ก็นั่งฟังรู้เรื่องแต่เวลาตอบจะตอบเป็นภาษาลาวอีสานมากกว่า ไม่ค่อยได้ใช้ภาษาเยอในการสนทนาในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้อาจารย์วิฑิตที่สอนอยู่โรงเรียนยังได้เล่าให้ฟังว่า เด็กๆที่เล่นเสียงดังกันอยู่ในโรงเรียนนี้ โดยมากพูดภาษาลาวอีสานกันทั้งนั้น ไม่ได้พูดภาษาเยอ เด็กสมัยนี้เขาพูดภาษาเยอกันน้อยแล้ว แต่ก็ยังฟังเข้าใจอยู่ เพราะปู่ ย่า ตา ยาย ยังพูดกันอยู่ ไม่เหมือนกับอีกโรงเรียนที่อาจารย์เคยไปสอน โรงเรียนนั้นเป็นโรงเรียนแถวหมู่บ้านสวย เด็กๆในโรงเรียนพูดภาษาช่วยกันทั้งนั้น ไม่ค่อยมีใครพูดภาษาลาวอีสานเลย

ผู้วิจัยเห็นว่าโรงเรียนที่อาจารย์วิฑิตกล่าวถึงนั้น อยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอราษีไศลและอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านชาวลาว และระแวกหมู่บ้านข้างๆก็เป็นชาวสวย เลยทำให้เด็กๆได้รับวัฒนธรรมและภาษาลาวน้อยจึงทำให้คงความเป็นสวยอยู่และยังใช้ภาษาสวยในชีวิตประจำวัน ซึ่งแตกต่างจากชาวเยอบ้านใหญ่ ที่ระแวกหมู่บ้านใกล้เคียงส่วนมากจะเป็นหมู่บ้านชาวลาวและต้องติดต่อสัมพันธ์กับชาวลาวอีสานมาตลอด ทั้งการไปโรงเรียนและการค้าขายผักในตลาด รวมทั้งตัวหมู่บ้านใหญ่อยู่ใกล้กับเขตตัวอำเภอราษีไศลมาก ทำให้ได้รับวัฒนธรรมทางด้านภาษาลาวอีสานมาด้วย และเมื่อเด็กๆไปโรงเรียน ต้องมาเรียนร่วมกันกับเด็กๆ ชาวลาวอีสาน จึงทำให้เด็กรุ่นใหม่ใช้ภาษาลาวอีสานมากขึ้น กล่าวโดยสรุปแล้ว ชาวเยอบ้านใหญ่จะมีการเลือกแสดงความเป็นเยอผ่านการใช้ภาษาในบริบทที่แตกต่างกัน และก็ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลด้วยว่าจะแสดงออกถึงความเป็นเยอมากน้อยแค่ไหน

ความเป็นเยอในตลาด

ดั่งที่กล่าวไปแล้วในบทที่ 5 ว่า ชาวเยอบ้านใหญ่นั้น นอกจากทำการปลูกข้าวแล้วพวกเขายังปลูกผักเป็นอาชีพเสริมเพื่อนำมาขายที่ตลาดอีกด้วย ซึ่งการมาขายผักที่ตลาดนี้ชาวเยอบ้านใหญ่จะแต่งกายด้วยชุดธรรมดา คือ สวมเสื้อยืดหรือเสื้อเชิ้ตกับผ้าขึ้นสำเร็จรูปที่ซื้อมาจากตลาด มาขายผัก ไม่ได้แต่งกายด้วยชุดชาวเยอหรือเสื้อไหมย้อมมะเกลือสีดำ แต่ก็มีบางครั้งที่ชาวบ้านบางคนแต่งกายด้วยเสื้อไหมย้อมมะเกลือสีดำกับผ้าขึ้นธรรมดา มานั่งขายผัก กายแต่งกายของชาวบ้านที่มาขายผักนั้นไม่สามารถดูแล้วก็รู้เลยในทันทีว่าเป็นการแต่งกายของชาวเยอ แต่ก็เห็นถึงความแตกต่างจากชาวบ้านร้านตลาดในอำเภอราชสีไศล ตรงที่ผู้หญิงชาวเยอส่วนมากจะนิยมแต่งกายด้วยเสื้อยืดหรือเสื้อเชิ้ตกับผ้าขึ้นสำเร็จรูปมากกว่าการนุ่งกางเกงอย่างชาวบ้านทั่วไปในอำเภอราชสีไศล

ส่วนการมาขายผักนั้น ชาวบ้านแยกกันมาขาย ไม่ได้นัดแนะกันว่าจะไปขายวันใด เวลาไหนหรือช่วงเวลาไหน แต่เมื่อมาถึงที่ตลาดพวกเขาจะเลือกที่จะนั่งขายผักรวมตัวกันเอง โดยนั่งเป็นกลุ่มๆ และนั่งเรียงแถวต่อๆ กันไปที่พื้น ถ้ามีแผงของแม่ค้าชาวลาวมาตั้งกัน พวกชาวบ้านก็จะนั่งวางของขายที่ข้างๆ แผงตั้งของแม่ค้าชาวลาวที่พื้นที่ข้างเคียงเรียงต่อๆ กันไป ชาวบ้านที่มาขายผักในตลาดเล่าให้ฟังว่า ที่ที่จะมานั่งขายผักจะนั่งตรงไหนก็ได้ โดยมากทุกคนจะรู้ที่ของตัวเองเวลามากก็จะไปนั่งแถวๆ ที่ได้เป็นประจำ ถ้าแม่ค้าหน้าใหม่ๆ มาขายจากหมู่บ้านอื่น เขาก็จะไปนั่งต่อปลายแถว ชาวบ้านที่มาขายของที่ตลาดให้เหตุผลในการนั่งรวมตัวกันเป็นกลุ่มเวลาขายของว่า จะได้รู้ถึงความเป็นพวกเดียวกัน ช่วยกันขาย มีอะไรพึ่งพากัน หรือถ้าแม่ค้าเขาถูกไปที่อื่นก็จะได้ช่วยขายแทนให้

การไปขายผักที่ตลาดของชาวเยอนั้นจากที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นในการเข้าไปในตลาด แม่ค้าชาวเยอที่มาขายของส่วนมากจะพูดภาษาไทยกลางกับลูกค้าที่เป็นคนแปลกหน้าอย่างตัวผู้วิจัยเอง เป็นต้น แม่ค้าชาวเยอจะช่วยกันเรียกชื่อของและบอกให้ช่วยซื้อหน่อย ขายไม่แพง และมีหน้าตาที่ยิ้มแย้มกับลูกค้า หรือถ้าพวกเขาเห็นลูกค้าไม่ให้ความสนใจ แม่ค้าชาวเยอก็จะลดราคาของสินค้าลงอีกเพื่อให้ลูกค้าที่มาซื้อสนใจยิ่งขึ้น ถ้าแม่ค้าชาวเยอเจอกันกับคนที่เคยมาซื้อกันเป็นประจำก็จะพูดภาษาลาวอีสานด้วย หรือถ้าคนมาซื้อผักพูดภาษาลาวอีสานกับพวกเขา ชาวบ้านก็จะสนทนา กลับเป็นภาษาลาวอีสานเช่นเดียวกัน เช่น อาซิมที่อยู่ร้านทองในอำเภอราชสีไศล เวลาไปซื้อผักในตลาด เขาจะสื่อสารกันด้วยภาษาลาวอีสานกับแม่ค้าขายผักชาวเยอ อาซิมที่มาซื้อผักเล่าให้ฟังว่า จะชอบซื้อผักในตลาดจากแม่ค้าชาวเยอที่นั่งขายกับพื้นมากกว่า เพราะแผงแม่ค้าชาวลาวในตลาด

เขาจะขายแพงกว่าและบางครั้งเลือกผักไม่ได้ แต่บางครั้งอาซิมก็ไปซื้อผักกับแม่ค้าชาวลาว เหมือนกันเพราะบนแผงผักของแม่ค้าชาวลาวจะมีผักครบแทบทุกชนิด ซึ่งแม่ค้าชาวเยอจะมีผักเป็นบางชนิดเท่านั้นที่นำมาขาย และเวลาไปซื้อผักกับชาวเยอ ส่วนมากอาซิมก็จะพูดภาษาลาว อีสานเพื่อให้เข้าใจกันง่ายขึ้น

นอกจากที่กล่าวไป ผู้วิจัยได้มีโอกาสพูดคุยกับแม่ค้าชาวลาวในตลาด พวกเขาพูดถึงชาวเยอว่า “พวกเยอนะหรือก็พวกชอบนั่งขายผักที่พื้นไถ ที่นั่งๆเรียงต่อกัน ชาวเยอทั้งนั้น” และแม่ค้าชาวลาวส่วนมาก เขาจะมองเยอว่า “เยอเป็นคนมีเงิน ไม่ค่อยซื้อของและซิ้งก มีเงินก็เก็บ ทำกินกันเอง ไม่ซื้อใคร” แม่ค้าชาวลาวให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า ไม่ค่อยเห็นเขาจะซื้อของอะไรจากคนอื่น มีแต่มาขายผักแล้วก็กลับบ้านไป เลยมองว่าเยอเป็นคนซิ้งก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ที่แม่ค้าชาวลาวในตลาดดูไม่ค่อยชอบแม่ค้าชาวเยอนั้นน่าจะมาจากชาวเยอเขาไม่ค่อยซื้อของหรืออุดหนุนแม่ค้าชาวลาวในตลาด จึงทำให้มองชาวเยอว่าเป็นคนซิ้งก จากสาเหตุนี้หรือสาเหตุอื่นใดที่ผู้วิจัยไม่ทราบ ทำให้ผู้วิจัยไม่เคยเห็นแม่ค้าชาวลาวกับแม่ค้าชาวเยอพูดคุยกัน โดยส่วนมากแล้วแม่ค้าชาวเยอจะนั่งจับกลุ่มและพูดคุยสนทนากันเองมากกว่าที่จะไปพูดคุยกับแม่ค้าชาวลาวในตลาด แต่ถึงแม้ผู้วิจัยไม่เคยเห็นแม่ค้าชาวลาวกับแม่ค้าชาวเยอพูดคุยกัน แต่ทั้งสองกลุ่มก็ยังค้าขายผักในตลาดเดียวกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ความเป็นเอกกับอาชีพรับจ้าง

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 5 ว่า อาชีพรับจ้างของชาวเยอนั้นมีมาตั้งแต่อดีต และชาวเยอบ้านใหญ่ก็นิยมออกไปทำงานรับจ้างที่อื่นเมื่อว่างจากหนานา การไปรับจ้างที่อื่นของชาวเยอนั้นพวกเขาไม่ได้แสดงตัวตนความเป็นเยอออกมา ภาษาที่ใช้ในการสนทนาก็เป็นภาษาไทยกลางกับผู้ร่วมงาน ถ้าเป็นผู้ร่วมงานที่มาจากทางภาคอีสานก็ใช้ภาษาลาวอีสานในการสนทนาซึ่งกันและกัน หรือถ้าเป็นชาวเยอด้วยกันเขาก็จะพูดคุยภาษาเยอกันบ้างเป็นบางโอกาส เช่น น้ำคำพอง ซึ่งเคยไปทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ คนโดยทั่วไปก็ไม่ว่ารู้ว่าน้ำคำพองเป็นชาวเยอ จะรู้เพียงแต่ว่าเป็นคนมาจากทางภาคอีสาน เพราะน้ำคำพองไม่ได้ใช้ภาษาเยอหรือบอกว่าตัวเองเป็นใคร จะใช้ภาษาไทยกลางสื่อสารกับผู้ร่วมงานคนอื่นๆในชีวิตประจำวัน ซึ่งในบริบทแบบนี้ความเป็นเยอในตัวน้ำคำพองจะลดลง ตัวน้ำคำพองก็เหมือนเป็นคนไทยทั่วไป แต่เมื่อน้ำคำพองเจอเพื่อนที่มาจากหมู่บ้านเดียวกันเป็นชาวเยอเหมือนกัน น้ำคำพองก็ใช้ภาษาเยอในการสนทนากับเพื่อนๆที่มาจากบ้านใหญ่ซึ่งในบริบทแบบนี้ความเป็นเยอในตัวน้ำคำพองก็มีมากขึ้น น้ำคำพองได้เล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่า นอกจากภาษาแล้วน้ำคำพองก็ไม่ได้รู้สึกว่ามีอะไรแตกต่างจากคนอื่น เพราะอาหารที่

ใช้รับประทานก็ทานข้าวเจ้าหรืออาหารไทย อาหารอีสานทั่วไป ไม่ได้มีอาหารอะไรที่เป็นลักษณะเฉพาะหรือเป็นพิเศษที่เป็นของชาวเยอ

กล่าวโดยสรุปแล้ว ชาวเยอเวลาไปทำงานรับจ้างที่อื่นนั้น พวกเขา ก็ไม่ได้เปิดเผยตัวตนว่าเป็นชาวเยอ เพราะพวกเขาไม่ได้ใช้ภาษาเยอแต่ใช้ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น จะเปิดเผยตนเองว่าเป็นใครโดยผ่านภาษาการสนทนาเป็นภาษาเยอเมื่ออยู่กับคนที่มาจากหมู่บ้านเดียวกันเท่านั้น

ความเป็นเยอในบริบทพิธีกรรมต่างๆ

ดังที่กล่าวไปแล้วในตอนต้นนั้น ทำให้เห็นว่าชาวเยอบ้านใหญ่แสดงความเป็นตัวตนออกมาอย่างน้อยแค่ไหนในสถานการณ์และสถานที่ที่ต่างๆกัน ส่วนการแสดงตัวตนความเป็นเยอในพิธีกรรมต่างๆนั้น จะแสดงตัวตนให้เห็นกันได้มากกว่าในบริบทอื่นๆ ซึ่งพิธีกรรมต่างๆที่กล่าวถึงจะมีทั้งงานพิธีกรรมระดับหมู่บ้านและงานพิธีกรรมระดับอำเภอ

งานพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านนั้น โดยมากจะเป็นงานประเพณีฮีตสิบสอง ซึ่งชาวเยอจะมีธรรมเนียมปฏิบัติคล้ายคลึงกับชาวลาวอีสานทั่วไป แต่ก็มีบางงานประเพณีที่มีพิธีกรรมบางอย่างแตกต่างจากหมู่บ้านลาวอีสานอื่นๆ ดังที่ผู้วิจัยได้อธิบายไปในบทที่ 5 แล้ว ซึ่งงานพิธีกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวเยอปฏิบัติแล้วแต่แสดงถึงความเป็นเยอ ไม่ว่าจะเป็นภาษาที่ใช้พูดคุยสื่อสารกันในการไปทำบุญที่วัดและการแต่งกายไปทำบุญที่วัด ในงานบุญต่างๆนั้น ชาวเยอยังนิยมนำเสื้อผ้าไหมย้อมมะเกลือหรือผ้าชิ้นไหมออกมาสวมใส่ไปทำบุญกันในวันงานสำคัญๆ หรืออาจจะเป็นอาหาร ชาวเยอที่บ้านใหญ่จะนิยมทานข้าวเจ้ามากกว่าข้าวเหนียว โดยชาวเยอบ้านใหญ่จะชอบพูดว่า “เยอกินข้าวเจ้า ลาวกินข้าวเหนียว” ซึ่งผู้วิจัยเห็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านไปทำบุญตักบาตรที่วัดและเมื่อรับประทานอาหารร่วมกัน ชาวบ้านส่วนมากจะตักข้าวเจ้ามารับประทานมากกว่าข้าวเหนียว เหมือนอย่างที่ชาวบ้านได้บอกไว้

นอกจากงานพิธีกรรมต่างๆ ที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 5 ยังมีงานเผาศพอีกงานที่ถือเป็นลักษณะเฉพาะของชาวเยอบ้านใหญ่ พี่แก้วซึ่งเป็นชาวบ้านในบ้านใหญ่เล่าให้ฟังว่า งานศพของชาวเยอบ้านใหญ่จะไม่เหมือนกับงานศพของหมู่บ้านอื่น ชาวบ้านที่นี่ไม่นิยมไปจัดงานศพที่วัดแต่จะจัดงานศพที่บ้านของผู้เสียชีวิตมากกว่า เมื่อถึงวันเผาศพก็นำไปเผาที่วัด ถ้ามีงานศพเกิดขึ้นในหมู่บ้านเมื่อชาวบ้านในหมู่บ้านทราบข่าวว่ามีงานศพก็จะนำข่าวสารจากที่บ้านตัวเองไปช่วยในงาน

โดยบ้านที่จัดงานศพนั้นไม่ได้มาบอกกล่าวให้ชาวบ้านในหมู่บ้านทราบว่าจะต้องทำอะไรมาช่วยในงาน ชาวบ้านแต่ละบ้านที่ทราบข่าวจะนำข้าวสารจากที่บ้านตนเองไปช่วยในงาน แต่ถ้าบ้านหลังไหนจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว บ้านที่จะจัดงานก็จะมาบอกกล่าวชาวบ้านในหมู่บ้าน พอชาวบ้านทราบข่าวก็จะนำข้าวสารจากที่บ้านตนเองไปให้ที่บ้านของผู้ที่จัดงาน แล้วบ้านที่จัดงานทำบุญอุทิศส่วนกุศลนี้ก็จะรวบรวมข้าวสารทั้งหมดที่ชาวบ้านนำมาให้ไปถวายที่วัด ถือเป็นการทำบุญร่วมกัน

ดังที่ได้กล่าวไปผู้วิจัยเห็นว่า การที่ชาวบ้านในหมู่บ้านนำข้าวสารไปช่วยเหลือกันในงานนั้นน่าจะเป็นเรื่องจิตสำนึกร่วมของความเป็นเอื้อมากกว่า ที่รู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน เมื่อมีงานอะไรก็จะนำข้าวของที่บ้านตนเองไปช่วยเหลือกันที่งาน ซึ่งสิ่งนี้น่าจะสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเอื้อในพิธีกรรมที่ชาวบ้านจัดขึ้นภายในหมู่บ้าน

ส่วนงานพิธีกรรมที่เป็นงานระดับอำเภอ คือ งานพระยากตะศิลารำลึก พิธีกรรมนี้เป็นงานที่ชาวเขอจะมาร่วมกันบวงสรวงพระยากตะศิลา ณ. บริเวณสถานวัดเมืองคงโคก โดยในงานพิธีนี้จะมีชาวเขอจากที่หมู่บ้านต่างๆ ในอำเภอราชสีห์ไศลและในจังหวัดศรีสะเกษมาร่วมงานกัน ซึ่งงานพระยากตะศิลารำลึกที่จัดขึ้นนี้เป็นงานที่ทางรัฐจัดตั้งขึ้นและให้การสนับสนุนและจัดงานนี้ขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยรัฐพยายามส่งเสริมให้ชาวบ้านคนไทยเชื้อสายเขอในอำเภอราชสีห์ไศลช่วยกันสืบสานวัฒนธรรมของตนเอง ภายในงานบวงสรวงนี้ชาวบ้านจะแต่งกายด้วยชุดชาวเขอ มีการแสดงต่างๆ ที่เป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวเขอ มีการแข่งขันเป่าสะในที่เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวเขอ งานพิธีกรรมนี้จึงจัดเป็นงานที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นเอื้ออย่างชัดเจน ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 6

กล่าวโดยสรุป ระดับความเป็นเอื้อในบริบทต่างๆที่ชาวบ้านแสดงออกมานั้น จะมีอยู่หลายระดับ ซึ่งขึ้นอยู่กับรูปแบบและการไปในสถานที่ต่างๆ ของชาวเขอ อย่างเช่นเมื่ออยู่ในหมู่บ้านพวกเขาจะใช้ชีวิตประจำวัน ทำมาหากินเหมือนกันกับในอดีต และเมื่อมีคนแปลกหน้าเข้าไปในหมู่บ้านใหญ่ชาวบ้านก็ไม่ได้ปิดบังตัวเอง ก็บอกว่าที่นี่คือหมู่บ้านเขอและเป็นชาวเขอทั้งหมู่บ้าน และใช้ภาษาเขอเป็นภาษาสนทนากันภายในหมู่บ้าน การใช้ภาษาเขอของคนบ้านใหญ่นี้โดยมากจะพูดภาษาเขอกันมากในช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป สาเหตุที่ยังพูดภาษาเขอกันมากอยู่อาจเป็นเพราะว่า ในช่วงอายุนั้นไม่ค่อยได้ไปทำงานรับจ้างที่อื่น โดยมากจะอยู่แต่ที่หมู่บ้านของตัวเอง ทำนา ปลูกผัก เลี้ยงวัว และเมื่ออายุมากขึ้นหน้าที่การไปขายผักก็ตกไปเป็นของลูกหรือหลาน คนในช่วงวัยอายุ 50 ปีขึ้นไปก็ใช้ชีวิตอยู่แต่ภายในหมู่บ้าน จึงทำให้มีการรับวัฒนธรรมการพูดภาษา

ลาวอีสานน้อยกว่าคนในปัจจุบันนี้ แต่ก็พูดภาษาไทยกลางกับภาษาลาวอีสานได้ แต่โดยมากจะเลือกใช้ภาษาเยอในการสนทนากับคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านมากกว่า

ส่วนความเป็นเยอภายนอกหมู่บ้านนั้นก็จะขึ้นอยู่กับระดับบุคคลว่าพวกเขาจะแสดงออกมากน้อยแค่ไหน อย่างเด็กนักเรียนที่ไปโรงเรียน พวกเขาก็จะพูดภาษาลาวอีสานในการสื่อสารทำให้ความเป็นเยอน้อยลง หรือชาวบ้านที่ไปติดต่อราชการ เขาก็จะใช้ภาษาลาวอีสานในการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ แต่ถ้าเจอคนที่ทำงานเป็นชาวเยอเขาก็จะพูดคุยภาษาเยอซึ่งทำให้ความเป็นเยอเปิดเผยออกมา ส่วนการไปขายผักที่ตลาดนั้นก็เช่นเดียวกัน ชาวเยอบ้านใหญ่ก็จะเลือกใช้ภาษาในการสื่อสารพูดคุยกับคนที่มาซื้อของในลักษณะต่างๆ เช่นเดียวกัน เช่น ถ้าเป็นชาวเยอมาซื้อก็จะใช้ภาษาเยอในการสนทนา แต่ถ้าเป็นคนอื่นทั่วไปก็จะใช้ภาษาลาวอีสานในการสนทนา ซึ่งการแสดงตัวตนของชาวเยอนั้นจะขึ้นอยู่กับบุคคลที่พวกเขากำลังติดต่อสัมพันธ์ด้วยว่ามีความเป็นพวกเดียวกันกับเราหรือว่ามีความต่างกัน

การผสมกลมกลืนของชาวเยอบ้านใหญ่

ชาวเยอในบริบทความหลากหลายทางชาติพันธุ์นั้น อัตลักษณ์ความเป็นเยอจะแสดงให้เห็นไม่ชัดเจน เห็นได้จากเมื่อชาวบ้านออกจากบ้านใหญ่มาติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นภายนอกหมู่บ้าน ชาวบ้านต่างใช้ภาษาลาวอีสานหรือภาษาไทยกลางในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และเมื่อมีการติดต่อพบปะกันเป็นเวลานานทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งการผสมผสานทางวัฒนธรรมคือ กระบวนการต่างๆที่ทำให้ผู้คนต่างเชื้อชาติและมีวัฒนธรรมต่างกัน เมื่ออาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน มีการเชื่อมต่อกันปฏิบัติสัมพันธ์และการรับเอาวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน จนเกิดการผสมผสานในลักษณะต่างๆ ทำให้มีวิถีชีวิตที่เหมือนกัน อันส่งผลสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้ การผสมผสานทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าวัฒนธรรมมีความคล้ายคลึงกันมากน้อยอย่างไร ถ้าหากมีความคล้ายคลึงกันมาก การผสมผสานทางสังคมวัฒนธรรมก็จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและอาจนำไปสู่การผสมกลมกลืนกันได้ เช่น ชาวเยอบ้านใหญ่ที่มีสังคมวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันกับชาวลาวอีสาน จึงมีการรับวัฒนธรรมของลาวอีสานมาเป็นวัฒนธรรมของตนเอง

สาเหตุที่ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางด้านสังคมวัฒนธรรม น่าจะมาจากปัจจัยทางการศึกษาอีกด้านหนึ่ง ปัจจัยนี้มีอิทธิพลต่อการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมาก การศึกษาของเด็กจากหมู่บ้านต่างๆ นั้นมักจะเลือกเรียนโรงเรียนที่อยู่ใกล้บ้านหรือโรงเรียนที่มีชื่อเสียงของอำเภอ ซึ่งเด็กทั้ง 3 กลุ่มจะเลือกเรียนกระจายตามโรงเรียนต่างๆ ในอำเภอราชสีห์ไศล และเมื่อเด็กทั้งสามกลุ่มได้มีโอกาสเรียนอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน ได้รับประสบการณ์ทางการศึกษาเหมือนกัน ได้รับการปลูกฝัง ถ่ายทอดความรู้ความคิด ทักษะ ค่านิยมมาจากห้องเดียวกัน ครูคนเดียวกัน ในเวลาพร้อมๆ กัน ทำให้เด็กทั้งสามกลุ่มได้มีโอกาสใกล้ชิดกัน พบปะสังสรรค์ ติดต่อสื่อสาร เล่นสนุกสนาน ร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น ได้ร่วมกันคิดร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยกัน การมีส่วนร่วมของเด็กๆ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ ความสามัคคี มีความผูกพันกัน อันเป็นพื้นฐานในการยอมรับทางสังคมวัฒนธรรม

การผสมกลมกลืนทางด้านภาษา ภาษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญของมนุษย์ที่ใช้ในการติดต่อสื่อความหมาย เพื่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกันและเพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกตลอดจนความต้องการของแต่ละบุคคล ภาษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตในสังคม ภาษาลาวอีสานเป็นภาษาระดับทางการที่ชาวอำเภอราชสีห์ไศลใช้ในการติดต่อสื่อสารในสถานที่ราชการ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน โรงเรียน รวมถึงในตลาดที่ชาวบ้านมาทำการค้าขาย ในขณะที่เดียวกัน ชาวเขาก็กู้ใช้ภาษาเขของตนเองในการพูดคุยสื่อสารกับคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน และใช้ภาษาถิ่นของคนไทยกลุ่มอื่นด้วย เช่น การเรียกชื่อเฉพาะ เรียกชื่อตามชื่อดั้งเดิมที่ไม่มีในภาษาของตนเอง การใช้ภาษาของกลุ่มคนไทยกลุ่มอื่นจนกลายเป็นภาษาของตนเองแสดงให้เห็นลักษณะของการผสมผสาน แต่ในปัจจุบันช่วงปี พ.ศ. 2552 เด็กนักเรียนจากหมู่บ้านเขากู้ที่เข้าเรียนในโรงเรียนต่างๆ ส่วนมากแล้วเด็กๆ จะใช้ภาษาลาวอีสานในการสื่อสารพูดคุยกับบุคคลอื่น สาเหตุที่ใช้ภาษาลาวอีสานเนื่องมาจากคุณครูและเพื่อนๆ ส่วนใหญ่ใช้ภาษาลาวอีสานในการพูดคุยกัน หรือบางครั้งคุณครูก็ใช้ภาษาลาวอีสานในการสอนหนังสือ ทำให้เด็กๆ จากหมู่บ้านเขากู้หันมาใช้ภาษาลาวอีสานในชีวิตประจำวันแทนการพูดภาษาเข และเมื่อกลับเข้าสู่หมู่บ้านเด็กๆ ก็ยังใช้ภาษาอีสานในการพูดคุยกับคนที่บ้านดังเช่นที่โรงเรียน

การแต่งงานก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เนื่องจากอำเภอราชสีห์ไศลมีกลุ่มชนหลายกลุ่มอาศัยอยู่ และอยู่อาศัยร่วมกันมาเป็นเวลายาวนาน มีการแต่งงานกับคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดการผสมเผ่าพันธุ์ เมื่อมีการแต่งงานทำให้เกิดครอบครัวใหม่ขึ้นมา มีลูก มีหลาน มีเครือญาติ ย่อมก่อให้เกิดความใกล้ชิดกันระหว่างเครือญาติ หรือเพื่อนพ้อง มีการแลกเปลี่ยน แนวคิด ค่านิยม ความเชื่อ ส่งผลให้เกิดการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน รู้จัก

ปรับตัวเข้าหากัน ตัวอย่างเช่น การแต่งงานของชาวเยอกับชาวลาวอีสาน รูปแบบการแต่งงานมีความคล้ายคลึงกันกับชาวอีสานทั่วไป เมื่อมีการแต่งงานเกิดขึ้นฝ่ายผู้หญิงต้องมีเครื่องไหว้ให้พ่อสามีและแม่สามี ในหมู่บ้านจะเรียกแม่สามีว่า “ย่า” ของไหว้ที่นำมาให้แม่สามีประกอบไปด้วย ผ้านุ่ง ผ้าซิ่น ดินซิ่น ทั้งหมด 4 ชุด ส่วนของไหว้พ่อสามีจะมี หมอน ที่นอน และสรง ทั้งหมด 1 ชุด เมื่อเสร็จจากพิธีแต่งงานจะพากันมาบ้านย่าและนำเครื่องไหว้ไปไหว้ย่าซึ่งก็คือแม่ของสามี ย่าจะผูกแขนให้และให้เงินตามจำนวนคุณภาพของของไหว้ที่ฝ่ายหญิงจัดเตรียมไปให้ ทุกวันนี้ยังคงปฏิบัติแบบนี้อยู่ นอกจากนั้นการดำรงชีวิตหลังการแต่งงานก็เกิดการผสมผสานความเป็นอยู่หลายอย่าง เช่น การใช้ภาษาลาวอีสานในการเรียกชื่อบุคคลหรือพูดคุยกันในครอบครัว หรือการหันมารับประทานข้าวเหนียวตามชาวลาวอีสาน ซึ่งวัฒนธรรมที่เข้ามาหลังจากการแต่งงานนี้เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการผสมผสานหลังจากการแต่งงานนั่นเอง และเมื่อมีการผสมผสานกันเป็นเวลานานก็อาจนำไปสู่การผสมกลมกลืนกันได้

กล่าวโดยสรุป ชาวเยอมีการปรับตัวและผสมผสานทางวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการรับวัฒนธรรมอีสานซึ่งส่งผลต่อความเป็นเยอบ้านใหญ่ที่อำเภอราษีไศลมาก เนื่องจากชาวบ้านต้องพบปะกับคนกลุ่มอื่น ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐตามหน่วยงานราชการต่างๆ และพ่อค้าแม่ค้าชาวลาวที่ตลาดซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ชาวบ้านบ้านใหญ่ต้องพบปะอยู่บ่อยครั้งเมื่อเดินทางไปขายผักและซื้อข้าวของเครื่องใช้ที่ตลาด ในกรณีของเด็กนักเรียนนั้นก็มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นผ่านการศึกษาในโรงเรียน เด็กบ้านใหญ่เมื่อเข้าโรงเรียนก็ใช้ภาษาอีสานสื่อสารกับครูและเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ความเป็นเยอในบริบทที่คนรอบข้างเป็นลาวและจีนจึงมีความกลืนกลายไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนในอดีต แต่รับเอาวัฒนธรรมลาวมาไว้มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามแม้วัฒนธรรมลาวจะมีอิทธิพลมากในวิถีชีวิตกับชาวเยอบ้านใหญ่ ทั้งภาษาพูด ประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงการปฏิบัติตามฮีต 12 คอง 14 เหมือนชาวอีสานทั่วไป แต่คนบ้านใหญ่ก็ยังมีจิตสำนึกในความเป็นเยอ เป็นลักษณะทางชาติพันธุ์ที่อยู่ในจิตใจ ชาวบ้านมีสำนึกถึงที่มาของตนและใช้ภาษาเยอในการสื่อสารระหว่างชาวบ้านใหญ่ด้วยกันรวมถึงใช้ภาษาเยอสื่อสารกันระหว่างเยอที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียงด้วย

บทที่ 8

บทวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา

งานวิจัยเรื่อง "ความเป็นเยอในบริบทพหุวัฒนธรรม" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเยอ เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นเยอผ่าน ภาษา ประเพณีที่สำคัญในครอบครัวและชุมชน ตลอดจนศึกษาถึงอัตลักษณ์ความเป็นเยอผ่านการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในอำเภอราชะไสล เช่น ชาวไทยเชื้อสายลาวและชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้เพื่อดูว่าชาวเยอมีอัตลักษณ์อย่างไร มีการปรับตัวเข้าสู่กลุ่มสังคมกลุ่มอื่นอย่างไร และมีการดำรงอยู่ร่วมกันกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นได้ในลักษณะใด ซึ่งสิ่งที่ศึกษาทั้งหมดเหล่านี้จะทำให้เห็นภาพของความเป็นเยอที่ชัดเจนขึ้น

ความเป็นเยอในบ้านใหญ่

ชาวเยอบ้านใหญ่นั้นมีรูปแบบวิถีชีวิตการทำมาหากินหลากหลายอย่างเพราะหมู่บ้านนี้อาศัยอยู่ติดกับลำน้ำมูลจึงมีการใช้ทรัพยากรจากลำน้ำมูลทุกครัวเรือน โดยทั่วไปแล้วชาวเยอบ้านใหญ่จะประกอบอาชีพปลูกข้าวเป็นหลัก ซึ่งข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่จะเป็นข้าวหอมมะลิ จะมีปลูกข้าวเหนียวเป็นบางบ้านซึ่งถือเป็นจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับการปลูกข้าวหอมมะลิ เมื่อถึงช่วงการเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านได้ข้าวจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตใหม่มาก็จะนำมาเก็บไว้กินกันในครัวเรือนก่อน ส่วนข้าวที่มีเหลือจากปีที่แล้วชาวบ้านจะนำออกมาขายให้กับร้านขายข้าวสารแถวตลาดในตัวอำเภอราชะไสลหรือถ้ามีใครมาขอซื้อก็นำมาขายให้ไป การทำนาของชาวเยอบ้านใหญ่ที่นี้นั้นน่าจะเป็นการทำนาไว้เพื่อกินกันในครัวเรือนมากกว่าที่จะทำนาไว้เพื่อนำข้าวไปขาย

นอกจากการปลูกข้าวชาวเยอก็ยังนิยมเลี้ยงวัว-ควาย ในบ้านใหญ่แทบทุกหลังคาเรือนจะเลี้ยงวัว-ควายไว้ภายในบริเวณบ้าน ที่ชาวบ้านเลี้ยงวัว-ควายไว้ไม่ได้เลี้ยงไว้ใช้ในการไถนาเพราะในปัจจุบันบ้านใหญ่ได้เปลี่ยนมาใช้รถไถนาเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา แต่ที่ชาวบ้านยังเลี้ยงวัว-ควายไว้นี้ก็เพื่อไว้ขายเมื่อจำเป็นต้องใช้เงินและเพื่อนำมูลมาทำปุ๋ย และการขายวัว-ควายในปัจจุบันได้ราคาดีชาวบ้านที่นี้จึงนิยมเลี้ยงกัน การเลี้ยงวัว-ควายของชาวบ้านที่บ้านใหญ่ไม่ได้มีความยุ่งยาก ถ้าในฤดูแล้งที่ไม่ได้มีที่ทำนาชาวบ้านจะเลี้ยงไว้ตามป่า ตามทุ่งนา แต่ถ้าในฤดูฝนชาวบ้านจะเลี้ยงไว้ในคอกวัวที่อยู่ภายในบริเวณรอบบ้านแล้วเกี่ยวหญ้ามาให้วัว-ควายกิน

ส่วนการปลูกผักของชาวเยอก็เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ชาวเยอให้ความสำคัญรองลงมาจาก การปลูกข้าว เมื่อชาวเยอเสร็จจากการทำงานที่นาก็จะมาใช้เวลาว่างที่มีในการปลูกผักต่อ แปลงผักที่ ชาวบ้านปลูกกันนั้นจะอยู่ภายในบริเวณบ้าน ซึ่งผักที่ชาวบ้านปลูกส่วนมากจะเป็นผักกาด ผักบุง ถั่ว ผักชี หอมแดง ขึ้นฉ่าย โดยผักแต่ละรุ่นจะใช้เวลาปลูกประมาณ 2 อาทิตย์ ชาวเยอที่หมู่บ้านนี้ ไม่ได้เก็บพันธุ์พืชไว้เพาะปลูกเอง พวกเมล็ดพันธุ์ชาวบ้านจะไปซื้อที่ร้านค้าแถวตลาด ในตัวอำเภอ ราชสีไศล เมื่อถึงช่วงเวลากการเก็บผัก ชาวบ้านจะเก็บผักที่ปลูกไว้ นั้นไปขายที่ตัวตลาดอำเภอราชสี ไศล ถ้าวันไหนชาวบ้านเก็บผักมากจะนำไปขายในช่วงเวลา 02.00 น. ซึ่งตลาดในช่วงนี้จะเป็น ตลาดขายส่ง พ่อค้าแม่ค้าที่มาซื้อผักนั้นจะเป็นแม่ค้าชาวลาวที่ตั้งแผงขายในตลาด หรือพ่อค้า แม่ค้าจากอำเภออื่นที่มาซื้อเพื่อนำใส่รถยนต์หรือมอเตอร์ไซด์ไปขายตามหมู่บ้านต่างๆ ในช่วงเวลา เข้าหรือเว่ขายไปทั้งวันตามหมู่บ้านต่างๆ แต่ถ้าวันไหนเก็บผักน้อยจะไปนั่งขายเองที่ตลาดตอนเช้า และตลาดตอนเย็น

นอกจากอาชีพหลักที่กล่าวมาแล้ว เมื่อชาวบ้านมีเวลาว่างชาวบ้านในหมู่บ้านจะนิยมเข้าไปหาของป่ามาขายหรือเพื่อไว้กิน โดยเฉพาะในช่วงเดือนแปดจะเข้าไปหาขุดมันแขง ส่วนในช่วง ฤดูฝนจะเข้าไปสืบหาหน่อไม้ซึ่งเป็นหน่อไม้ป่า ชาวบ้านจะเข้าไปหากินกันทั้งหมู่บ้านเพื่อนำมาไว้ กินและขาย โดยจะนำมาแปรรูปเป็นหน่อไม้ส้มเอามาต้มไปขายหรือเพื่อเก็บไว้กินเอง ส่วนการเก็บ ฟืนจะมีการเข้าไปหาตลอดทั้งปีโดยพื้นที่หาได้จะเป็นฟืนขนาดเล็กประเภทไม้หัวลิง ไม้มะดัน นอกจากนี้ยังมีการหาผักในกูด ในหนอง และริมฝั่งมูล ผักที่ชาวบ้านหาได้นั้นจะเป็นพวก สายบัว ผักแว่น ผักกระโดน เป็นต้น การหาของป่าของชาวบ้านใหญ่นั้นเมื่อชาวบ้านหาได้บางครั้งจะ เก็บไว้กินเองบางครั้งก็จะนำไปขายที่ตลาดในตัวอำเภอราชสีไศล

ส่วนการหาฝื่อ ชาวบ้านกว่าครึ่งหมู่บ้านจะเข้าไปหาฝื่อในช่วงหลังจากหว่านข้าวในนา เสร็จ ซึ่งฝื่อที่ชาวบ้านไปเก็บกันนั้นลักษณะของต้นฝื่อจะเป็นต้นสูงๆยาวๆ มักจะขึ้นอยู่ตามหนอง โดยแหล่งที่เข้าไปหาคือในหนองต่างๆ ชาวบ้านจะหาฝื่อมาเตรียมไว้ทอเสื่อในช่วงหน้าแล้ง หลังจากที่ว่างจากการทำนา โดยจะนำมาทอเป็นเสื่อเพื่อใช้ในครัวเรือน นำไปทำบุญ และทอไป ขายในราคา 3 ผืน 100 บาท

นอกจากการหาฝื่อแล้ว ชาวบ้านยังหาหอยโดยจะเข้าไปหาในกูด ในหนอง ในช่วงเดือน กันยายน ซึ่งหอยที่หาได้จะเป็นประเภทหอยขม หอยบัว หอยโข่ง ส่วนในฤดูแล้งเป็นช่วงที่น้ำใน แม่น้ำมูลลดลง ชาวบ้านจะเข้าไปหาหอยโดยงมหาในน้ำซึ่งหอยที่หาได้เป็นประเภทหอยกาบ หอย สบนก หอยแอบนวน

ส่วนการหาปลานั้นชาวเยอบ้านใหญ่จะมีการหาตลอดทั้งปี ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการหาปลา จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามช่วงฤดูกาลหรือตามสถานที่หาปลา โดยการหาปลานั้นจะเป็นหน้าที่ของผู้ชายในแต่ละครอบครัวที่จะเอาเรือออกไปจับปลา ส่วนอุปกรณ์การหาปลาก็เป็นเครื่องมือจับปลาทั่วไปที่มีขายในท้องตลาด นอกจากการจับปลาในลำน้ำมูลแล้วในฤดูฝนชาวบ้านจะใช้ไฟในการส่องปลา ส่องกบในหนอง ในท้องนาของตัวเองด้วย บางบ้านก็นำหลอดไฟนีออนแล้วนำกระดาษสีน้ำเงินมาติดกับหลอดไฟใช้แสงไฟล่อแมงดาให้มาเล่นไฟ แล้วนำถังใส่น้ำวางไว้ใต้เสาไฟให้แมงดาที่มาเล่นไฟตกลงไปในถัง จากนั้นชาวบ้านจึงนำแมงดาที่จับได้ไปขายในตลาดหรือเอาไปตำน้ำพริกกินกันในครัวเรือน

นอกจากการทำมาหากินในบริเวณหมู่บ้านแล้ว ชาวเยอบ้านใหญ่บางคนเมื่อว่างจากหน้างานก็จะไปทำงานรับจ้างที่อื่น ในบ้านใหญ่มีคนหนุ่มสาวออกไปทำงานรับจ้างในต่างจังหวัดแถวสมุทรปราการ ระยอง นครปฐม ชลบุรี สมุทรสาคร กรุงเทพฯ โดยเป็นงานประเภทโรงงานฟอกหนัง ทำรองเท้า ทอผ้า ทำงานบ้าน และจะกลับมาเยี่ยมบ้านเฉพาะในช่วงเทศกาลปีใหม่ หรือสงกรานต์ ชาวบ้านบางคนจะไปทำอาชีพรับจ้างเมื่อว่างจากการทำนา แต่ชาวบ้านบางคนเมื่อมีโอกาสได้ไปทำงานที่อื่นและงานที่ทำมีความสุขสบายกว่าอาชีพการทำนา ก็เปลี่ยนไปประกอบอาชีพรับจ้างที่อื่นตลอดทั้งปีไม่ได้มีการกลับมาทำนาอีก จะกลับมาที่หมู่บ้านในช่วงเทศกาลที่มีวันหยุดยาวเท่านั้น

การนับถือของชาวเยอบ้านใหญ่มีการนับถือพุทธศาสนากับการนับถือผีอยู่ร่วมกัน เนื้อหาของพุทธศาสนาของชาวเยอไม่มีความแตกต่างกับพุทธศาสนาของชาวไทย การแต่งกายของชาวบ้านที่เข้ามาในวัด และวิธีการจัดพิธีกรรมต่างๆ เช่นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับวันออกพรรษาจะแสดงให้เห็นถึงความเป็นเยอก็ตาม แต่คนไทย คนไทยเชื้อสายจีนและคนลาว ก็สามารถเข้าไปร่วมในพิธีนั้นได้ ส่วนพิธีกรรมที่มีการทำบุญซึ่งจัดโดยชาวบ้านในชุมชนนั้น สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นเยอชัดเจนที่สุดคือภาษาเยอ ส่วนพิธีกรรมที่จัดขึ้นจากทางอำเภอซึ่งเป็นการจัดงานพิธีร่วมกันนั้น เช่นในงานพระยากระตาศิลารำลึกจะแสดงให้เห็นภาพถึงความเป็นเยอที่ชัดเจนกว่า เช่น การใช้ภาษาเยอ การแต่งกายด้วยชุดชาวเยอ การรำเซิ้งสะโน เป็นต้น

ความเป็นเยอที่ได้กล่าวมานั้น เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้สังเกตและเก็บรวบรวมจากการสอบถามชาวบ้านมา เมื่อผู้วิจัยได้คุยกับชาวบ้านที่อยู่นอกบ้านใหญ่ คนไทยอีสานหรือคนไทยเชื้อสายจีนก็แสดงความคิดเห็นว่าชาวเยอบ้านใหญ่มีรูปแบบความเป็นอยู่แบบนี้ เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า

รูปแบบของวัฒนธรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์สำหรับบุคคลที่ไม่ใช่ชาวเยอ ที่อยู่นอกหมู่บ้านใหญ่

การดำรงชาติพันธุ์ในบริบทความหลากหลายทางชาติพันธุ์

การดำรงชาติพันธุ์ของชาวเยอ

ความพยายามดำรงชาติพันธุ์จะมีความเข้มข้นมากขึ้น เมื่อเกิดสถานการณ์จำเป็นที่ จะต้องสร้างจิตสำนึกร่วมทางชาติพันธุ์ ในการดำรงชาติพันธุ์ของชาวเยอนั้น งานพระยากตะศิลา รำลึกมีความสำคัญอย่างมากในการรื้อฟื้นและสืบทอดความเป็นเยอ งานพระยากตะศิลารำลึกนี้ เกิดขึ้นมาโดยนายอำเภอ สมหมาย ฉัตรทอง ซึ่งเป็นชาวเยอเป็นผู้ริเริ่มจัดงานนี้ขึ้นในปี พ.ศ.2524 โดยเริ่มแรกให้ชาวบ้านช่วยกันปลูกต้นไม้ในบริเวณโบราณสถานเมืองคงโคกและสร้างรูปปั้น เหมือนพระยากตะศิลาและได้เชิญชวนพี่น้องเผ่าเยอ ชำราชากร พ่อค้า ประชาชน ให้มาร่วมกันจัดงานบวงสรวงโดยกำหนดให้วันเพ็ญเดือน 3 ของทุกปีเป็นวันจัดงาน งานพิธีกรรมบวงสรวงพระยาก ตะศิลานี้ จัดขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งเมือง เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูตเวที รำลึกถึงบรรพบุรุษ และเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นด้วย งานพิธีกรรมที่ทางรัฐจัดขึ้นมาที่ชาวเยอบ้านใหญ่ ชาวเยอในอำเภอราชั ไสลและชาวเยอจากที่ต่างๆ ต่างให้ความสำคัญกับงานประเพณีนี้ทุกปี และจะเดินทางมาร่วมงาน พระยากตะศิลารำลึกเพื่อแสดงถึงความกตัญญูต่อพระยากตะศิลาผู้ซึ่งพาผู้คนอพยพหนีความ วุ่นวายมาจากประเทศลาว ในงานประเพณีนี้ก่อนถึงวันบวงสรวงที่ศาลพระยากตะศิลา จะมีการ นำขบวนเรือจำลองพระยากตะศิลาพาผู้คนอพยพมาและรูปวาดเรือจำลองออกมาแห่รอบตัว อำเภอราชัไสล ในขบวนแห่ผู้ที่มาร่วมงานทั้งผู้หญิงและผู้ชายต่างแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านชาวเยอ ผู้หญิงจะสวมเสื้อไหมย้อมมะเกลือแขนยาวสีดำและนุ่งผ้าไหมสีเขียว ส่วนผู้ชายจะใส่เสื้อไหมสี ดำย้อมมะเกลือกับกางเกง ถ้าเป็นคนที่สูงอายุจะสวมใส่ผ้าไหมสีใหม่ที่นำมาทำเป็นสรวงแทนการสวม กางเกง และเมื่อขบวนแห่เคลื่อนไปยังถนนเส้นต่างๆในอำเภอ จะมีผู้พูดภาษาเยอบอกเล่าถึงความ เป็นมาและบอกเล่าเรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวกับพระยากตะศิลาและการตั้งบ้านเรือนของชาวเยอ โดย มีการแปลเป็นภาษาอีสานหลังจากบอกเล่าเป็นภาษาเยอ

ส่วนงานบวงสรวงที่จัดขึ้นที่ศาลพระยากตะศิลาดังกล่าวนั้น งานพิธีกรรมที่จัดขึ้นวันนี้จะ มีการทำพิธีเช่นไหว้ บวงสรวงพระยากตะศิลา มีการแสดงเซิ้งสะโนเพื่อบวงสรวงพระยากตะศิลา ประกอบวงดนตรีสะโน มีการประกวดแข่งขันเป่าสะโน งานที่ทางรัฐได้จัดขึ้นในวันนี้ล้วนแล้วแต่นำ

สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวเยอแสดงออกมา รวมทั้งการจัดให้มีการแข่งพูดภาษาเยอ ซึ่งถือเป็นการรื้อฟื้นให้ชาวบ้านได้ใช้ภาษาเยอ ภาษาจึงเป็นสัญลักษณ์ที่กลุ่มชาติพันธุ์เยอใช้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความคงอยู่และความภูมิใจในความเป็นเยอ ในงานพิธีกรรมพระยากตะศิลารำลึกนอกจากจะประกอบไปด้วยสัญลักษณ์ต่างๆ มากมาย อาทิเช่น การแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านชาวเยอ การรำเซ็งสะไน การเป่าปี่สะไนบวงสรวง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้นอกจากสะท้อนให้เห็น ความคิด ความเชื่อ ของชาวเยอแล้ว พิธีกรรมยังเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่แตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ และแสดงถึงความมีตัวตนของกลุ่มด้วย

ถึงแม้ชาวเยอจะพยายามธำรงชาติพันธุ์ของตนเองไว้ แต่ในอำเภอราชไศลมีความหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ และบริเวณโดยรอบของจังหวัดก็มีอาณาเขตอยู่ติดกันกับประเทศลาวและประเทศกัมพูชาทำให้มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณนี้ และด้วยชาวเยอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในละแวกนี้ ความเป็นเยอจึงไม่โดดเด่นนัก ต้องพึ่งพากับกลุ่มอื่นและต้องปรับตัวมาใช้ภาษาลาวอีสานในการเข้ามาติดต่อยังสถานที่ต่างๆ ในอำเภอราชไศล การไปโรงเรียน หรือการค้าขาย แม้ชาวเยอจะสามารถรักษาความเป็นเยอได้ในระดับหนึ่งจากการที่จัดงานพระยากตะศิลารำลึกเพื่อรื้อฟื้นให้ชาวเยอได้อนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีของตนเองแต่ความมีตัวตนของชาวเยอก็ไม่มีความเด่นชัด

การผสมกลมกลืนของชาวเยอ

การผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวเยอกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในอำเภอราชไศลนั้น ทำให้การธำรงชาติพันธุ์ของชาวเยอมีความลดน้อยลง ถึงแม้ทางรัฐจะพยายามส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ประเพณีและพยายามฟื้นฟูประเพณีหรือสิ่งต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวเยอไม่ให้หายไป เช่น งานพระยากตะศิลารำลึกดังที่ได้กล่าวไปแล้ว แต่ด้วยปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณนี้ ทำให้กลุ่มชนต้องใช้ชีวิตร่วมกันบนพื้นที่เดียวกัน มีการสร้างบ้านเรือนใกล้ชิดกัน มีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน ระหว่างชุมชน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสนิทสนม เรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้าหากัน ยอมรับและเข้าใจในวัฒนธรรมของกันและกัน จนเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่การผสมผสานทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมของลาวอีสาน เช่น ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ มีอิทธิพลอย่างมากกับชาวเขอ ชาวเขอรับวัฒนธรรมของชาวลาวอีสานมาปฏิบัติเป็นประเพณีของตน มีการทำบุญ ตักบาตร ฟัง พระธรรมเทศนาในวันสำคัญต่างๆ หรือการรับวัฒนธรรมการกินอาหารต่างๆ ของชาวลาว เช่น การ ที่ชาวเขอบอกว่า “เขอกินข้าวเจ้า” แต่ในปัจจุบันที่พบเห็นชาวเขอกินข้าวเหนียวเช่นเดียวกันกับ ชาวลาวอีสาน นอกจากนี้ชาวเขอยังมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับชนกลุ่มมากที่อาศัยอยู่ในอำเภอ ราชสีไศล เมื่อออกไปสู่สังคมภายนอกหมู่บ้านชาวเขอจะใช้ภาษาลาวอีสานในการสื่อสารกับคนอื่น สิ่งที่ถูกกล่าวไปแล้วแต่ทำให้ความเป็นเขอลดน้อยลง มีการปรับตัวผสมผสานให้เข้ากับ วัฒนธรรมของลาวอีสานมากขึ้น

วัฒนธรรมของชาวไทยก็มีอิทธิพลอย่างมากในการทำให้ความเป็นเขอลดน้อยลง ด้วย เทคโนโลยีต่างๆ ที่มีความทันสมัยสามารถเข้าสู่สถานที่ต่างๆ ได้โดยง่าย เช่น วิทยุ โทรทัศน์ บาง บ้านอาจจะติดตั้งเครื่องรับสัญญาณโทรทัศน์ต่างประเทศหรือที่เรียกว่าสัญญาณจากยูบีซี และ เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ทำให้ชาวบ้านรับรู้ข่าวสารได้มากขึ้น มีการติดต่อกับสังคมภายนอกมาก ยิ่งขึ้น มีการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่นจากรายการทีวีหรือสื่อทางด้านต่างๆ นอกจากนี้ การเข้าเรียนหนังสือทำให้ชาวเขอมีการปรับเปลี่ยนรับวัฒนธรรมของไทยมากขึ้นจากหลักสูตรการ เรียนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ

โดยสรุปแล้ว ชาวเขอมีการยอมรับความหลากหลายของวัฒนธรรมมากขึ้น วัฒนธรรมของ ชาวลาวอีสานหรือวัฒนธรรมของชาวไทยดังที่กล่าวไป ล้วนมีอิทธิพลให้ชาวเขออ้างความเป็น ชาติพันธุ์ลดน้อยลง แม้ชาวเขอจะพยายามอ้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไว้และรักษาไว้ได้ในระดับ หนึ่งจากการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐให้การสนับสนุนในการรื้อฟื้น วัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญของชาว เขอแต่ชาวเขอยังไม่มีตัวตนเด่นชัดมากนัก และด้วยชาวเขอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มเล็กๆ เมื่อเทียบกับ กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อยู่ในพื้นที่นี้ และหมู่บ้านของชาวเขอมีการกระจายตัวอยู่ห่างกัน สังคม รอบๆ หมู่บ้านโดยมากแล้วเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มอื่นอาศัยอยู่ และเมื่ออาศัยอยู่ร่วมกันมา ยาวนานทำให้มีการยอมรับวัฒนธรรมของกันมากขึ้น ทำให้ชาวเขอที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มเล็กๆ ถูกผสมกลมกลืนได้โดยง่าย

ชาวเขอเป็นชนกลุ่มน้อยเมื่อเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ภายในบริเวณเดียวกัน จึงทำให้ชาวเขอต้องรับเอาวัฒนธรรมจากกลุ่มชาติพันธุ์หลักในบริเวณนั้น วัฒนธรรมในท้องถิ่นของ ตนต้องมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมเพื่อให้เข้ากับท้องถิ่นที่อยู่ ถึงแม้จะมีการปรับตัวแต่ใน ขณะเดียวกันชาวเขอก็ยังมีการอ้างชาติพันธุ์ของตนเองไว้ โดยได้รับการสนับสนุนหรือฟื้นฟูจากรัฐ

ผู้นำชุมชน หรือบุคคลสำคัญในชุมชน เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นคนสำคัญในการรื้อฟื้น พิธีกรรมหรือสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวเขย มีการสร้างพิธีกรรมเพื่อสร้างสัญลักษณ์ของตนเองให้ กลุ่มชนกลุ่มอื่นที่อาศัยอยู่ในอำเภอราชไศลหรือที่ต่างๆ ได้รับรู้ว่าชาวเขยยังมีตัวตน และนโยบาย ของรัฐที่น่าจะเป็นในปัจจุบันนี้ควรที่จะส่งเสริมให้มีการบูรณาการ คือ ให้มีการยอมรับกันและกัน วัฒนธรรมที่มีความหลากหลายก็ยังสามารถดำรงอยู่ได้

การศึกษาความเป็นเขยในบริบทพหุวัฒนธรรม ความเป็นชาติพันธุ์นี้ยังคงอยู่ แต่ก็มีอิทธิพล ของกระแสโลก ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ ที่เข้าถึงชาวเขยได้ทุกทาง ทำให้ชาวเขยรับรู้ ข่าวสารหรือการมีวัฒนธรรมอื่นๆ ได้จากสื่อ หรือการเมืองสมัยใหม่ที่มีนโยบายของภาครัฐในการเข้าไปปรับปรุงความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้ดีขึ้น ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในหมู่บ้านมีความสะดวกสบายมากขึ้นกว่าเดิม หรือการทำมาหากินในปัจจุบันที่ทำการค้ามากขึ้น สังคมชาวเขยจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกพรรณ แสงเรือง. ความสำคัญในเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของลาวพวน. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. หลักสูตรท้องถิ่น. ศรีสะเกษ: กลุ่มสาระ
การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนราชโศภิต, 2551.

กิตติ วรรณวงษ์. สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2551.

กิตติพงษ์. สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2551.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน
เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดศรีสะเกษ. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการอำนวยการ
จัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544.

คำทอง. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2551.

คำแก้ว กตศิลา. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2551.

งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
รามการพิมพ์, 2543.

จิตร ภูมิศักดิ์. ความเป็นมาของคำว่า สยาม ไทย ลาว ขอม และลักษณะสังคมของชื่อชนชาติ.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2524.

จันทิ คำจันทร์. สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2551.

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. แนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ 3 สมัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2546.

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์. กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2547.

เฉลิมชัย. สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2551.

ดุษฎี กาฬอ่อนศรี และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม
และวัฒนธรรม ในหมู่บ้านอีสาน : ศึกษากรณีหมู่บ้านชาวเขม. วิทยานิพนธ์ปริญญา
บัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2530.

- เติม วิชาคัพพจนิกจ. ประวัติศาสตรอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- ทวีศักดิ์ บุญสูง. ความเชื่อของชาวเขม : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านหนองระเวียง หมู่ที่ 4 ต.เวียงชัย
อ.พยัคภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2537.
- เทอดชาย เขียมลำน้า. ความทันสมัยและพิธีกรรมทางศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์เขม : กรณีศึกษา
หมู่บ้านสำโรงโคเคมา จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
มานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- นียบวรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม : แนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมา
และสาระสำคัญ ด้านมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม ฉบับสมบูรณ์.
กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท, 2550.
- บุญยงค์ เกศเทศ. วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 1. มหาสารคาม: คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536.
- แบงค์. สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2551.
- ประดิษฐ์. สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2551.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2546.
- พลวัฒน์ งามสุข. สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2551.
- มนตรา พงษ์นิล. บุคลิกของสำนักทางชาติพันธุ์ : มุ่งสู่สายกับการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ
และการเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชา
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- มัลลิกา. สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2551.
- ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2548.
- รตพร ปัทมเจริญ. บทบาทของศาลเจ้าจีนในการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ : ศึกษากรณีในเขต
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา
ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- เริง กตะศิลา. สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2551.
- วารี่ กตะศิลา. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2551.
- วาสนา กตะศิลา. สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2551.

วิมลรัตน์ ทวีสิทธิ์. การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทของ
องค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน : ศึกษากรณีองค์กรในจังหวัดอุบลราชธานี.

วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

วิจิต กะตะศิลา. สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2551.

สงวน กะตะศิลา. สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2551.

สมหมาย ชินนาค. ผีปะกา : คติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวไทย – กวย (ส่วย) เลี้ยงช้าง.

วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม
ในชุมชนบ้านเยอ บ้านไทยดำ และบ้านไทยลาว : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี.

ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2530.

สร้อยชา เวชพฤติ. เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การติดต่อทางวัฒนธรรมและกระบวนการผสมผสาน
ทางวัฒนธรรมในชุมชนมอญ ตำบลทรงคะนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.

วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

สันติ พรหมบัณฑิต. สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2551.

สุนทร วงษ์แก้ว. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2551.

สุปริชา ชัยชาญ. สัมภาษณ์, 6 กันยายน 2551.

สุภา วงษ์แก้ว. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2551.

สุภาวงศ์ จันทวานิช. วิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

สุเทพ สุนทรภัสส์. ชาติพันธุ์สัมพันธ์ : แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์
กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติ และการจัดองค์กรความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์.

กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, 2548.

เสาวนีย์ จิตหมวด. กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: กองทุน
สง่ารุจิระอัมพร, 2531.

องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองคง. เอกสารประกอบการประชุมเสวนาแนวทางการปรับภูมิทัศน์
วัฒนธรรมตำบลเมืองคง โบราณสถานบึงคงโคก. ศรีสะเกษ: องค์การบริหารส่วนตำบล
เมืองคง, 2551.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.

พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม.

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

อภิญา เพ็ญฟูสกุล. อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงาน

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2546.

อะระโท โอชิม่า. ชีวิต พิธีกรรม และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญในเมืองไทย : กรณีศึกษา

เขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชา

มานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์,
2543.

คำ. สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2552.

ภาษาอังกฤษ

A. Cohen. Urban ethnicity. London: Tavistock, 1974.

Chris Weedon. Identity and culture / Maidenhead. England: Open University Press,
2004.

Daniel J. Benjamin., and others. Social identity and preferences. Cambridge, MA:
National Bureau of Economic Research, 2007.

Kath Woodward. Questioning identity : gender, class, ethnicity. 2nd ed. London:
Routledge, 2004.

Richard Jenkins. Social identity. 2nd ed. London: Routledge, 2004.

Richard Jenkins. Rethinking ethnicity : Arguments and explorations. 2nd ed. London :
Sage Publications, 2008.

William J.V. Neill. Urban planning and cultural identity. London: Routledge, 2004.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสุพรรณษา อติประเสริฐกุล เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2522 ในปี พ.ศ. 2547 จบการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะบริหารธุรกิจ สาขา การจัดการทั่วไป โดยในปี พ.ศ. 2549 เข้าศึกษาต่อในระดับมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย